

JULKAISU

Mimmu Alanko, Marja Kankaanranta &
Saana Mehtälä

DIGITAALISET PORTFOLIOT VARHAISKASVATUKSESSA

Mimmu Alanko, Marja Kankaanranta
& Saana Mehtälä

**DIGITAALISET PORTFOLIOT
VARHAISKASVATUKSESSA**

**KAKS – Kunnallisan
kehittämissäätiö**

Kunnallisan kehittämissäätiön Julkaisu 30
2020

ISBN 978-952-349-047-5
ISSN 2489-9631

Sisällys

Esipuhe.....	9
Tiivistelmä.....	10
1 Johdanto.....	11
2 Digitaalinen portfolio varhaiskasvatuksessa.....	13
2.1 Kohti digitaalista portfolioa	13
2.2 Digitaalisuuden mahdollisuudet.....	15
2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman perusteiden näkyväksi tekeminen.....	17
2.4 Digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen prosessi	20
2.5. Portfoliotyöskentely lapsiryhmissä.....	25
3 Digitaalisen portfolion rooli ja merkitys päiväkodin arjessa	28
3.1 Lapsen näkökulma digitaalisiin portfolioihin.....	28
3.2. Lapsen arjen näkyväksi tekemistä	29
3.3 Digitaalinen portfolio tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä.....	32
3.4 Digitaalinen portfolio mukana lapsen vasu-prosessissa	35
3.5 Kodin ja päiväkodin välisen vuorovaikutuksen tukena.....	36
4 Portfolioiden käyttöönottoprosessi.....	40
4.1 Ihmisiin liittyvät tekijät	41
4.2 Resurssit.....	44
4.3 Portfoliotyöskentelyn käytänteet.....	49
4.4 Kehittämishankkeeseen liittyvät tekijät.....	50
4.5 Erilaiset tiimit.....	52
5 Tilanne hankkeen jälkeen	56
6 Johtopäätökset.....	58
Lähteet.....	60
Liitteet	64

Esipuhe

Varhaiskasvatuksen kasvun kansiot eli portfoliot ovat olleet hankkeen tutkimusjohtajan Marja Kankaanrannan tutkimuskohteena jo 90-luvun alussa, ja digitaaliset kasvun kansiot 2000-luvun alkupuolella. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana tieto- ja viestintäteknologia on ottanut suuria harppauksia sekä kasvun kansio-työskentely on vaikuttanut jääneen monessa päiväkodissa arjen kiireen jalkoihin. Ajankohtaiselle tutkimukselle aiheesta on siis ollut tarvetta, ja tähän meille tarjoutui tilaisuus, kun yhteistyömme Kirkkonummen kunnan koordinoiman Diggaa mun digimatkaa -kehittämishankkeen kanssa alkoi vuonna 2017.

Haluamme kiittää Kunnallisalan kehittämissäätiötä, joka mahdollisti avustuksellaan tutkimuksellisen syventymisen digitaalisten portfolioiden käyttöönottoon ja käyttöön varhaiskasvatuksessa. Lisäksi kiitämme Kirkkonummen, Tuusulan ja Keravan kuntia, sekä niiden varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyössä toteutettua Diggaa mun digimatkaa -kehittämishanketta, jonka aikana saimme toteuttaa tutkimuksemme. Yhteistyö hankkeiden välillä mahdollisti monipuolisen aineiston keruun ja vaikutti myönteisesti hankkeiden etenemiseen. Lämmin kiitos kaikille tutkimukseen osallistuneille varhaiskasvattajille ja päiväkotien lapsille, sekä heidän vanhemmilleen!

Tutkimuksen vastuullisena johtajana toimi tutkimusprofessori KT Marja Kankaanranta ja projektitutkijana KM Mimmu Alanko. Tutkimuksen teossa on avustanut tohtorikoulutettava KTM Saana Mehtälä.

Tiivistelmä

Tämä julkaisu perustuu Jyväskylän yliopiston toteuttamaan tutkimukseen digitaalisista portfolioista varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa seurattiin toimintatutkimuksen muodossa digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa ja käyttöä kolmessa eteläsuomalaisessa kunnassa Kirkkonummen koordinoiman kehittämishankkeen yhteydessä vuosina 2017–2018 sekä sen jälkeen vuonna 2019. Digitaalinen portfolio on lapsen yksilöllinen digitaalinen kokoelma dokumentteja lapsen elämästä, oppimisesta, taidoista ja mielenkiinnon kohteista. Tutkimuksen aineisto on kerätty monimenetelmällisesti pyrkien luomaan kattava kokonaiskuva digitaalisista portfolioista erityisesti varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja lasten näkökulmista. Aineiston analyysissä on keskitytty laadulliseen kuvaukseen sekä syvemmän ymmärryksen saavuttamiseen aiheesta.

Tutkimuksemme osoittaa, että digitaaliset portfolioit voivat toimia erinomaisena varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH 2018) mukaisena teknologispedagogisena käytänteenä varhaiskasvatuksessa vahvistaen ja tukien monipuolisesti lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista, vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä sekä pedagogista dokumentointia. Digitaalinen portfolio on lapsille mieluisa väline tallentaa oman elämänsä dokumentteja sekä kertoa itsestään ja elämästään muille lapsille ja aikuisille. Sitä voidaan hyödyntää myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa esimerkiksi lapsen osallisuuden tukemisessa.

Käyttöönotto ja käytön juurruttaminen edellä kuvatun kaltaiseksi menetelmäksi sujui vaihtelevasti lapsiryhmäkohtaisissa tiimeissä. Osassa tiimejä digitaalinen portfolio vakiintui luontevaksi osaksi päiväkodin arkea. Osassa käyttöönotto eteni hitaasti. Digitaalisten portfolioiden käyttöönotto ja jalkauttaminen luontevaksi osaksi päiväkodin arkea asettaakin tiettyjä edellytyksiä kunnalle, päiväkodille ja lapsiryhmälle muun muassa resurssien ja varhaiskasvatuksen ammattilaiselle tarjottavan tuen näkökulmasta. Avainasemassa ovat resurssitekijöiden lisäksi ihmisiin liittyvät tekijät kuten asenne, osallisuus ja tietotaito.

Asiasanat: varhaiskasvatus, portfolio, kasvun kansio, pedagogiikka

1 Johdanto

Suomalainen varhaiskasvatus on viime vuosikymmeninä kohdannut monia muutoksia, jotka ovat haastaneet varhaiskasvatuksen henkilöstön uudistamaan toimintaa ja pedagogisia käytänteitä. Ensinnäkin varhaiskasvatus on siirtynyt sosiaalipalvelusta osaksi lasten yleissivistävää koulupolkua (ks. Alila ym. 2014). Tämä muutos kohti kaikkien lasten oikeutta osallistua laadukkaaseen varhaiskasvatukseen on muovannut etenkin pedagogista ajattelua. Vaikka lapsen osallisuutta painottava pedagogiikka on pitkään ollut olennainen osa suomalaista varhaiskasvatusta, on se korostunut entisestään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden [myöhemmin vasu] (OPH 2018) myötä. Vasun (OPH 2018) mukaan lapsen tulisi saada olla osallinen varhaiskasvatustoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lapsen osallisuuden lisäksi vasu edellyttää varhaiskasvatusympäristöltä lapsen vanhempien osallisuutta sekä lasta koskevaa pedagogista dokumentointia. Toisekseen yhteiskunnan digitalisaatio on tuonut tieto- ja viestintäteknologian [myöhemmin tietotekniikka] osaksi varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkea. Vasu (OPH 2018) ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (OPH 2016) edellyttävätkin varhaiskasvatukselta lasten tutustuttamista tietotekniikkaan, sen käyttämistä päiväkodin arjessa sekä tietoteknisten käyttötaitojen harjoittamista.

Havaintojemme ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa käytyjen keskustelujen perusteella vasun mukaisen pedagogisen toiminnan jalkauttaminen ja vakiinnuttaminen päiväkotien arkeen on ollut jokseenkin haastavaa. Päiväkodeissa on otettu pieniä askeleita kohti lapsilähtöistä, lasta ja tämän vanhempien osallisuuden mahdollistavaa sekä tietotekniikkaa arjessa luonnollisesti hyödyntävää varhaiskasvatusta, mutta eteneminen on kuitenkin osittain pysähtynyt näihin ensimmäisiin askeliin. Esimerkiksi tietotekniikan, kuten tablettien, määrää on lisätty päiväkodeissa, mutta ne ovat jääneet kaappeihin piiloon pois lasten ulottuvilta. Lisäksi vuosittaisissa lapsen vasu-keskusteluissa on yhdessä vanhempien kanssa keskusteltu lapsesta ja tämän kehityksestä kirjaten ylös molempien tahojen omia havaintoja lapsesta, mutta Revon ym. (2019) selvityksen mukaan säännöllinen ja suunnitelmallinen pedagoginen dokumentointi, vanhempien osallisuus sekä lapsen osallisuus oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimisessa ei kaikissa päiväkodeissa vielä toteudu.

Tässä julkaisussa tarkastelemme teknologis-pedagogisen käytänteen - digitaalisten portfolioiden - käyttöönottoa kolmen eteläsuomalaisen kunnan varhaiskasvatuksessa. Digitaalisista portfolioista käytämme myös synonyymia digitaalinen kasvun kansio. Digitaalinen portfolio on digitaalinen kokoelma lapsen itsensä valitsemia dokumentteja lapsen oppimisesta, kasvusta ja kehityksestä sekä mielenkiinnon kohteista. Digitaalinen portfolio työskentely on kokonaisvaltainen lapsen osallisuutta korostava teknologis-pedagoginen käytäntö, jota voidaan hyödyntää lapsen itsearvioinnin ja pedagogisen dokumentoinnin työvälineenä. Sen käytön myötä myös tietotekniikka voi yhdistyä toimivaksi ja luonnolliseksi osaksi päiväkodin arkea. Parhaimmillaan digitaalisella portfolio työskentelyllä on monia myönteisiä vaikutuksia niin lapsen oppimiselle ja kehitykselle kuin päiväkodin pedagogiselle toiminnalle ja

yhteistyölle vanhempien kanssa (mm. Beaumont-Bates 2017; Jones 2012, Kankaanranta 2002; Meyer, Abrami, Wade & Scherzer 2011; Parnell & Bartlett 2012; Wade, Abrami & Sclater 2005).

Julkaisu perustuu tutkimukseen, jossa analysoimme digitaalisen portfoliotyöskentelyn toteutumista - portfolioiden merkitystä ja käyttöönottoa - varhaiskasvatuksessa etenkin varhaiskasvattajien ja lasten näkökulmista. Tutkimus toteutettiin toimintatutkimuksena yhteistyössä Opetushallituksen (vuonna 2017) ja Opetus- ja kulttuuriministeriön (vuonna 2018) rahoittaman Diggaa mun digimatkaa -kehittämishankkeen kanssa (ks. Diggaa mun digimatkaa - Digga min digiresa - digitaaliset portfoliot varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin kehittämisessä 2018; Diggaa mun digimatkaa - digitaalisen portfoliotyöskentelyn jatkokehittäminen Kirkkonummella, Keravalla ja Tuusulassa 2019). Diggaa mun digimatkaa - hankkeessa digitaaliset portfoliot otettiin käyttöön Kirkkonummen, Tuusulan ja Keravan kunnallisissa varhaiskasvatuksissa. Kehittämishanketta koordinoi Kirkkonummen kunta, ja kehittämistyötä tuki Jyväskylän yliopiston lisäksi Pro koulutus ja konsultointi Oy. Hankkeessa tarjottiin koulutusta sekä pedagogista ja teknistä lähi-tukea hankkeeseen osallistuvien päiväkotien henkilöstölle. Koulutukset suunnattiin pääasiassa varhaiskasvatuksen opettajille, sillä he vastaavat vasun (OPH 2018) mukaisesti päiväkotien pedagogiikasta, ja ovat siten avainasemassa toimintakulttuurin kehittämisessä sekä uusien asioiden viemisessä työyhteisöön. Lisäksi tutkimuksesamme tuotettua tietoa käytettiin kehittämistyön tukena välittämällä sitä kehittämiseen osallistuneiden kuntien varhaiskasvatuksen työntekijöille hankkeen aikana.

Tässä julkaisussa käytämme varhaiskasvattaja-käsitettä synonyymina varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Kummallakin näistä käsitteistä tarkoitamme varhaiskasvatuksessa työskentelevää hoito-, kasvatusta- ja opetusvastuullista henkilökuntaa. Viitatessamme julkaisussa tiettyyn henkilöstöryhmään käytämme kunkin ryhmän omaa työnimikettä (esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettaja). Tarkasteltavana varhaiskasvatuksen kontekstina tässä tutkimuksessa ovat kunnalliset päiväkodit.

Julkaisussa rakennamme monipuolisen tutkimusaineistomme pohjalta kokonaisvaltaista kuvaa digitaalisista portfolioista osana varhaiskasvatusta. Tutkimuksen toteutuksen tarkemmat tiedot (tutkittavat ja aineisto) on julkaisun liitteenä (liite 1). Tämän julkaisun luvut rakentuvat tutkimuksen keskeisten tutkimustulosten ympärille peilaten niitä aiempaan tutkimukseen. Julkaisun lopuksi esitämme tulosten pohjalta johtopäätöksiä digitaalisten portfolioiden käytöstä kunnallisissa varhaiskasvatuksissa. Kaikki julkaisussa esiintyvät varhaiskasvattajien ja lasten nimet on muutettu tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin säilyttämiseksi.

2 Digitaalinen portfolio varhaiskasvatuksessa

Tutkimushankkeessamme tutkimuksen ja kehittämisen kohteena oli verkkopohjaisten digitaalisten portfolioiden käyttö suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tässä luvussa tarkastelemme ensin digitaalisen portfolion määrittelyä, jonka jälkeen pohdimme digitaalisuuden tuomaa lisäarvoa portfolio työskentelylle. Kolmanneksi kuvaamme digitaalisten portfolioiden ja vasun yhteyksiä. Tämän luvun viimeisessä alaluvussa esittelemme digitaalisen portfolio työskentelyn pedagogista prosessia, jonka mukaisesti digitaalisia portfolioita on tarkoitus toteuttaa varhaiskasvatuksessa, sekä kerromme, kuinka tämä prosessi toteutuu tutkimuksen kohteina olevissa kunnissa.

2.1 Kohti digitaalista portfolioa

Varhaiskasvatuksessa hyödynnettävä digitaalinen portfolio pohjautuu alkuperäisen lapsilähtöisen kasvun kansion määritelmään ollen muodoltaan kuitenkin erilainen: paperin sijaan sen sisältö on digitaalisessa muodossa. Parhaimmillaan kasvun kansio on lapsen itsensä kokoama näyteportfolio, jonka keskiössä on lapsen osallisuus oman oppimisensa suunnittelussa ja itsearviointissa (Kankaanranta 1998, 2002). Tutkimuksessamme ymmärrämme portfolion oppimisen välineenä ja prosessina, jolla ei ole yhtä oikeaa muotoa ja toteutustapaa. Jokainen portfolio rakentuu lapsilähtöisesti: lapsen mielenkiinnon kohteiden, yksilöllisen oppimisen ja kehityksen mukaisesti. Varhaiskasvattajien mukaan sitä voisikin kuvata opinpoluksi, jossa tärkeää on kuvata lapsen oppimista, mutta myös säilyttää muistoja lapselle sekä kuvata lapsen arkea päiväkodissa ja kotona. Lapsen portfolio perustuu lähtökohtaisesti lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Paperiperustaiset kasvun kansiot ovat olleet jo 90-luvulta lähtien käytössä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen kuvaamisessa (ks. Kankaanranta 1998). Enemmistö (68 %) tämän tutkimuksen kuntien varhaiskasvattajista oli käyttänyt paperista kasvun kansiota työssään yli kolmen vuoden ajan, joskin kaikilla ei ollut niistä aiempaa kokemusta. Haastattelut ja kyselyt osoittivat, että kasvun kansioita tehtiin eri tavoin eri kunnissa, päiväkodeissa ja päiväkotien sisällä lapsiryhmissä. Osassa lapsiryhmiä niitä ei tehty lainkaan. Osa kasvattajista toi esille, että he olivat työuransa aikana tehneet kasvun kansioita erilaisin tavoin noudattaen aina kunkin päiväkodin tai lapsiryhmän ohjeistusta. Joissain päiväkodeissa yhteistä ohjeistusta ei ollut lainkaan, minkä vuoksi kansioita tehtiin vaihtelevasti.

HILMA (varhaiskasvatuksen opettaja): Kun mä tulin tänne, niin ei kyllä täällä ollut minkäänäköstä sellasta yhtenäistä linjaa, tai mitään semmosta, että miten sitä tehdään. Jotkut ryhmät ei tehnyt ollenkaan, jotkut pinos tosiaan sinne niitä taideteoksia aina jouluna ja keväällä. -- että en mä nyt vois kutsua sitä ehkä kuitenkin kasvun kansioiks, se oli enemmänkin sellanen taidekansio. Se ontu niin pahasti.

JUTTA (varhaiskasvatuksen opettaja): No mä oon tehnyt niitäkin [paperisia kasvun kansioita] tosi kauan. Niinkun, vähän eri tavoillakin, että mitä missäkin talossa, missä mä oon ollut töissä, niin on ollut sovittuna yhteisesti. Mut mä en oo koskaan tykännyt niistä, että aikuinen tekee ne, ja kirjottaa suurin piirtein lapsen ajatukset ja pohdinnat sinne.

Vuosien kuluessa kasvun kansioden käyttö on osin hiipunut tai niiden käyttö on ajautunut kasvattajien kuvausten mukaiseksi aikuislähtöiseksi kuvien ja lapsen taideteosten keräämiseksi. Tämä havaittiin jo vuosituhannen alussa (esim. Hämäläinen 2005). Vastaavasti Knauf (2015) on todennut paperisen kasvun kansion voivan näyttäytyä kasvattajille varhaiskasvatustyön esittelyalustana, jolloin sen laatimisessa kiinnitetään huomiota aikuisen laatimaan kauniiseen lopputulokseen lapsilähtöisen prosessin sijaan. Usein kasvun kansioita on saatettu täyttää kiireellä toimintakauden tai -vuoden lopussa tai esiopetusvuoden päättyessä. Lapsen osallisuus kasvun kansion kokoamiseen on tällöin ollut vähäistä tai sitä ei ole ollut lainkaan:

HILMA: eikä se lapsi mitenkään päässyt kuvaileen, joskus kirjotettiin -- sinne taakke jonkun jutun. Mutta eihän siinä valintavaiheessa ikinä,-- se lapsihan tyyliin osotti, no "toi", tai sit ne oli siellä jo, ja no nää nyt vaan ladotaan tänne. Että eihän se ollut millään tavalla lasta osallistavaa

KAARINA (varhaiskasvatuksen lastenhoitaja): No ei, ja sit mä muistan, aina vaan hiki valu, kun ennen --kesälomaa niin, tykitys valokuvii sinne, että saa jotain ja niinkun, ei sitä välillä kerennyt tekeen

HILMA: se oli enemmänkin silleen, että sitten kun sä -- pääset pois päiväkodista, niin tässä on kauhee pino näitä [kuvia, tehtäviä ja taideteoksia]

Aikuislähtöisyyteen ajautumisen taustalla on ollut osittain kokemukset siitä, että paperiset kasvun kansiot vaativat paljon aikaa ja niiden tekeminen on hankalaa. Kasvattajien mukaan paperista kasvun kansiota oli haastavaa kuljettaa mukana arjessa, eikä siihen esimerkiksi kuvien teettämisen ja tulostamisen työläyden vuoksi tullut palattua kovin usein. Portfolioiden tekemisen koettiin vaativan erikseen suunnitellun viikon järjestämistä, jolloin lasten kanssa keskityttiin kasvun kansioden tekemiseen.

Työläydestä ja koetuista haasteista huolimatta siirtyminen paperisesta portfolioista digitaaliseen jakoi varhaiskasvattajien mielipiteet. Digitaalisuus ja konkreettisesta paperisesta kasvun kansioista luopuminen tuotti osalle varhaiskasvattajista voimakkaitakin negatiivisia tunteita, eikä syytä digitaaliseen kasvun kansioon siirtymiselle nähty. Toisaalta osan kasvattajista mukaan "paluuta entiseen ei ole". Kasvun kansioden muuttumista digitaalseksi oli jopa toivottu ja odotettu pitkään.

JUTTA: Mä niinkun oon varmaan kymmenen vuotta toivonut, että tulis digi [kasvun kansio] -- Aina niinkun toivonut, että vitsi, että olis niin mahtavaa saaha niitä videoita ja muita niinkun talteen ja kun hirveesti on valokuvattu aina.

2.2 Digitaalisuuden mahdollisuudet

Varhaiskasvattajat kuvaavat digitaalista portfolioa kasvun kansioiksi digitaalisessa muodossa. Digitaalisessa muodossaan portfolioit voivat sisältää kuvien ja tekstin lisäksi myös ääntä ja videoita. Lisäksi ne voidaan luoda verkkopohjaisiksi, jolloin niitä voi helposti tarkastella missä ja milloin vain. Digitaalisten portfolioiden kehittämiseen osallistuneet kunnat valitsivat kehittämistyön alussa digitaalisen portfolioalustaksi Peda.net -sivuston. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan rajauduta kyseisen palvelun ja sen käytön tarkasteluun, vaan paneudutaan alustasta riippumattomien digitaalisten portfolioiden käyttöönottoon ja käyttöön varhaiskasvatuksessa.

Digitaalisuudella voidaan nähdä olevan lukuisia myönteisiä vaikutuksia portfolio-työskentelyyn. Aiemmissa tutkimuksissa digitaalisuuden tuomina mahdollisuuksina portfolio-työskentelyssä on nähty olevan seuraavat (esim. Kankaanranta 2002; NAEYC & Fred Rogers Center 2012; Parnell & Bartlett 2012):

- Monipuolisemmat dokumentit: mitä tahansa, minkä saa digitaaliseen muotoon
 - Materiaalin helppo ja nopea tallentaminen sekä tarkastelu
 - Materiaalien yhdistelemisen helppous
 - Laajempi alusta lapsen oppimiskokemusten ja osaamisen dokumentointiin
 - Nopea saatavuus
 - Pysyvyys: mahdollistaa työskentelyn pitkällä ajanjaksolla
 - Päivitettävyys: vanhoihin materiaaleihin on helppo palata
- Siirrettävyys: vanhemmilla mahdollisuus tarkastella ja tehdä lisäyksiä lasten kanssa kotona, tukee siirtymistä päiväkodissa ryhmien välillä ja päiväkodista kouluun

Tässä tutkimuksessa varhaiskasvattajat toivat esille vastaavia asioita pohtiessaan digitaalisuuden tuomaa lisäarvoa kasvun kansioiden kokoamiselle. Enemmistö varhaiskasvattajista näki digitaalisuuden tuomana lisäarvona monipuolisemman sisällön. Digitaalisuuden eduiksi nostettiin erityisesti videot, sillä niiden avulla lapsi, vanhempi ja päiväkodin kasvattajat pystyvät näkemään, mitä lapsi on tehnyt ja oppinut. Esimerkiksi erilaisten taitojen oppiminen (esim. luistelu), tai muihin lapsen kehityksen osa-alueisiin liittyvät muutokset (esim. kielen kehitys), on helpompi hahmottaa videolta kuin paikallaan olevasta kuvasta tai kasvattajan muistiinpanoista ja kertomuksesta. Videon ja äänitteen koetaan kertovan enemmän kuin kirjoitetun tekstin, sillä sen avulla voidaan tallentaa tapahtuman lisäksi lapsen äänenpainot, eleet ja tunnereaktiot. Varhaiskasvattajat kuvasivat, kuinka videon avulla oli helppoa välittää vanhemmalle lapsen ilo ja onnellisuus oppimisen hetkessä.

KAARINA: Kun eihän sinne [paperiseen kasvun kansioon] saanut just jotain ihania videoita. Nythän tää mahdollistaa sen kaiken. Just luistelu, kun ne oppii, niin voi ottaa videokuvaa ja näyttää niille vanhemmille, että

HILMA: Niin niitten reaktiot ja kaikki

KAARINA: Muisto sinne jää

HILMA: Niistä ne on oikeesti eniten ylpeitä. -- sit sä näät siinä videossa sen

reaktion, eikä tarvi olla itte miettimässä, että miten mä tuon tän sille vanhemmalle sen lapsen ilon. Miten onnellinen se oli siinä tilanteessa, tai miten hyvin se tsemppas, tai ihan sama mikä asia se oli.

Videoiden etujen lisäksi kasvattajat kokivat digitaalisuuden helpottavan ja nopeuttavan kasvun kansioden kokoamista. Digitaaliseen portfolioon oli heidän kokemuksensa mukaan helpompaa ja nopeampaa tallentaa dokumentteja. Nopeuteen liittyvät myös kansion päivitettävyyys ja reaaliaikaisuus. Esimerkiksi kuvan voi halutesaan tallentaa portfolioon sillä hetkellä, kun se otetaan, ja vanhemmat pääsevät sitä tarkastelemaan heti kuvan lisäämisen jälkeen. Digitaalisuus voikin tehdä portfoliosta tehokkaan välineen lapsen kodin ja päiväkodin vuorovaikutuksen vahvistamiseen (ks. Beaumont-Bates 2017). Eräs lapsi, jolla oli kokemusta sekä paperisesta että digitaalisesta kasvun kansioista näki näiden olennaiseksi eroksi sen, että digitaalisessa portfolioissa on hänen omia kesälomakuviaan. Vaikka tämä olisi ollut mahdollista myös paperisessa kansiossa tulostettujen kuvien muodossa, on se ollut vanhemmille helpompaa toteuttaa digitaalisesti.

Mobiililaitteiden ansiosta kuvia, videoita, ääntä ja tekstiä voidaan tallentaa päivittäin paikasta riippumatta (Parnell & Bartlett 2012). Paikasta riippumaton ja reaaliaikainen päivitettävyyys auttaa digitaalisen portfolio työskentelyn liittämiseksi osaksi päiväkodin arkea. Digitaalisuuden koetaankin tästä syystä tekevän kasvun kansio työskentelystä helpompaa ja luonnollisempaa. Eräs kasvattaja tiivisti kokemuksensa toteamukseen: ”Digillä tehtynä -- helppo ottaa ulos, leikkeihin, jumppasaliin, retkille yms. mukaan.”

Digitaalisuuden koettiin myös lisäävän vanhempien ja lasten osallisuutta kasvun kansio -työskentelyssä. Lapsen osallisuuden kerrottiin lisääntyvän muun muassa siksi, että digitaalisen työskentelyn nähtiin olevan lapselle luontevaa. Siinä missä paperinen kasvun kansio edellytti tietokoneen avaamista, kuvan siirtämistä tietokoneelle ja tulostamista ennen sen liittämistä lapsen kansioon, voi digitaalisen kuvan lisätä lapsen kanssa jopa heti kuvatessa lapsen digitaaliseen kansioon. Tämän prosessin nopeutumisen koettiin tukevan lapsen osallisuutta portfolio työskentelyssä.

Digitaalisen portfolion koettiin mahdollistavan laajemman ja aidomman kokonaiskuvan saamisen lapsesta sekä kuvaavan selvemmin lapsen oppimista ja kehitystä. Sen koettiin myös vahvistavan perinteistä paperista kasvun kansiota paremmin kasvun kansion roolia lapsen monipuolisen oppimisen havainnoinnin ja arvioinnin välineenä. Nopeampi ja helpompi tallentaminen mahdollistaa säännöllisen ja runsaankin dokumentoinnin, jolloin kuvia ja videoita tallennetaan muulloinkin kuin erityisissä tapahtumissa.

Toisaalta digitaalisuuden tuoma helppous ja lähes ääretön tallennustila voivat olla myös haaste työskentelylle. Suuri dokumenttien määrä vaikeuttaa kasvattajien mukaan lapsen tekemää valintaa haluamistaan dokumenteista, ja saa kasvattajan myös pohtimaan, kuinka paljon kasvattajat voivat rajoittaa lapsen oikeutta valita dokumentteja portfolioonsa. Tällaista pohdintaa kasvattajat kävivät esimerkiksi tilanteessa, jossa samasta asiasta on otettu useita, jopa kymmeniä kuvia, ja lapsi haluaisi kaikki nämä lähes identtiset kuvat kansioonsa.

Kuten edellisen luvun lopussa toimme esille, kaikki varhaiskasvattajat eivät suhtau-

tuneet digitaalisuuteen varauksetta. Digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa kyseenalaistettiin päiväkotien sisällä myös hankkeeseen osallistumattomien kasvattajien toimesta, vaikka tarkoituksena oli ottaa digitaaliset portfolioit käyttöön hankkeen jälkeen jokaisessa lapsiryhmässä.

HILMA: Onhan niinkun meitä kritisoitu. Silleen, että ei nyt suoranaisesti, mutta silleen, että "ai te teette taas tollain" ja te.. Niinkun ne, ketkä ei oikeesti tiedä, miten me tehdään, niin ajattelee, että me ollaan vaan "digi digi digi".

Myös ensimmäisenä digitaaliin portfolioihin siirtyneiden varhaiskasvattajien joukosta löytyi muutamia, jotka eivät suhtautuneet digitaalisuuteen ainoastaan positii-visesti. Esimerkiksi hankkeen ensimmäisessä kyselyssä digitaalisuuden lisäarvoa tiedustelemaan kysymykseen kolme kasvattajaa vastasi, ettei digitaalisuus tuo mitään lisäarvoa kasvun kansio -toimintaan, eikä digitaalisia kasvun kansioita tulisi tästä syystä heidän mielestään tehdä lainkaan. Muutamat kasvattajat korostivat haastatteluissa sekä kehittämistehtävissä perinteisten kasvun kansioiden myönteisiä puolia ja kyseenalaistivat digitaalisuutta. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen lastenhoitaja Milla toi haastattelun aluksi esiin oman kantansa:

MILLA: Mulla on kumminkin sitten taas semmonen kanta, että se vanha kansio, kerta se on konkreettinen, joka on lapselle äärimmäisen tärkeä ja se on sulla käsillä. Et sä voit ottaa sen-- Lapset tykkää ottaa sen tuolla noin istua ja lukee sitä ja katsoa sitä, että se on se.

Konkreettisuus onkin yksi asia, joka nostettiin kehittämistyön aikana toistuvasti keskusteluun. Erityisesti nuorempien lasten kohdalla kasvattajat kyseenalaistivat konkreettisista paperisista kasvun kansioista luopumisen. Eräässä päiväkodissa oli-kin päädytty säilyttämään konkreettiset paperiset kasvun kansiot alle 3-vuotiaiden ryhmässä ja siirtyminen digitaaliin portfolioihin tapahtui vasta vanhempien lasten kanssa. Osa kasvattajista koki, että digitaalisen ja paperisen portfolioin säilyttäminen rinnakkain olisi paras, muttei realistinen, vaihtoehto kaikkien lasten kanssa. Niissä lapsiryhmissä, joissa digitaalisen ja paperisen portfolioin kuljettamista rinnakkain päiväkodin arjessa kokeiltiin, ei rinnakkaisuus jatkunut kovin pitkään, sillä se koettiin haastavaksi ja raskaaksi. Toimivaksi ratkaisuksi todettiin se, että digitaalisesta portfolioista tehtiin säännöllinen ja pääasiallinen kasvun kansio, mutta lapsen paperisia töitä kerättiin omaan taidekansioon.

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman perusteiden näkyväksi tekeminen

Digitaalinen portfolio vastaa monin tavoin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien perusteissa (OPH 2014; 2018) varhaiskasvatukselle asetettuihin tavoitteisiin ja ohjeisiin. Parhaimmillaan digitaalinen portfolio työskentely tukee varhaiskasvatusta ja esiopetusta niille asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Digitaalisen portfolioin sisällöllinen jäsentäminen sekä lapsen ohjaaminen kasvun ja oppimisen edistymisessä perustuu varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmaan ja siihen, miten kunta- ja päiväkotikohtaisesti näitä suunnitelmia sovelletaan arjen työskente-lyyn.

Vasun (OPH 2018, 14) mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on “edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa.” Lisäksi varhaiskasvatuksen on tarkoitus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Vasun mukaan lapsen varhaiskasvatuksessa oppimat taidot vahvistavat hänen osallisuuttaan ja aktiivista toimijuuttaan yhteiskunnassa.

Portfoliotyöskentelyssä perustana on oppijan yksilöllinen oppimissuunnitelma - tässä yhteydessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tai esiopetussuunnitelma - jonka toteutumista dokumentoidaan. Dokumentaatiosta oppija valitsee omien kriteeriensä mukaisesti olennaisimmat näytteet ja perustelee myös valintansa. Varhaiskasvatuksen opettajalla on kasvun kansion tarkastelussa olennainen ohjaava rooli, kun mietitään jatkotavoitteita monipuolisen kasvun ja oppimisen polun rakentumiseksi.

Vasussa (OPH 2018) tuodaan esille oppimisen lähtökohtana lapsen aiemmat kokemukset, mielenkiinnon kohteet ja osaaminen. Olennaiseksi nähdään se, että uudet opittavat asiat ovat yhteydessä lasten kehittyviin valmiuksiin, kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lisäksi vasu painottaa henkilöstön roolia lasten oppimisen ohjauksessa ja tukemisessa. Digitaalinen portfoliotyöskentely mahdollistaa edellä kuvatun vasun linjauksen: digitaalinen portfoliotyöskentely tukee ja mahdollistaa lapsen uuden opittavan asian yhdistämisen lapsen aiempiin kokemuksiin ja kehitykseen. Se on myös työväline henkilöstölle lapsen oppimisen tukemiseen ja ohjaamiseen. Lapsen oppimisen dokumentointi mahdollistaa oppimisen tulkinnan, raportoinnin ja ymmärtämisen (Parnell & Bartlett 2012).

Vasussa (OPH 2018) myös korostetaan pedagogisen dokumentoinnin roolia varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen keskeisenä työmenetelmänä. Varhaiskasvatuksen dokumentoinnin tulisi tuottaa monipuolista ja konkreettista tietoa lasten kasvun ja oppimisen arjesta, ajattelusta ja kehittymisen tarpeista. Pedagogisessa dokumentoinnissa pyritään mahdollisimman monimediaisen tiedon kokoamiseen (OPH 2018, 37):

Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta

Seuraavassa luvussa esiteltävä digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen prosessi osoittaa digitaalisen portfolion yhteyden vasun (OPH 2018) korostamaan pedagogiseen dokumentointiin. Digitaalisessa portfoliotyöskentelyssä toteutuvat parhaimmillaan pedagogisen dokumentoinnin sisältö- ja prosessiulottuvuudet (ks. Rintakorpi, Lipponen & Reunamo 2013). Digitaaliseen portfolioon tallennetaan lapsen kasvun ja oppimisen, ajattelun ja kehittymisen dokumentteja monimediaisesti. Niihin myös palataan myöhemmin lapsen kanssa yhdessä keskustellen. Rintakorven ym. (2013) mukaan pedagoginen dokumentointi tekee näkyväksi pedagogisen toiminnan ja avaa sen reflektiolle. Vaikka digitaalinen portfolio on lapsen oma näyteportfolio, mahdollistaa se samalla uudella tavalla myös varhaiskasvattajien oman pedagogisen toiminnan reflektoinnin (Kankaanranta 2002).

Kuviossa 1 on kuvattuna varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan kokonaisuus (OPH 2018, 36). Ylinnä kuviossa ovat laaja-alaiset osaamisen alueet, joille varhaiskasvatuksen tavoitteena on luoda pohja. Tämä osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Laaja-alaiset osaamisalueet muokkautuvat ympäröivän yhteiskunnan asettamien vaatimusten mukaan.

Digitaalinen dokumentointi tuodaan esille vasun laaja-alaisen osaamisen alueessa ”Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen” (OPH 2018). Digitaalista dokumentointia ehdotetaan hyödynnettäväksi leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Lapselle tulee tarjota mahdollisuus kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa tietotekniikan avulla. Digitaalisessa portfolio työskentelyssä tietotekniikkaa voidaan hyödyntää tarkoituksenmukaisesti sekä lasten kanssa arjessa että lasten huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys (OPH 2018, 36)

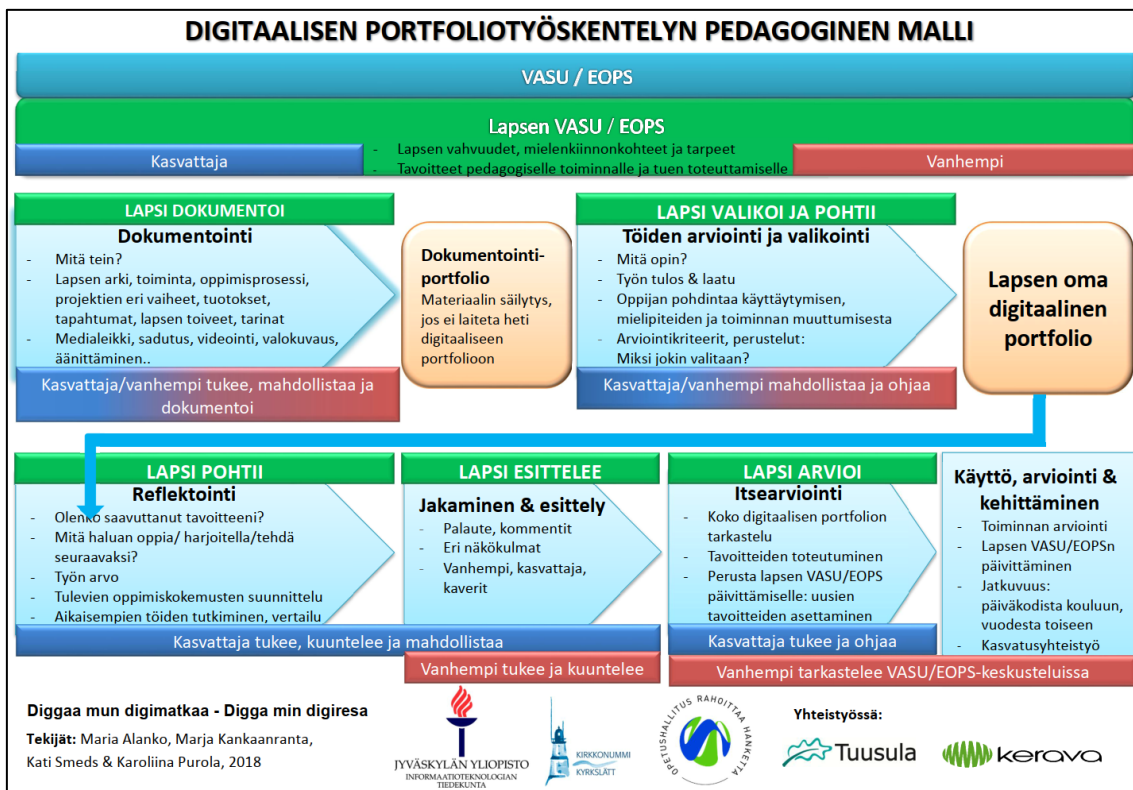
Digitaalisen portfolion sisällön jäsentämisen apuna voidaan käyttää vasun oppimisen alueita (kuvio 1, oikea reuna), jotka toimivat kasvattajan omana muistilistana siitä, mitä kaikkea toimintaa varhaiskasvatuksessa tulisi toteuttaa. Oppimisen alueiden tavoitteena ei ole ohjata oppiaineperustaiseen toimintaan, vaan niiden aihepiirejä on tarkoitus yhdistää ja soveltaa lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti (OPH 2018). Digitaalisen portfolion kansioden nimeämistä voi tehdä yhdessä lapsen kanssa. Vaikka lapsi rakentaa itse oman kasvun kansionsa, tulee aikuisen tukea tätä työskentelyä ohjaamalla lasta monipuoliseen oppimiseensa kuvaamiseen.

Lapsen oppimisen lähtökohtana ovat hänen aiemmat kokemuksensa, mielenkiinnon kohteensa sekä osaamisensa (OPH 2018). Tästä syystä myös jokainen digitaalinen

portfolio on erilainen, eivätkä kaikki portfoliot välttämättä sisällä kaikkia oppimisen alueita. Toisaalta portfolion avulla on mahdollista seurata ja suunnata kunkin lapsen monipuolista edistymistä oppimisen eri alueilla. Jos jollakin lapsella portfolio tekee näkyväksi vain yhtä tai kahta osa-aluetta, on tarpeen yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa pohtia oppimisen ja toiminnan laajentamista muillekin alueille.

2.4 Digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen prosessi

Vuoden 2017 aikana Diggaa mun digimatkaa -kehittämishankkeessa luotiin pedagoginen malli digitaalisen portfoliotyöskentelyn pohjaksi (Alanko, Kankaanranta, Smeds & Purola 2018, kuvio 2). Malli kehitettiin yhdessä koulutuksiin osallistuneiden varhaiskasvattajien kanssa tukeutuen digitaalisen portfoliotyöskentelyn kirjallisuuteen. Pedagogisen mallin perustana ovat varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien perusteet ja lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelma. Nämä suunnatavat varhaiskasvattajien ja lapsen toimintaa päiväkodissa.

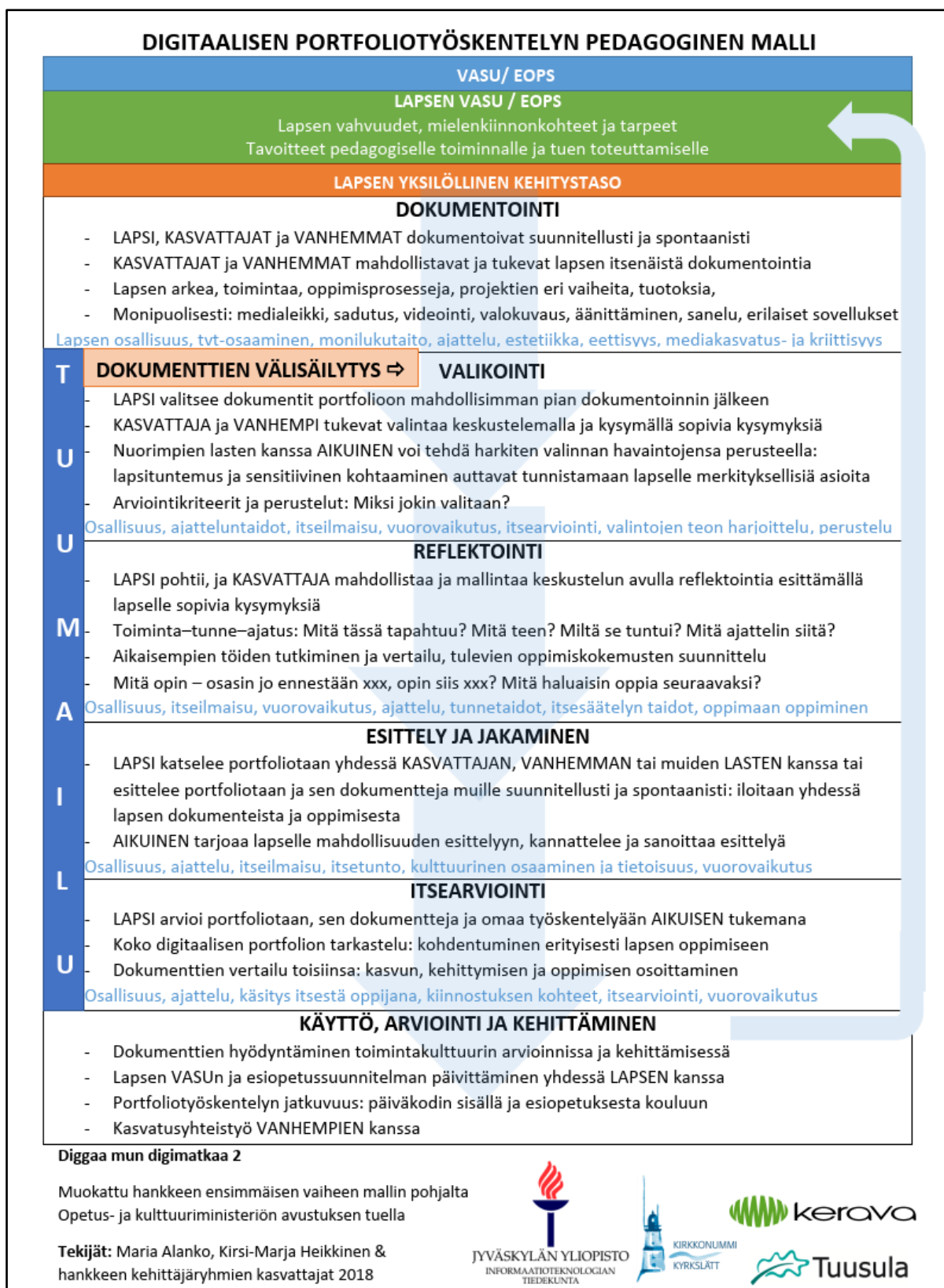

Kuvio 2. Digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli

Portfolioprosessin pedagogisessa mallissa portfolioarvioinnin kolmen periaatteen malli "kerää, valikoi, reflektoi" (esim. Kankaanranta 2002; Seitz & Bartholomew 2008) on jaettu viiteen tarkempaan vaiheeseen. Kullakin vaiheella on oma tärkeä osansa portfoliotyöskentelyssä ja ne voivat toteutua lomittain varhaiskasvatuksen arjessa. Vaiheet ovat kuvion 2 mukaisesti dokumentointi, töiden arviointi ja valikointi, reflektointi, jakaminen ja esittely sekä itsearviointi. Näiden vaiheiden myötä portfolioa voidaan käyttää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiseen, päiväkodin pedagogisen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen sekä apuna esimerkiksi lapsen siirtymien tukemisessa.

Olennaista portfolioprosessissa on lapsen aktiivisuus ja toimijuus, jota myös pedagogisessa mallissa on korostettu: lapsi dokumentoi, valikoi, pohtii, esittelee ja arvioi. Kasvattajan ja vanhemman tehtävänä on ohjata ja tukea lasta portfoliotyöskentelyssä. Mitä nuoremmasta lapsesta on kyse, sitä olennaisempaa on aikuisen ohjaava ote. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset voivat tukea lapsen portfoliotyöskentelyä kuuntelemalla, havainnoimalla ja keskustelemalla sekä käyttämällä mobiililaitteita (Parnell & Bartlett 2012).

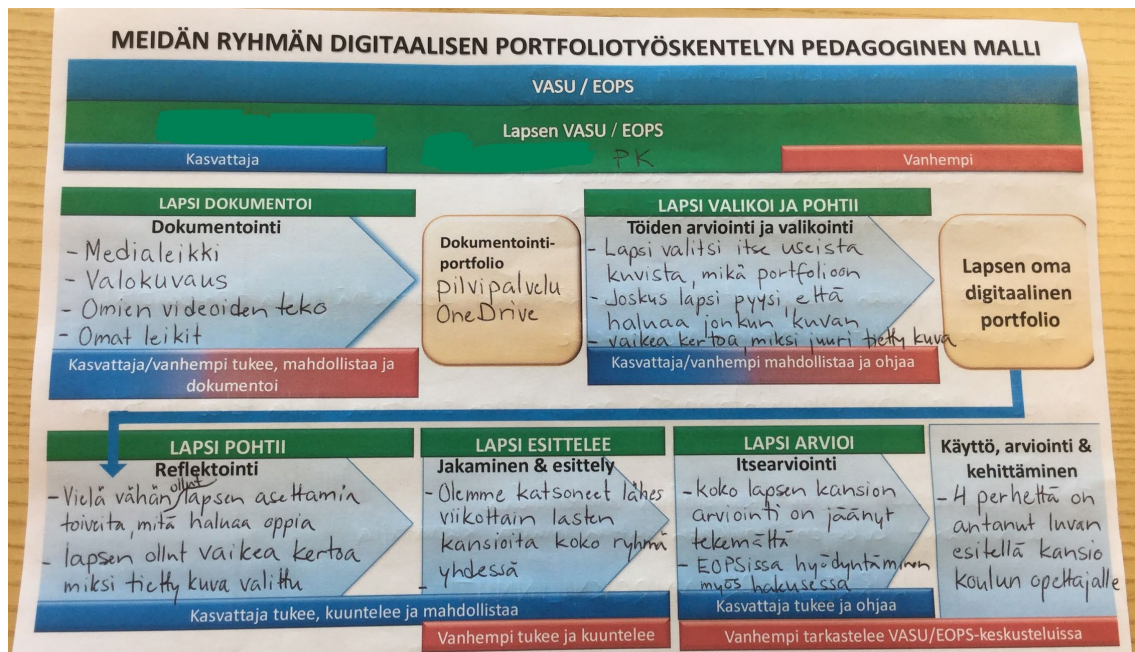
Kehittämishankkeen ensimmäisessä vaiheessa luotua pedagogista mallia muokattiin vuoden 2018 kehittämistyön aikana (kuvio 3). Kehittämishankkeessa esiintyi tarve muokata mallia informatiivisemmaksi sekä nostaa entistä selvemmin esille mallin soveltaminen jokaisen lapsen yksilölliseen kehitys- ja taitotasoon. Näiden lisäksi kunkin vaiheen kohdalle lisättiin kyseiseen vaiheeseen liittyvät lapsen harjoittelun ja oppimisen sisällöt. Malliin lisättiin myös käsite ”tuumailu”, joka levisi vuoden 2018 aikana moniin päiväkodeihin. Tuumailulla kasvattajat tarkoittivat portfoliotyöskentelyssä hetkeä, jolloin he pysähtyivät yhdessä lapsen kanssa keskustelemaan tämän portfoliosta. Tuumailu pitää sisällään yhtäältä töiden arvioinnin ja valikoinnin ja toisaalta reflektoinnin, jakamisen ja esittelyn sekä itsearvioinnin (Alanko & Kankaanranta 2019).

Kuvio 3. Digitaalisen portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli, versio 2

Sen lisäksi, että kumpikin näistä malleista ohjeistaa ja opastaa portfoliotyöskentelyssä, niitä voidaan käyttää portfoliotyöskentelyn arvioinnin ja kehittämisen välineinä. Kuvion 2 mukaista mallia käytettiin portfoliotyöskentelyn arviointiin ja kehittämiseen kehittämishankkeen aikana: malli tyhjennettiin (liite 9), ja varhaiskasvatuksen opettajat täydensivät mallin oman tiiminsä kanssa lapsiryhmänsä portfoliotyöskentelyn pohjalta (ks. Alanko & Kankaanranta 2019).

Esimerkeissä 1 ja 2 (kuvat 1 ja 2) on kasvattajien tekemiä arviointeja portfoliotyöskentelyn toteutumisesta heidän omassa lapsiryhmässään yhden lapsen tai koko ryhmän osalta. Kuten esimerkeistä näkyy, arvioinnin avulla kyettiin havaitsemaan kehittämistä vaativat kohdat, ja pureutumaan niiden yksityiskohtaisempaan kehittämiseen. Esimerkissä 1 (kuva 1) reflektoinnissa on huomattu kehittämisen varaa lapsen portfoliotyöskentelyssä: lapselle on haastavaa kertoa, miksi hän haluaa valita tietyn kuvan portfolioon. Puolestaan esittely näyttäisi tässä ryhmässä sujuvan, sillä sitä tehdään viikoittain lasten kanssa koko ryhmän kesken.

Kuva 1. Esimerkki 1 pedagogisen mallin käytöstä oman ryhmän portfoliotyöskentelyn arvioinnissa

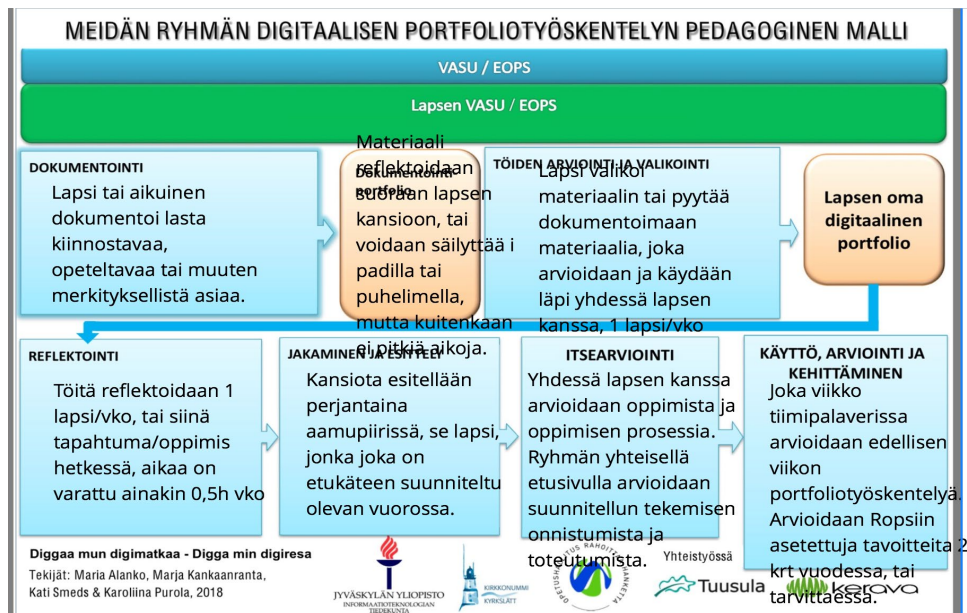
Esimerkissä 2 (kuva 2) puolestaan arvioinnin avulla on tehty huomio, että lapsen kaverin malli on innostanut häntä oppimaan ja kokeilemaan uutta. Haasteita on huomattu esimerkiksi portfolion hyödyntämisessä koulun kanssa tehtävässä yhteistyössä lapsen siirtyessä esiopetuksesta alkuopetukseen. Kummassakin esimerkissä itsearviointi ja lapsen portfolion tarkastelu kokonaisuutena ovat jääneet vähäisempään rooliin lapsiryhmässä.

Kuva 2. Esimerkki 2 pedagogisen mallin käytöstä oman ryhmän portfoliotyöskentelyn arvioinnissa

Tyhjennettyä mallia hyödyntäessä ei joka kerta ole välttämättä tarpeen käydä kaikkia työskentelyn vaiheita läpi, vaan voidaan esimerkiksi keskittyä tarpeen mukaan valittuun yhteen vaiheeseen. Kun arviointia tehdään mallin avulla systemaattisesti, on aiempaan arviointiin helppo palata ja arvioida sitä, kuinka hyvin aiemmin asetettuihin tavoitteisiin työskentelyn kehittämisessä on päästy.

Arvioinnin lisäksi tyhjennettyä mallia voidaan käyttää myös portfoliotyöskentelyn suunnitteluun, joko aiemman työskentelyn pohjalta tai aloittaessa työskentelyä uuden ryhmän kanssa (kuva 3).

Kuva 3. Esimerkki 3 pedagogisen mallin käytöstä oman ryhmän portfoliotyöskentelyn suunnittelussa

Seuraavasta varhaiskasvatuksen opettajan kommentista voidaan päätellä, että pedagoginen malli tukee portfoliotyöskentelyn juurtumista osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

HILMA: Meillä on ollut se prosessimalli, niin siihen on niinkun niin helppo ite yrittää ja ujuttaa kaikkee ja sit kun se kiertää sitä ympyrää, niin sitä niinkun nyt sit jo tekee. Nyt se on vaan semmonen automaatio, niin se jotenkin helpottaa kaikkee.

2.5 Portfoliotyöskentely lapsiryhmissä

Kasvattajat kokevat dokumentoinnin usein helpoimmaksi ja lapsilähtöisimmäksi vaiheeksi koko portfolioprosessissa. Lapset kuvaavat itsenäisesti tai aikuisen opastuksella omia leikkejään, taideteoksiaan ja muita itselleen mieluisia asioita. He myös pyytävät aikuisia kuvaamaan itseään.

JUTTA: Lapset ottaa ite aika paljon kuvia.

MILLA: Ne saattaa tuolla noin tehdä jotain, askarrella, ne tulee ite kysymään sitä että

JUTTA: että mä otan nyt kuvan

MILLA: mm, "saanko ottaa". Me annetaan vaan pädi mukaan.

Kuten kasvattajien keskustelusta käy ilmi, aikuisen tehtävänä on mahdollistaa lapsen omatoiminen ja omaehtoinen dokumentointi tarjoamalla lasten käyttöön dokumentointiin soveltuvat laitteet ja huolehtia lasten opastamisesta niiden käyttöön. Aikuiset myös dokumentoivat ilman lasten pyyntöä päiväkodin erilaisia tapahtumia ja toimintoja, minkä jälkeen lapsi saa halutessaan valita aikuisen ottamista dokumenteista itselleen mieluisimmat portfolioonsa. Tällaista yhteisten tärkeiden tilanteiden taltiointia voi tehdä myös joku lapsista - dokumentoinnissa hyödynnetään näin myös vertaisdokumentointia (Alanko, Kankaanranta, Smeds & Purola 2019).

Valikointi tehdään päiväkodeissa usein välittömästi dokumentoinnin perään: lapsi haluaa tietystä tilanteesta ottaa itse, tai pyytää jotakuta toista ottamaan, kuvan, koska haluaa tallentaa kyseisen hetken portfolioonsa. Digitaalisen portfolioalustan ominaisuuksista riippuen kuva saatetaan jopa ottaa suoraan portfolioon. Voisikin ajatella, että lapsen digitaalisessa kasvun kansiossa yhdistyvät dokumentointi- ja näyteportfolioiden piirteet (Kankaanranta 2002).

JUTTA: Sitten jos ne haluaa, ne yleensä tulee sanomaan, että mä otan nyt kuvan, että laitetaan se sitten pedanettiin

MILLA: Tai sit kysytään, että haluatko, että laitetaan se pedanettiin? Ja sitten, jos se haluaa, niin sit se laitetaan sinne, yleensä siinä hetkessä. Tai ainakin pyrin laittaan.

JUTTA: Joo, kuva laitetaan siinä hetkessä ja sitten niitä tekstejä ehkä myöhemmin. Mut sitten, välillä lapset ei halua sinne mitään tekstiä, että ne haluaa vaan sen kuvan.

Välillä valikointiin käytetään enemmän aikaa, ja valinnasta keskustellaan yhdessä lapsen kanssa liittäen reflektointi ja töiden arviointi valintahetkeen mukaan. Eräässä lapsiryhmässä valikointia tehtiin viikoittain myös niin sanotuissa lasten kokouksissa, joissa kasvattajan johdolla tarkasteltiin pienryhmän kanssa yhdessä esimerkiksi edellisviikon tai jonkin päättyneen projektin aikana kerättyjä dokumentteja.

Reflektointi toteutuu päiväkodeissa vaihtelevasti, vaikka reflektoinnin avulla voidaan auttaa lapsia ymmärtämään, mitä he tekevät, kokevat ja kohtaavat (Rinaldi 2006). Sen lisäksi, että lasta autetaan jäsentämään kokemaansa, tuetaan samalla hänen metakognitiivisten taitojensa kehittymistä. Tarkastellessa lapsen töitä ja dokumentointia yhdessä lapsen kanssa osana oppimisprosessia, voidaan tukea myös lapsen oppimaan oppimisen valmiuksia. (Parnell & Bartlett 2012, 52.)

Kaikissa haastatelluissa lapsiryhmissä reflektointia pyrittiin tekemään lapsen kanssa kahden kesken. Sekä kasvattajat että lapset kokivat nämä hetket erityisen antoisiksi ja yhdeksi digitaalisen portfoliotyöskentelyn parhaista puolista. Kahdenkeskisten reflektointihetkien järjestäminen koettiin kuitenkin ajoittain haastavaksi esimerkiksi siitä syystä, että niiden järjestäminen edellytti rauhallista tilaa. Lisäksi kahdenkeskinen aika edellytti sellaista hetkeä päivästä, että paikalla oli riittävästi työntekijöitä ja muilla lapsilla sellaista tekemistä, jota muiden kasvattajien oli helppo seurata ja taata kaikkien lasten turvallisuus. Kasvattajat kuitenkin tekivät luovia ratkaisuja tilojen suhteen ja löysivät yllättäviäkin paikkoja reflektointihetken pitämiseksi, kuten varhaiskasvatuksen opettajana työskentelevä Pipsa kuvaa portfoliotyöskentelyä alle 3-vuotiaiden lasten lapsiryhmässä.

PIPSA: Tällä hetkellä on joku suunnaton muoti-ilmiö, että me mennään sinne varastoon tekemään lapsen kanssa joku video. Että ne rakastaa sitä hetkeä, kun me vedetään ovi kiinni ja mennään sinne tekemään jotain. -- siellä vain menee kaikki muut äänet. Se on se, mistä noi lapset tykkää, kun mä käänän sen videon selfielle, niin ne näkee sen oman naaman siinä. Useesti tommonen pienempi häiriintyy, jos mä kuvaan suoraan, mut että kun hän näkee oman naaman, niin hän juttelee tavallaan itsellensä siinä

Suuri osa lapsista on innokkaita esittelemään portfoliotaan aikuisille ja muille lapsille. Päiväkodeissa esittelylle tarjotaan mahdollisuus erilaisissa ohjatuissa yhteisissä ryhmätilanteissa, kuten aamu- ja päiväpiireillä tai lasten kokouksissa. Vanhempien lasten ryhmissä lapsille tarjotaan usein myös mahdollisuus esitellä omaa portfoliotaan vapaasti kavereilleen esimerkiksi vapaan leikin aikana. Varhaiskasvattajien mukaan haasteena lapsen itsenäisessä kansion esittelyssä on se, että lapsi pysyisi tablettia käyttäessään vain omassa kansiossaan. Tabletilla kansiota tarkastellessa lapsi saattaa harhautua omasta portfoliostaan muille sivustoille tai soveluksiin, joita lapsen ei ole toivottavaa käyttää itsenäisesti.

Kasvattajat kokivat lapsen itsearviointiin olevan haastavinta toteuttaa. Toteutessaan itsearviointia tehtiin kahdestaan lapsen kanssa tuumailuhetkillä. Lapsen kanssa suunniteltiin yhdessä, mitä lapsi halusi itse oppia ja seurattiin tämän taidon oppimista portfolioon tallennettujen dokumenttien avulla. Esimerkiksi talven eri luistelukerroilta tallennettujen videoiden avulla lapsi pystyi havaitsemaan, miten hänen luistelutaitonsa oli kehittynyt. Portfolion avulla pystyttiin myös tarkastelemaan, kuinka koko lapsiryhmän yhteinen projekti oli onnistunut. Jonesin (2012)

mukaan portfolioiden avulla voidaan saavuttaa oppimisen ja arvioinnin yhteys.

Itsearviointi painottui lasten oppimisen kokemuksiin, kykyihin ja taitoihin. Portfoliossa nämä tulevat muita arvioinnin muotoja paremmin esille (Jones 2012). Digitaalisen portfolion mukainen materiaalin kerääminen ja dokumentointi luovat vahvan työkalun arviointiin, kunhan arviointi on autenttista ja perustuu lapsen kykyihin ja vahvuuksiin. Autenttisella arvioinnilla viitataan siihen, että arvioinnin perustana ovat dokumentteihin taltioidut aidot arjen kasvun ja oppimisen tilanteet. Parhaimmillaan digitaalinen portfolio toimii autenttisen arvioinnin välineenä. (Kankaanranta 2002.) Autenttinen arviointi edustaa arviointikulttuuria, jonka tavoite on tukea lapsen oppimista, yhdistää oppiminen, opetus ja arviointi toisiinsa ja osoittaa lapsen vahvuudet todellisen arjen ympäristössä (esim. Ackers 1994; Paulson, Paulson & Meyer 1992; Kankaanranta 1998).

3 Digitaalisen portfolion rooli ja merkitys päiväkodin arjessa

Tutkimuksemme osoitti digitaalisella portfoliolla olevan monia eri tarkoituksia päiväkotien arjessa. Ensisijaisesti portfoliotyöskentely jäsenyi lapsilähtöiseksi tavaksi tehdä näkyväksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, toimia työvälineenä pedagogiselle dokumentoinnille ja työskentelyn arvioinnille sekä osoittaa kasvun ja oppimisen etenemistä. Tämän lisäksi digitaalisilla portfolioilla nähtiin olevan merkitystä lapsen muistojen tallentamisvälineenä sekä kodin ja päiväkodin vuorovaikutuksen vahvistamisessa. Seuraavassa tarkastellaan näitä eri tarkoituksia.

3.1 Lapsen näkökulma digitaalisiin portfolioihin

Lasten käsityksen mukaan digitaalinen portfolio on ”netissä” tai ”sähkölaiteissa, koneissa ja tableteissa” oleva paikka, usein käytettyä digitaalista alustaa mukaillen ”Pedanet”, jonne laitettiin kuvia ja videoita. Erään lapsen sanoin kuin ”juutuupi”.

ESSI (4v): Se on sellanen, että jos jostakin ottaa jonku kuvan niin sen voi laittaa sinne Pedanettiin

KEKE (6v): Se on sellanen, vähän niinkun sellanen, sähkölaiteissa ja koneissa ja tableteissa oleva sellanen salkku, johon voi laittaa videoita ja kuvia

Kasvattajien mukaan erityisesti työskentelyn alkuvaiheessa osalle lapsista oli vielä epäselvää, mikä portfolio on, esimerkiksi erään lapsiryhmän useammalle lapselle portfolio näyttäytyi tabletissa olevana projektina henkilökohtaisen kansion sijaan.

Lapset olivat ylpeitä omista portfolioistaan ja innokkaita lisäämään niihin dokumentteja ja esittelemään portfolioitaan muille. Esimerkiksi vierailulla päiväkodissa kaikki lapsiryhmän lapset olisivat halunneet päästä esittelemään portfolioitaan tutkijalle. Innokkuus korostui myös esittelytilanteissa, kun lapset kertoivat portfolioidensa avulla tutkijalle itsestään ja omasta elämästään. Lähes kaikilla haastatelluilla lapsilla oli tarve katsoa koko portfolionsa läpi tutkijan kanssa. Lapsiryhmän kasvattajien mukaan lapset olivat odottaneet innoissaan, milloin he pääsevät esittelemään omaansa tutkijalle. Tämän perusteella voidaan päätellä, että lapsille on tärkeää kuulluksi tuleminen - ja tähän digitaalinen portfolio on lapsille sopiva väline.

HILMA: Mikaelhan jo kyseli, että tuutsä huomennakin. -- niille on tosi tärkeä, että ne saa näyttää ja kertoa, jos joku tykkää kuunnella. Ne olis niinkun aina jakamassa.

Kaikki haastatellut lapset kokivat portfolioiden tekemisen itselleen mielekkääksi. Vaikkakin kasvattajien mukaan osa lapsiryhmien lapsista suhtautui portfolioihin vähemmän innokkaasti.

JUTTA: Toiset lapset on innokkaita ja toiset ei oo, kukaan ei oo kieltäytynyt. Ne on sit innoissaan katsomassa toisten juttuja.

Lasten näkemysten mukaan digitaalisten portfolioiden tarkoitus on ennen kaikkea kuvien ja videoiden säästäminen, muistamisen helpottaminen ja dokumenttien avulla asioiden näkyväksi tekeminen heidän vanhemmilleen.

OONA (5v): --Jos ei vaikka muista ja si haluais muistaa, niin sieltä voi kattoo

ELSA (4v): Että äiti ja isi saa nähä sitä.

Osa lapsista kertoi, että portfolioissa näkyvät heidän taitonsa. Lasten mukaan portfolioilla pystyttiin myös tukemaan heidän oppimistaan. Eräs lapsi kertoi kuvien kertovan hänen elämästään, toinen lapsi samassa haastattelussa tarkensi portfolion kuvien kertovan hänen "oppimiselämästä". Aivan kaikille lapsille ei ollut selvää, miksi portfolioita tehtiin tai he eivät vielä osanneet vastata tähän kysymykseen.

Kuitenkin kaikki haastatellut lapset kertoivat portfolion olevan heidän omansa, ja jokaisella lapsella oli oma kansionsa. Erityisesti yli 3-vuotiaat lapset kertoivat saavansa itse kuvata ja valita portfolionsa sisältöjä. Jotta digitaalista portfolioa voitaisiin kutsua lapsen omaksi, tulisi sen olla lapsen itsensä rakentama itse valikoimistaan sisällöistä. Näin digitaalinen portfolio kuvaaisi parhaiten lasta sekä hänen omaa oppimisprosessiaan ja kehitystään (Barrett 2007).

3.2 Lapsen arjen näkyväksi tekemistä

Kunkin lapsen oma digitaalinen portfolio sisälsi kansioita, joiden avulla portfoliot oli jäsennetty. Lasten esittelemät digitaaliset portfoliot sisälsivät aikuisten nimeämiä kansioita kuten "opin ja osaan", "oppiminen", "minä ryhmässä", "minua kiinnostaa", "talent", "kädentaidot", "kesä" ja "liikun". Lapset eivät aina esittelytilanteessa muistaneet, mitä kansioita heillä portfolioissaan oli, tai mitä ne sisälsivät. Sannallisesti nimetyt kansiot tuottivat vaikeuksia navigoida omassa portfolioissa lapsille, jotka eivät osanneet vielä lukea. Lapsen osallisuutta oman kansionsa katselussa voisi lisätä esimerkiksi käyttämällä kansioden nimeämisessä apuna emojeita. Osassa lapsiryhmiä tätä oltiinkin hyödynnetty luomalla portfolioon lapselle kansio, jonka lapsi oli saanut nimetä haluamillaan emojeilla.

Aikuisen nimeämistä kansioista huolimatta, digitaalisissa portfolioissa oli pääasiassa lapsen itsensä valitsemia dokumentteja kotoa ja päiväkodista: kuvia ja videoita, joiden yhteydessä saattoi olla aikuisen kirjoittamaa tekstiä. Dokumenttien sisällöt olivat moninaisia kuten kuvia päiväkodin tapahtumista ja toiminnoista sekä lapsen taideteoksista ja askarteluista:

VIIVI (5v): Lentävä matto, robotti, sitten tommonen ihminen, mun nimi, mun joulukortti, ankkvoja ruokkimassa, halloweeni mulle tuli perhoskasvomaaus, halloweenimekko

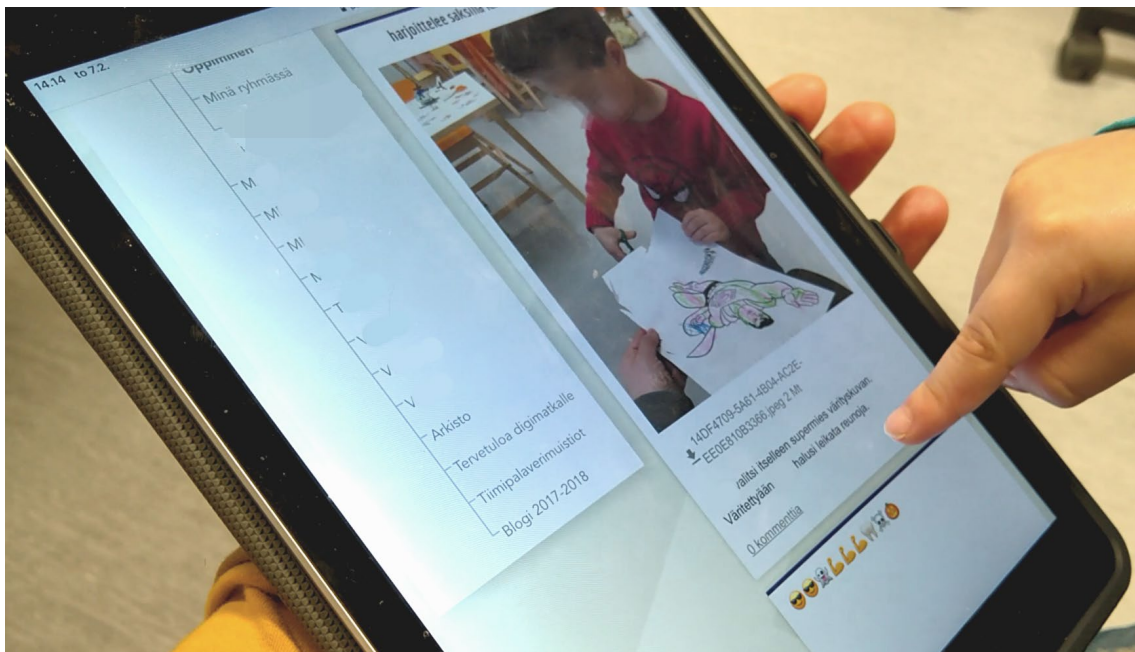
JANNI (4v): Kun me tanssittiin ja esterata, ja sitten vielä tehtiin hulapyöritystä mahalla

ELSA (6v): Mä oon laittanu sinne mokkapalat. Sit legoja. Ja sit me ollaan laitettu luistelukuva. Video.

Päiväkodissa lisätyt dokumentit kuvasivat pääasiassa päiväkodin tapahtumia, retkiä (kuva 4), lapsen tuotoksia, leikkejä ja tekemisiä (kuva 5). Lisäksi päiväkodissa lisättyjen dokumenttien joukossa oli videoita lapsen tuumaushetkiltä, joissa hän yhdessä varhaiskasvattajan kanssa pohti omaa osaamistaan ja oppimistaan.

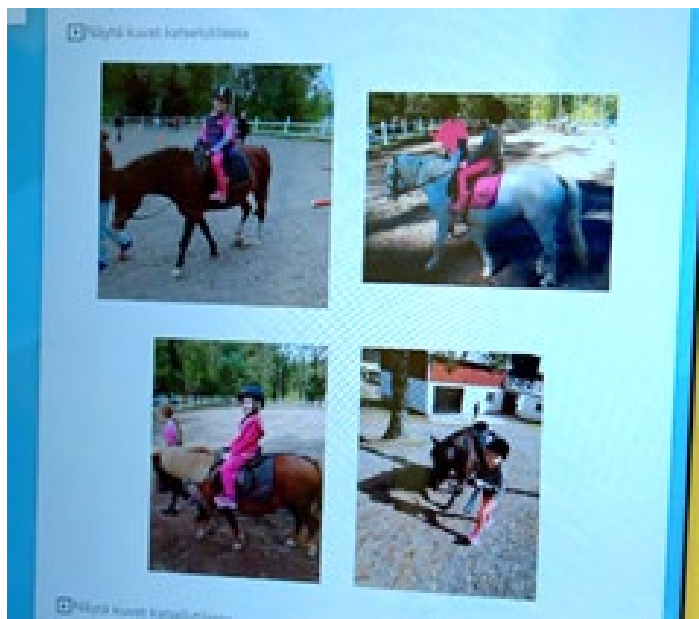

Kuva 4. Esimerkki lapsen portfolion sisällöistä, kuvia metsäretkeltä päiväkodissa

Kuva 5. Esimerkki lapsen portfolion sisällöistä, dokumentti päiväkodista

Lapsen kotona lisätyissä dokumenteissa oli puolestaan esimerkiksi kuvia kesäloma-matkoilta ja -muistoista: esimerkiksi kuvan 6 mukaisesti kuvia lapsesta ratsasta-massa.

Kuva 6. Esimerkki lapsen portfolion sisällöistä, kuvia kotoa

Nämä dokumentit kotoa auttoivat lasta kertomaan tutkijalle kattavasti itsestään ja omista mielenkiinnon kohteistaan. Esittelytilanteissa ihasteltiin yhdessä esimerkiksi lapsen kotona tekemiä keppihevusia, tärkeitä koiranpentuja tai kalareissusaa-lista.

RAIJA (6v): Tossa on mun yks keppari. Katotaan näkyyks mun toisen kepparin kuvaa. Jos löytyy, niin mä haluan näyttää sen. Tässä!

Lasten portfolioissa saattoi olla kansioiden tavoin myös dokumentteja, joita lapset eivät muistaneet tai tienneet, mitä ne olivat ja kuka ne oli portfolioon laittanut. Portfolioissa näkyikin osittain aikuisen kädenjälki dokumenttien valinnassa ja kansioiden nimeämisessä. Rinaldi (2006) huomauttaa, että kun lapsesta otetaan valokuva, aikuinen ei vain taltioi todellisuutta, vaan rakentaa sitä. Lapsen sijaan aikuinen kuvaa omaa näkemystään lapsesta. Aikuisen tekemä dokumentointi on hänen omaa subjektiivista tulkintaansa lapsesta, lasten työstä ja ajatuksista. (Parnell & Bartlett 2012, 51; Rinaldi 2006.) Puolestaan lapsen itse ottama kuva kertoo lapsen omasta subjektiivisesta kokemusmaailmasta. Poikkeuksena ovat kuvat ja videot, jotka lapsi on pyytännyt ottamaan itsestään.

Se, kuka dokumentin oli tehnyt tai valinnut lapsen portfolioon, ei näyttänyt kuitenkaan olevan merkityksellistä lapselle. Hän iloitsi portfolionsa dokumenteista ja esitteli niitä tutkijalle innokkaasti, vaikkei osannut vastata kysymyksiin "Kuka tämän kuvan on ottanut?" tai "Kuka on laittanut tämän kuvan portfolioosi?". Eräskään lapsi ei muistanut, että leikkikuva hänen portfoliossaan oli hänen itsensä kuvaama, ennen kuin haastattelussa mukana ollut kasvattaja muistutti häntä siitä. Lapset pysähtyivät esittelyssään sellaisten kuvien äärelle, joiden sisältö ja muisto olivat lapselle mielekkäitä. Vain muutama lapsista totesi esittelynsä lomassa jonkin kuvan itses-sään olevan hieno.

Enemmistö haastatelluista lapsista esitteli kaikista kivoimmaksi asiaksi portfoliosiaan jonkin kuvan tai videon kotoaan. Tällaisia dokumentteja olivat esimerkiksi erilaiset kesälomamuistot, harrastuksiin liittyvät dokumentit ja valokuvat lapsen perheestä. Valintaa perusteltiin esimerkiksi sillä, että dokumentissa näkyvä tekeminen on itsessään kivaa tai kuvassa esiintyvät henkilöt erityisen tärkeitä lapselle. Niitä on tästä syystä myös mukava lapsen mielestä katsoa yhä uudelleen.

TUTKIJA: Nyt me ollaan katottu kaikki. Mitä sulla on siellä pedanetissä, niin mikä niistä on sun mielestä kaikista kivoin?

MATIAS (6v): Kalaretki

TUTKIJA: Se kalaretki. Minkä takia se on niistä kaikista kivoin?

MATIAS: Koska saatiin ongittua kaloja paljon ja me saatiin hauki. Yks hauki ja kaks kuhaa.

Osa lapsista esitteli portfolioistaan itselleen mieluisimpana sisältönä tekemisen päiväkodissa (esimerkiksi luistelun) tai oman tuotoksen (esimerkiksi kuvan tekemistään rakennelmasta). Näistä taidoista ja tuotoksista lapset vaikuttivat olevan ylpeitä. Portfoliossa kivaksi koettiin myös mahdollisuus itse nimetä kansioita emojiilla ja kirjoittaa kuvien yhteyteen niiden avulla. Lasten toiveiden mukaisessa portfolioissa olisi heille itselleen tärkeitä ja kiinnostavia asioita, kuten kuvia läheisistä ja kiinnostuksen kohteista.

3.3 Digitaalinen portfolio tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä

Varhaiskasvattajien ensimmäinen vastaus haastatteluissa kysymykseen, miksi digitaalisia portfolioita tehdään, oli "lapset". Varhaiskasvattajien mukaan digitaalinen portfolio on lähes poikkeuksetta kaikille lapsille tärkeä ja merkityksellinen asia. Pohdinnoissa tuotiin esille portfolioon rooli muistojen rakentajana sekä kaikkien lasten ja heidän työskentelynsä näkyväksi tekemisessä ja arvostamisessa.

KAARINA: Lasten takia, -- niille lapsille jää siitä aivan ihana muisto.

HILMA: Ne lapset, jotka ei osaa puhua tai ei uskalla puhua tai ei osaa jotain, niin ne pääsee näkyväks ja esille, sillä että ne vaan esittelee tota omaansa. Koska jokaikinen, kun ne on ne sinne ite valinnut, on niin ylpeitä sieltä kaikesta. -- Se että se lapsi pääsee niinkun loistaan muitten edessä.

JUTTA: Mun mielestä ainakin sen lapsen niinkun ajattelun, kasvun, kehityksen ja mielenkiinnon kohteiden näkyväksi tekemisessä. Että se lapsi tulee enemmän näkyväksi mun mielestä näitten avulla.

Digitaalisen kasvun kansion koettiin tekevän lapsen ja hänen arkensa kokonaisvaltaisesti näkyväksi. Myös esimerkiksi Jones (2012) on painottanut portfolioiden tar-

koitusta olla tarina lapsesta itsestään. Näkyväksi tulevat kasvattajien mukaan lapsen mielenkiinnon kohteet, ääni, yksilöllisyys ja persoona, muistot, vahvuudet, kertomukset, ajattelu ja onnistumiset. Parhaimmillaan digitaalinen portfolio tukee lapsen itsetuntemusta ja muodostuu tärkeäksi ja pysyväksi osaksi lapsen oppimisidentiteettiä (Jones 2012). Lisäksi portfolio syventää vanhempien ja kasvattajien lapsituntemusta. Syvempi lapsituntemus mahdollistaa kunkin lapsen yksilöllisyyden huomioimisen entistä paremmin päiväkodin arjessa. Parhaimmillaan portfoliotyöskentelyä tehdään kunkin lapsen kanssa yksilöllisesti huomioiden lapsen tarpeet ja taidot. Yksilöllisen portfoliotyöskentelyn avulla voidaan tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista monin tavoin.

Dokumentointi ja töiden valikointi sekä reflektointi kehittävät kasvattajien kokemuksen mukaan monipuolisesti lapsen metakognitiivisia taitoja, kuten itsearviointitaitoja ja itsetietoisuutta. Myös aiemmat tutkimukset ovat todenneet digitaalisten portfolioiden tukevan lapsen kykyä säädellä omaa oppimistaan sekä tehostavan useita tärkeitä oppimistaitoja ja -kykyjä (Parnell & Bartlett 2012; Wade ym. 2005). Digitaalisten portfolioiden rakentaminen antaa lapselle enemmän vastuuta omasta oppimisestaan (Hillyer & Ley 1996, Meyer ym. 2011). Samalla se mahdollistaa lasten kriittisen ajattelun, aktiivisuuden, itsenäisyyden ja itseohjautuvuuden oppijoina (Barrett 2007). Digitaalisten portfolioiden avulla lapset voivat kasvattajien mukaan jäsentää oppimaansa, sekä palauttaa muistiin tapahtumia ja asioita.

Portfolioihin sisältyvä kuvattavana oleminen, itseilmaisuus sekä portfolion avulla itselle merkityksellisten kokemusten esittely tukevat varhaiskasvattajien mukaan kokonaisvaltaisesti lasten itsetuntoa ja itsevarmuutta. Niiden koettiin tukevan myös erityisesti rohkeutta olla esillä ja vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Tärkeää on luoda esittelyhetkistä lapselle myönteisiä tilanteita, sillä nämä tilanteet tuottavat erityisesti alkuvaiheessa lapselle ilon ja hauskuuden lisäksi myös jännityksen tunteita. Osaa lapsista voi aluksi jopa pelottaa oman portfolion esittely muulle lapsiryhmälle, mikä tulisi ottaa huomioon tukemalla lasta esittelytilanteessa ja sen jälkeen. Seuraavassa keskustelussa varhaiskasvattaja käy läpi lapsen kanssa tämän tuntemuksia esittelytilanteesta.

LEA (5v): Mua vähän pelotti katto vähän niinkun pelotti kun muut katto sitä

KASVATTAJA: Ai sua jänskätti kun muut katto sitä sun videoo?

LEA: Joo! Siksi mä menin sen [toinen lapsi] taakse

KASVATTAJA: Aaa.. Mikäs siinä jännitti?

LEA: Vähän että kaikki nauraisi millaisen video mulla oli

KASVATTAJA: No naurokos kaikki?

LEA: Eii

KASVATTAJA: No mitäs ne muut teki silloin kun me katottiin se video?

LEA: Ne vaan ihmetteli

KASVATTAJA: Niin! Eikä kukaan nauranukkaan -- miltä susta on tuntunut katsoa muiden videoita ja kuvia?

LEA: Ihan hauskaa.. Super hauskaa! Mä tykkään niistä!

Digitaalisilla portfolioilla arvioitiin olevan merkitystä lapsen itsensä esittelyn tukemisessa: sen avulla lapsi pystyy esittelemään itseään, perhettään, omia mielenkiinnon kohteitaan ja osaamistaan muille. Yhdeksi tärkeäksi kasvun kansion merkitykseksi osoittautuikin lapsen vuorovaikutuksen tukeminen. Kasvun kansio toimii varhaiskasvattajien mielestä välineenä vuorovaikutukselle kavereiden, vanhempien ja kasvattajien kanssa. Seuraavassa lainauksessa varhaiskasvatuksen opettaja Hilma kuvaa erään lapsen kasvutarinaa ja sitä, kuinka digitaalinen portfoliotyöskentely ja siitä myönteisen tilanteen luominen lapselle on tukenut lapsen itsetuntoa sekä rohkeutta ilmaista itseään ryhmätilanteissa.

HILMA: --kun se oli ennen, että se jäätty aamupiiiriskin, kun se ei hyvää huomentakaan edes kyennyt sanomaan ja sitä ahdisti niin paljon. Ja siis se on tietty vaan luonteenpiirre, mut se, että mä muistan vielä kuinka me käytiin sitä keskustelua, että miten me voidaan tukea sitä, kun se sit leikissä se oli taas semmonen iloa pursuava lapsi, joka nauttii siitä. Mutta heti kun se koki vaan, että se "spotlight" tuli siihen siinä aamupiiirissä, vaikkei se todellakaan tullut. Niin me lähettiin tietenkin kehittään sitten sitä, että miten me tehdään kaikille tästä semmonen, että nauttis siitä. Niin miten se on esimerkiksi kasvanut tässä matkalla ja löytänyt sen, niinkun että nyt se kaikkien eteen voi mennä ja tanssia tai näyttää jotain juttua tai jutella tai mitä vaan. Ei se ees ollut meidän tavote. Meidän tavote oli, että sen lapsen ois hyvä olla siinä tilanteessa.

Itseilmaisun lisäksi digitaalisten portfolioiden avulla voidaan erään varhaiskasvattajan sanoin kannatella lapsen vahvuuksia. Dokumenttoimalla ja dokumentteihin palaamalla lapselle tehdään itselle näkyväksi hänen oma toimintansa ja osaamisensa. Kun dokumentteihin palataan myönteisessä ilmapiirissä huomioiden niissä lapsen vahvuudet ja taidot, voidaan rohkaista lasta ja tukea tämän itsetuntoa.

PIPSA: Vahvuuksien kannattelu on tullut sitä kautta-- ja sitten löytää semmonen, no niinkun meillä yks lapsi oppi keinumisen. On ollut tosi arka keinun kanssa, ja sitten kun sitä on kuvattu ja kannustettu, ja niinkun sellanen rohkeuden lisääntyminen on yks.

Digitaalisten portfolioiden käytön on koettu tukevan myös lasten puheen kehitystä ja itseilmaisua jopa tilanteissa, joissa moniammatillisen yhteistyön osapuolet olivat kokeilleet monia erilaisia tapoja tukea lasta. Varhaiskasvatuksen opettaja Hilma kertoi lapsesta, jonka orastavaa suomen kielen kehitystä pystyttiin ohjaamaan ja seuraamaan portfolion avulla. Lapsen portfolio toimi alkuvaiheessa kuvallisen kommunikoinnin välineenä lapsen näyttäessä asioita kuvista. Vastavuoroisen vuorovaikutuksen tukeminen on auttanut vähentämään lapsen kommunikaatiovaikeuksista aiheutuvia kiukkukohtauksia sekä nostamaan lapsen vahvaan myönteiseen valoon lapsiryhmässä muiden lasten silmissä.

HILMA: --Mun mielestä on tosi hyvä tää prosessi siitä, että miten me ollaan sen kautta pystytty tukeen Helmerin kielellistä kehitystä, koska sillä ei ollut mitään kieltä ja nyt se oikeesti sanoo tunnistettavia sanoja suomeks. Siis se on oppinut kommunikoimaan niinkun tosi hyvin näyttämällä ja kuvista ja niinkun näin. Ja sekin kuitenkin on niinkun, ei kukaan tähän mennessä oo löytänyt siihen keinoon, niin se löyty tän avulla niinkun itsestään. Kun oli vaan sen kaa ja teki tätä [digitaalista portfoliota] -- Ei se kommunikoinut meille mitenkään ennen. Se näytti, mitä se halus tai teki, mitä se halus. Mut nykyään hän niinkun oikeesti kertoo kaikista tärkeistä asioistaan ja niinkun näin. Mun mielestä se on iso asia, että kun me ollaan noudatettu tätä, niin se että, hän ite rakastaa dokumentoida ja näyttää kuvista ja ota kuva, ja laita kuva Pedanet. Siis hänkin osaa, hän tietää, että se on siellä Pedanetissä.

Digitaalisten portfolioiden hyödyntämisellä opetuksessa on todettu olevan myönteinen vaikutus opettajan pedagogisiin toimintatapoihin. Digitaaliset portfolioit voivat rohkaista opettajaa hyödyntämään oppilaslähtöisempää lähestymistapaa opetuksessaan sekä käyttämään enemmän aikaa itsesäädelyjen oppimistaitojen, kuten tavoitteiden asettamisen, seurannan ja reflektoinnin, harjoitteluun (Meyer ym. 2011). Haastatellut kasvattajat kokivat, että digitaalisten portfolioiden käyttö oli auttanut ja toisaalta myös pakottanut heitä kohtaamaan kaikki lapset henkilökohtaisesti kahden kesken.

3.4 Digitaalinen portfolio mukana lapsen vasu-prosessissa

Vasu (OPH 2018) velvoittaa laatimaan jokaiselle lapselle oman henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tulisi näkyä lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet, jotka toimivat varhaiskasvatuksen suunnittelun perustana. Tämän lisäksi suunnitelmaan kirjataan tavoitteet päiväkodin pedagogiselle toiminnalle sekä tuen toteuttamiselle. Kirjattujen suunnitelmien on tarkoitus toimia toiminnan suunnittelun tukena ja näkyä arjessa, sekä niihin tulisi palata arvioiden säännöllisesti niiden toteutumista. Lapselle asetettujen oppimisen tavoitteiden osalta suunnitelmaan kirjataan, miten tavoitteiden saavuttamista tuetaan sekä arvioidaan myöhemmin, miten tämä suunniteltu tuki on toiminut.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja portfolio liittyvät olennaisesti toisiinsa. Digitaalinen portfolio tekee näkyväksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa - lapsen vahvuuksia, mielenkiinnon kohteita sekä tarpeita. Varhaiskasvattajat toivat tutkimuksen aikana toistuvasti esille, kuinka digitaalinen kasvun kansio mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen seuraamisen. Digitaalista kasvun kansiota kuvattiinkin esimerkiksi sanoilla elämänkaari ja kasvun polku. Se tekee samalla näkyväksi myös päiväkodin toimintaa. Digitaalinen portfolio toimii näyttönä varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta ja sen perusteella voidaan päivittää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Eräs varhaiskasvatuksen opettaja oli havainnut monia tärkeitä yhteyksiä vasun ja digitaalisen kasvun kansion välillä. Lapsen vasussa ja esiopetussuunnitelmassa tuodaan esille lapsen mielenkiinnon kohteet ja juuri niitä voidaan digitaalisessa kasvun kansiossa tehdä näkyviksi. Samalla saadaan toiminnan suunnittelun perustaksi tietämystä siitä, minkälaisen tekemisen lapset kokevat

merkitykselliseksi päiväkodissa. Näistä esimerkkinä seuraava opettaja tuo esille lego-rakentelun.

JUTTA: Sit me myöskin, kun huomataan, että okei, tosi moni halus niistä legojutuista ottaa kuvia ja legoleikit havainnoitiin, että on innokkaita niinkun siihen, niin sit me tuotiin lisää legoja ja liitettiin duplolegoja. Se [digitaalinen portfolio] on myöskin hyvä sellanen havainnoinnin väline ja sen pohjalta sit mietitään, suunnitellaan, mitä lasten kanssa tehtäis ja mitä, miten me voitais sitä leikkiä tai jotain.

Digitaalista portfolioa voidaan myös käyttää osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelma- ja esiopetussuunnitelmakeskusteluita. Lapsi voi näissä keskusteluissa kertoa omista mielenkiinnon kohteistaan ja vahvuuksistaan oman digitaalisen portfolionsa avulla. Digitaalisten portfolioiden käyttö on lisännyt lasten yksilöllistä kohtaamista sekä kasvattajan ja lapsen yhteisiä myönteisiä hetkiä. Portfoliosta vanhemmat, lapset ja kasvattajat näkevät myös, millaisia asioita lapsi on tehnyt päiväkodissa tai esiopetuksessa tietyn ajanjakson aikana.

JUTTA: Meidän LEOPS [lapsen esiopetussuunnitelma] lomakkeissa kysytään tosi vahvasti lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita. No kun mä tiedän, mitä lapsilla on, niin mä tiedän niitten kiinnostuksen kohteet, mitä ne on halunnut sinne laittaa. Nehän saa suoraan sieltä [digitaalisesta portfolioista]. Sit siinä keskustelussa--, kun lapsi on ollu, -- ollaan katottu sitä pedanettiä. Se on mulla niissä keskusteluissa mukana, me katotaan jokaisen lapsen kuvia sieltä, että mitä eskarissa on tehty ja mistä on ollut kiinnostunut. Se on yhtenä osana lapsen eops keskustelua se pedanetin kattominen. Ja lapsi voi sieltä kertoo sitten, aika paljon paremmin, kun jos mä kysyn, että no mikä sua kiinnostaa nyt. "Öö." Mut sitten kun me sieltä katotaan sitä, niin me nähään se sieltä. Keskustelu on paljon luontevampaa. Ja sieltä näkyy ne kaikki kiinnostuksen kohteet ja sitä ajattelua ja muuta.

3.5 Kodin ja päiväkodin välisen vuorovaikutuksen tukena

Toimiva viestintä luo pohjan kasvatusympäristön ja kodin välisen kumppanuuden rakentamiselle, ja informaatioteknologian käyttö luo mahdollisuuksia tämän suhteen syventämiselle (Graham-Clay, 2005). Kasvattajan tulisikin pyrkiä mahdollisimman informatiiviseen ja vuorovaikutteiseen viestintään pohtivalla ja suunnittelevalla otteella, jonka päätavoitteena on toimia oppimisen mahdollistajana (Graham-Clay, 2005). Digitaalinen portfolio voi tukea lapsen vanhempien ja varhaiskasvattajien välistä vastavuoroista yhteistyötä sekä saada vanhempia osallistumaan entistä enemmän lapsensa varhaiskasvatukseen. Kasvun kansion koettiin tekevän sekä lapsen että päiväkodin arjen näkyvämmäksi vanhemmille. Kasvun kansiolla koettiin olevan merkitystä vanhempien ja päiväkodin välisen yhteistyön tukemisessa. Täten portfolio työskentely vastaa myös varhaiskasvatussuunnitelmassa asetettuihin kodin ja päiväkodin yhteistyön tavoitteisiin (Kotilainen 2019a; OPH 2018).

HILMA: --mä näkisin sen vanhempien roolin niinkun sellasena, että me ollaan saatu osaa ainakin, osan kanssa onnistuttu osallistamaan niitä. Ja osallistumaan oman lapsensa elämään -- että ne oikeesti näkee, niinkun niitten silmät avautuu, että "aa mun lapsi osaa tällasta" ja "ai se tykkää tästäkin". -- Sit meidän välinen yhteistyö on parantunut ihan hirveesti.

KATARIINA: Mun mielestä se on tuonut vanhempia lähemmäs, sit se, että me ollaan päästy lähemmäks myös niitä. Koska ne tietyt vanhemmat laittaa lapsensa kanssa myös sieltä kotoo niitä kuvia.

HILMA: tai kommentoi, ja jos ne ei kommentoi tänne, niin ne keskustele meidän kanssa sit siitä

KATARIINA: Ja päästään lähemmäs niitten kotia ja niitten, mitä ne tekee vapaa-ajalla ja sitten taas meidän on helpompi jutella lapsen kaa, että "ai mitäs tässä ootte tehnyt?"

HILMA: ja tukee ja ymmärtää.

Hankkeen alussa vanhemmilta kysyttiin heidän kokemuksiaan kasvun kansion käytöstä ja odotuksiaan digitaalisesta portfolioista (Purola 2018). Suurin osa vanhemmista oli tietoisia lapsensa kasvun kansista, mutta vain 25 % vanhemmista oli osallistunut lapsensa kasvun kansion täyttämiseen. Odotukset ja ajatukset digitaalisesta kasvun kansista olivat pääasiassa myönteisiä. Digitaalisuuden ajateltiin helpottavan ja lisäävän vanhemman osallistumista portfoliotyöskentelyyn. Huolen aiheina tuotiin esille kasvattajien työmäärän lisääntyminen, tietoturva sekä lasten tietotekniikan käytön lisääntyminen, joista ensimmäinen on käynyt ilmi myös aiemmassa tutkimuksessa alakoulun puolella (McLeod & Vasinda, 2009).

Kotilainen (2019a) tarkasteli Diggaa mun digimatkaa -hankkeeseen liittyvässä opinnäytetyössään alle 3-vuotiaiden lasten perheiden näkemyksiä digitaalisesta portfoliotyöskentelystä. Olennaiseksi osoittautui se, että digitaalisen portfolion avulla voidaan saada laajempi, syvempi ja monipuolisempi ymmärrys lapsesta eri kasvuympäristöissä. Portfoliotyöskentelylle ominaisesti ymmärrys lisääntyi lasten esille tuomien kokemusten kautta. Kotilaisen (2019a) mukaan vanhemmat odottivat portfolioiden olevan sisällöltään monipuolisia ja kokonaisvaltaisia. He myös toivoivat portfoliotyöskentelyn sujuvan mahdollisimman helposti ja nopeasti. Vanhemmat kokivat tiedon lisääntymisen lapsen päiväkotiarjesta vahvistavan yhteistyön tunnetta lapsen kasvun ja oppimisen edistämisessä. Etenkin portfoliotyöskentelyn alkuvaiheessa - Diggaa mun digimatkaa -hankkeen alussa - vanhemmat kokivat portfolioiden toimivan enemmän tiedon välittämisen välineenä kuin oppimisen havainnollistajana (Kotilainen 2019a, ks. myös Kola-Torvinen 2005). Alkuvaiheessa digitaalinen portfolio oli suurelle osalle vanhempia uusi asia ja sen yhteys lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan epäselvä.

Vanhempien aktiivisuus vaihteli kuitenkin runsaasti, ja vain pieni osa vanhemmista seurasi aktiivisesti lapsensa portfolioa, katseli sitä lapsensa kanssa kotona tai lisäsi sinne yhdessä lapsen kanssa materiaalia. Myös Kotilainen (2019a) havaitsi, että kaikki vanhemmat eivät innostu portfoliotyöskentelystä. Näin kasvattajat kuvasivat vastaavia kokemuksia tutkimuksemme haastatteluissa:

HILMA: Mut siis sit esimerkiksi kun välillä on silleen ehkä yks-kaks vanhempaa, jotka aina seuraa koko ajan, ja sanoo heti, että "hei ihana, sinne oli tullut se." -- Pari on semmosta, jotka aktiivisesti seuraa ja sit on niitä, jotka tekee tehtäviä tunnollisesti, ja sit on niitä, joillekka niinkun "Aa, me ei taas ehtinyt, voi ei" ja sit niillä on huono omatunto. Et ei ne niinkun, ne käy sit, kun lapsi pyytää ja ne ehtii. Että kauheen vaihtelevasti.

JUTTA: Osa on tosi innokkaasti laittanut kotoo kuvia, osa ei oo laittanut mitään. Ja onko kaks, ketkä ei oo edes vielä kirjautunut? -- ei varmaan kukaan ihan hirveen aktiivisesti sitä seuraa.

Vanhempien osallisuuteen oli päiväkodeissa kiinnitetty huomiota ja sitä oli pyritty lisäämään mm. erilaisin portfolion kokoamiseen ja tutustumiseen liittyvin kotitehtävin, liittämällä digitaalisen portfolion käyttäminen osaksi vanhempainiltaa tai muita tapahtumia sekä tarjoamalla käytännönläheistä teknistä opastusta portfolion käyttöön (ks. myös Heikkinen 2018; Kotilainen 2019a). Kehittämishankkeen aikana vanhempien osallistumista pyrittiin edistämään myös tiedotus- ja ohjeistusmateriaalilla. Lasten vanhemmista lähes puolet kokivatkin saaneensa apua digitaalisen portfolion käyttämiseen (Purola 2018). Tyypillisin saatu apu oli luonteeltaan tietoteknistä tukea, kuten opastusta digitaalisen alustan käytössä ja tunnusten luomisessa.

Kasvattajien tavoin vanhempien tietotekniset taidot näyttäisivät olevan yhteydessä heidän aktiivisuuteensa, osallisuuteensa ja asenteeseensa portfolioiden käyttöä kohtaan. Esimerkiksi osa vanhemmista oli kokenut käytettävän digitaalisen alustan haastavaksi, mikä oli kasvattajien mukaan vähentänyt vanhempien aktiivisuutta portfolioiden käytössä. Kotilainen (2019a) havaitsi vanhempien tarvitsevan selkeää tietoa portfoliotyöskentelyn tarkoituksesta ja periaatteista - lapsilähtöisen dokumentoinnin, valikoinnin ja pohdinnan toteuttamisesta - sekä omasta roolistaan työskentelyssä. Erityisen tärkeää on tuoda esille lapsen osallisuus portfolion kokoamisessa ja sen esittelyssä. Portfolioon perehtyminen lapsen kanssa ja sen yhteinen täydentäminen lisää lapsen osallisuutta ja antaa vanhemmille tietoa lapsen merkityksellisistä kokemuksista (Kotilainen 2019a).

KATARIINA: Tai sit lapset kertoo, että "mun äiti ei osaa laittaa". Et sit silleen "noo, katotaas yhdessä" tai silleen, et alukskin oltiin silleen, että "katotaaks yhdessä".

Vanhempien suhtautuminen digitaalisiin portfolioihin on heidän aktiivisuutensa tavoin vaihdellut. Yhdessä tutustuminen portfolioon kasvattajien opastamana on todettu olevan toimiva keino herättää vanhempien mielenkiinto portfolioa kohtaan. Kasvattajien mukaan myös lapset voivat innostaa vanhempiaan suoraan tai kasvattajien avulla portfolioiden tarkasteluun kotona. Parhaimmillaan digitaalinen portfolio voi antaa vanhemmille tunteen läsnäolosta lapsen päiväkotiarjessa (Kotilainen 2019a). Vanhemmille suunnattu kysely osoitti, että digitaalisen portfolion käyttö oli myös lisännyt vanhempien ja henkilökunnan välisiä keskusteluja (Purola 2018).

HILMA: --tai silleen, et "kun mä haluaisin sen yhden jutun, mut ku se äiti ei oo vieläkään laittanut, voisitsä muistuttaa sitä?". Et ne sit meidän kautta, tai "mä yhen jutun, voiksä kysyy mun äitii, jos se voi kuvaa mua?". Et niinkun sillain ne on tosi paljon.

LEENA (ryhmäavustaja): Paljon lapset muistuttaa, että nyt on tullut kuva, katotaan se

KATARIINA: Niin ja sit siitäkin muistuttaa myös vanhempiaan, että kun ruvetaan kattoon muiden joululahjakuvia ja "ai mulla ei oookkaan", niin se viesti menee kyllä kotiin heti.

HILMA: Joojoo, ja sit se lapsi istuu siinä sen vanhemman vieressä, ja sanoo "ja nyt sä laitat sen, että mä voin huomenna sen näyttää!"

Erityinen apu portfolioista yhteisessä vuorovaikutuksessa on silloin, kun yhteinen kieli puuttuu esimerkiksi maahanmuuttajaperheiden kanssa työskentelyssä.

PIPSA: --ja sitten tollanen tulkinta ja näyttäminen, että kun on ollut tätä huonoa kielitaitoa, niin mä pystyn näyttämään, että mitä sun lapses on oppinut.

Kotilainen (2019a) nostaa esiin keinona vanhempien osallisuuden edistämiseksi pitkäjänteistä perehdyttämistä - käytännön harjoittelua ja ohjausta - portfoliotyöskentelyyn. Olennainen merkitys on myös henkilöstön omalla innostuksella ja sitoutumisella työskentelyyn sekä portfoliotyöskentelyn jatkuvuudella ja portfoliosisäلتöjen julkaisemisen ajantasaisuudella (Kotilainen 2019b; Purola 2018). Vanhemmat toivoivat sisällöiksi mm. leikki-tilanteita, mukavia hetkiä sekä harjoiteltuja ja opittuja asioita.

4 Portfolioiden käyttöönottoprosessi

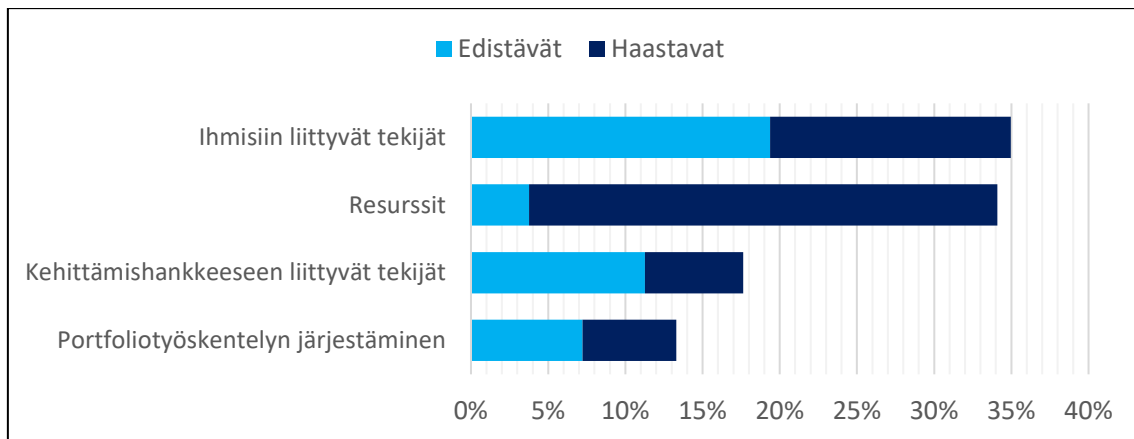
Uuden digitaalisen käytännön, kuten digitaalisten portfolioiden, käyttöönotto ope-
tuksessa on hyvin monitahoinen prosessi (esim. Alanko, Kankaanranta & Kenttälä
2019; Blackwell, Lauricella & Wartella, 2014; Kale & Goh 2014). Erityisen monita-
hoisen siitä tekee se, että kyse ei ole ainoastaan uuden teknologian integroimisesta
osaksi varhaiskasvatusta, vaan osassa päiväkoteja myös kokonaan uudenlaisen pe-
dagogiikan omaksumisesta.

Digitaalisen portfoliotyöskentelyn tuominen toimivaksi osaksi varhaiskasvatuskult-
tuuria ja päiväkodin arkea vaatii yhteisöltä toimintakulttuurin muutosta digitaali-
sen portfoliotyöskentelyn mahdollistavaksi. Varhaiskasvatusyhteisössä tapahtuva
muutos voi olla työntekijöille tunteikas ja työläs prosessi, jossa vaadittavat muutok-
set voidaan kokea esteinä ja haasteina työskentelylle (mm. Ebbeck & Waniganayake
2003). Päiväkotien työyhteisöissä onkin tärkeää ottaa huomioon nämä mahdolliset
haasteet jo ennen uudenlaisen työskentelyn aloittamista, jotta niihin voidaan riittä-
västi reagoida.

Teknologian käyttöönottoa on tutkittu runsaasti kansainvälisesti, mutta pedagogis-
teknologisen käytänteen käyttöönotosta tutkimusta on tehty vähemmän. Teknolo-
gian käyttöönotossa kohdattavia haasteita on jaoteltu kolmeen tasoon sen mukaan,
missä järjestyksessä haasteet kohdataan ja kuinka kriittisiä ne ovat käyttöönoton
onnistumiselle (esim. Makki ym. 2018; Meyer ym. 2011; Parnell & Bartlett 2012;
Schallhart & Wieden-Bischof 2010). Ensimmäisen tason haasteita ovat puutteet tie-
toteknisten laitteiden määrässä ja toimivuudessa sekä ajan riittävyydessä. Toisen
tason haasteita ovat puutteet varhaiskasvattajien tietoteknisessä osaamisessa sekä
kielteiset asenteet tietotekniikan hyödyntämistä kohtaan. Kolmannen tason haas-
teet puolestaan keskittyvät opettajan pedagogiseen ajatteluun ja taitoihin - erityi-
sesti kykyyn muokata omia pedagogisia käytänteitä niin, että teknologia voidaan ot-
taa pysyväksi ja luonnolliseksi osaksi opetusta.

Tutkimuksessamme varhaiskasvattajia pyydettiin pohtimaan digitaalisen portfo-
lion käyttöönottoon liittyviä tekijöitä (ks. Alanko ym. 2019). Varhaiskasvattajien nä-
kemykset jäsentyivät neljään päätekijään eli ihmisiin liittyviin tekijöihin, resurssei-
hin, portfoliotyöskentelyn järjestämiseen sekä kehittämishankkeeseen liittyviin te-
kijöihin (kuvio 4). Nämä päätekijät jakaantuivat edelleen yhteensä 12 alatekijään.
Vuosien 2018 ja 2019 aikana toteutetuissa haastatteluissa näiden tekijöiden merki-
tystä syvennettiin pyytämällä varhaiskasvattajia tarkastelemaan oman lapsiryh-
mänsä portfoliotyöskentelyä ja digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa niiden
kautta.

Seuraavassa tarkastelemme näitä käyttöönottoon yhteydessä olevia tekijöitä tar-
kemmin. On olennaista huomata, että yksittäinen käyttöönottoon liittyvä tekijä voi
päiväkodista riippuen joko edistää tai haastaa käyttöönottoa. Tämän tarkastelun
avulla pyrimme löytämään vastauksen siihen, miten digitaalisten portfolioiden kal-
taisia pedagogis-teknologisia käytänteitä voitaisiin tehokkaimmin ottaa käyttöön
kunnallisessa varhaiskasvatuksessa.

Kuvio 4. Digitaalisten portfolioiden käyttöönottoon liittyvät tekijät

4.1 Ihmisiin liittyvät tekijät

Olennaista uuden työskentelyn aloittamisessa on ymmärtää, että se edellyttää olemassa olevien käytäntöjen uudistamista. Lisäksi käyttöönottoon tulisi suhtautua prosessina, joka ei tapahdu hetkessä ja itsestään (Ebbeck & Waniganayake 2003). Avainasemassa muutoksessa ovat työntekijät itse: kun vaatimus, tarve ja halu muutokselle tulee työntekijöiden ja työyhteisön sisältä, voidaan saada aikaiseksi pysyvämpiä ja toimivampia muutoksia (mm. Fonsén & Parrila 2016). Varhaiskasvattajat mainitsivatkin ihmisiin liittyvät tekijät useimmin kaikista tekijöistä digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa edistäviksi tekijöiksi (kuvio 4). Tällaisina tekijöinä mainittiin ennen kaikkea asenne, tietotaito ja osallisuus. (Alanko, Kankaanranta & Kenttälä 2019.) Haastatteluihin ihmisiin liittyviä tekijöitä korostettiin entisestään - jopa perustana sille, että muut tekijät, kuten resurssit, pyritään saamaan toimimaan mahdollisimman hyvällä tavalla. Näin varhaiskasvatuksen opettaja Hilma kuvaa kokeestaan oman lapsiryhmänsä portfoliotyöskentelyn näkökulmasta.

HILMA: Me ei oltais tässä ilman, että ihmisiin liittyvät asiat olis kunnossa. -- ihmisten kauttahan tätä on lähetty tekeen ja mun mielestä niinkun asenne ja osallisuus on sit siinä ollut se --. Me ollaan järjestetty ne resurssit, koska me halutaan järjestää ne. -- Se [ihmisiin liittyvät tekijät] on joko este tai sit se on se, mikä mahdollistaa sen kaiken ja miltä ylipäättänsä tää koko homma tuntuu.

Varhaiskasvatukselle tyypillinen tiimityöskentely tuo digitaalisten portfolioiden käyttöönottoon omat piirteensä. Toisin kuin esimerkiksi kouluissa, varhaiskasvatuksessa ei riitä, että opettajalla on myönteinen ja aktiivinen asenne sekä pedagogiikka ja käytäntö hallussa. Varhaiskasvatuksessa koko työtiimin osallisuus, tietotaito, asenne ja aktiivisuus ovat lähes yhtä olennaisia käyttöönoton onnistumiselle. Varhaiskasvattajat esittivät jopa huolensa Hilman tavoin siitä, miten esimerkiksi tiimiin tuleva uusi henkilö saadaan mukaan yhteiseen portfoliotyöskentelyyn tai kuinka portfoliotyöskentely voidaan saada sujumaan uudessa tiimissä, jossa kaikki muut tuntuvat olevan sitä vastaan.

HILMA: Se on sellanen, mitä mä mietin jatkossa, että mitäs jos joskus mun

tiimi vaihtuu. Ja siellä onkin sit. Siis mä oon kuullut niin paljon, kuka yksin joutuu tätä tekeen, että ei. Ei varhaiskasvatuksessa voi yksin tehdä mitään kukaan. Se on ehkä huolenaihe, että mitä jos mä saan tiimiini joku kerta sellasen ihmisen, joka sanoo "ei käy, en tee, ei kiinnosta" ja kyseenalaistaa kaiken.

Varhaiskasvatuksen lastenhoitajat nostivat opettajan asiantuntijuuden keskeiseen rooliin käyttöönottoprosessissa. He näkivät olennaiseksi sen, että opettaja tutustutti koko työtiimin digitaalisten portfolioiden käyttöön sekä tuki ja ohjasi tiimin jäsenten työskentelyä. Varhaiskasvatuksen opettajat taas painottivat enemmän koko tiimin merkitystä tuoden esille, etteivät he yksin pysty jalkauttamaan digitaalisia portfolioita lapsiryhmän arkeen. Varhaiskasvattajien lisäksi myös lasten ja lasten vanhempien asenteella, osallisuudella ja taidoilla koettiin olevan merkitystä käyttöönottoprosessiin.

Kasvattajat mainitsivat kehittämistehtävissään portfoliotyöskentelyyn osallistuvien henkilöiden asenteen digitaalisuutta ja portfoliotyöskentelyä kohtaan kaikista alatekijöistä useimmin työskentelyä edistäväksi tekijäksi. (Alanko ym. 2019.) Sen koettiin olevan olennaisessa roolissa käyttöönoton onnistumisessa ja käytön juurtumisessa osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Kasvattajat kertoivat erityisesti aktiivisen, innostuneen, myönteisen ja heittäytyvän asenteen edistävän portfolioiden integrointia osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

VILMA (lastenhoitaja): -- henkilöstö ei oo innostunut yleensä, tai sitten ihmisiin liittyvät, justiin asenne, tietotaito-- Mut niinkun oma asenne on varmaan meillä henkilökunnalla se isoin, mistä se lähtee tai ei lähde.

HILMA: Mä oon kyl ainakin aika heittäytyen luottanut kaikkeen, että kyllä tää tästä --Meillä ei olis niin hyvää fiilistä tästä ilman sitä, että jokaisella meillä on hyvä asenne ja kaikki on halunnut tehdä tätä. -- jos mun ykskään tiimikaveri olis ollut silleen, että "ei kiinnosta" tai "en mä nyt osaa tätä" tai ei olis halunnut käyttää tai halunnut oppia, niin en mä olis voinut sille mitään niinkun tehdä.

Asenne näyttäisi olevan myös avaintekijä siinä, miten erilaiset käytännön haasteet kohdattiin ja pyrittiin ratkaisemaan esimerkiksi toimittaessa vajaalla henkilöstöllä tiimiläisten poissaolojen vuoksi.

HILMA: Niin, kun se yks [työntekijä] puuttuu, niin se on lovi, mutta sit meidän pitää vaan miettiä, että me saadaan tää silti toimiin, koska kaikki haluaa, että tää toimii. Eikä silleen "aa taas me ollaan vajaalla, no nyt ei kyllä tehdä yhtään mitään ja nyt vaan maristaan ja yritetään selviytyä". Ei, vaan silloin me mietitään, miten me saadaan tää homma toimiin.

Toiseksi eniten kasvattajat mainitsivat inhimillisistä tekijöistä varhaiskasvattajien oman aktiivisuuden ja sitoutumisen portfoliotyöskentelyyn. Tämä auttoi puolestaan sekä lapsia että lasten vanhempia olemaan työskentelyssä aktiivisia ja osallisia. Olennaista oli tehdä näkyväksi portfoliotyöskentelyä eri tilanteissa kaikille osapuolille.

KATARIINA: Että on vanhemmat lähtenyt tosi hyvin mukaan ja oppinut käyttämään just sen takia, kun mekin ollaan niin aktiivisia.

HILMA: -- kyl se vaatii meiltä sen, koska jos me oltais vaan silleen: "no me hiljaisuudessa sitä täytetään", eikä me hehkuteta sitä lapsille eikä perheille, niin eihän ne lapset osais kiinnostuu tommosesta. Jos sinne vaan laitettais, eikä ne näkis niitä ikinä, eikä sais itekään käyttää niitä.

Koko tiimin ja lasten asenteen ja osallisuuden lisäksi työskentelyä helpotti kasvattajien mukaan olennaisesti myös vanhempien asenne. Osassa tiimeissä työskentelyä oli hidastanut vanhempien nuiva suhtautuminen digitaalisiin portfolioihin, ja osittain siitäkin johtuva hitaus lapsen tunnusten luomisessa ja kuvauslupalomakkeiden palauttamisessa. Vanhempien aktiivisuuden koettiin myös tukevan kasvattajien omaa aktiivisuutta sekä luovan myönteisen kannustimen käyttää portfolioita päiväkodin arjessa aktiivisesti.

Asenteen ja osallisuuden lisäksi olennainen tekijä digitaalisten portfolioiden käyttöönotossa ja käytön sujumisessa on kasvattajien tietotaito. Digitaalisten portfolioiden käyttö edellytti digitaalisten laitteiden, kuten tabletin, ja sen sovellusten sekä digitaalisten portfolioiden sähköisen alustan käyttötaitoja. Tietoteknisten tekijöiden rinnalla oleellisessa roolissa oli portfoliotyöskentelyn pedagogisten periaatteiden sisäistäminen. Varhaiskasvattajat painottivat osaamisen jakamista, mutta myös sitä, että tietyt perusasiat tulisi jokaisen hallita. Tämän lisäksi on hyvä, että tiimistä tai ainakin päiväkodista löytyy tietoteknisiä asioita laajemmin hallitsevia henkilöitä, jotka voivat olla tarvittaessa toisten tukena.

HILMA: -- meillä on ollut se perus semmonen tietotaito kuitenkin niinkun, että okei, jos joku jotain osannut, niin se on ollut helppo opettaa toiselle.

JUTTA: Meidän talosta löytyy henkilöstöä, kuka osaa käyttää laitteita. -- meillä on ollut sellasia yhteisiä tehtäviä, missä on jokasen pitänyt opetella joku tietty, vaikka BookCreatorin käyttö. Et se on ollut silleen, että kaikkien on täytynyt sitä opetella.

Mikäli kasvattajalla on epävarma olo omista teknisistä taidoistaan tai hän ei näe teknologian hyötyä oppimisessa, on hänen vaikeampi ottaa tietotekniikan tukemia työskentelytapoja käyttöön arjessa (Blackwell, Lauricella & Wartella 2014). Se voi vaikeuttaa hänen oman työskentelynsä lisäksi myös esimerkiksi lasten ohjaamista ja vanhempien opastamista portfolioiden käytössä.

OAJ:n selvityksen (2016) mukaan lastentarhanopettajista enemmistö arvioi omat tietotekniset taitonsa heikoiksi tai kohtalaisiksi. Vastaavasti useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että varhaiskasvattajat halusivat ja tarvitsisivat enemmän koulutusta tietotekniikan hyödyntämiseen käytännön työssä (Parette, Quesenberry & Blum 2010; Radetić-Paić & Ružić-Baf 2012; Ingleby 2015). Kuitenkin tutkimuksemme toisessa kyselyssä vain hieman yli neljännes (27 %) kasvattajista kertoi tietoteknisessä osaamisessaan olevan puutteita. Kolmannes (34 %) puolestaan arvioi taitonsa olevan kehittyneet tai sitä paremmat, sekä viidennes kertoi toimivansa vertaistukena työyhteisössään. Toisaalta tutkimuksemme osallistujat toivoivat hankkeen aikana tukea erityisesti tietotekniseen toteutukseen, ja sitä he myös kehittämishankkeen aikana saivat. Ensimmäisen hankkeen jälkeen vaikutti

siltä, että kasvattajien tietotekniset taidot olivat joiltain osin hieman paremmat kuin hankkeen alussa (Alanko & Kankaanranta 2018).

Ihmisiin liittyvät tekijät vaikuttavat olevan läheisesti yhteydessä toisiinsa, esimerkiksi asenne portfoliotyöskentelyä kohtaan voi muuttua myönteisemmäksi sitä mukaa kun oma osaaminen lisääntyy käytännön kokemuksen myötä.

PIPSA: Kyllä se sit, kun sitä pääs tekemään.. Et teoriassa niin kauan, kun tätä asiaa mietittiin teoriassa, niin se oli ihan mulle, että mä en ikinä opi tota, toi on ihan kauhee, mutta nyt kun sitä on päässyt tekeen.

4.2 Resurssit

Varhaiskasvattajat mainitsivat resurssit lähes yhtä usein ihmisiin liittyvien tekijöiden kanssa portfolioiden käyttöönottoon yhteydessä olevina tekijöinä (kuvio 4). Resurssitekijöitä olivat tietotekniset laitteet, aika, henkilöstö ja päiväkodin rakenteelliset tekijät. Näistä aika ja henkilöstö tuotiin esille ainoastaan rajoitteiden kautta, mutta myös muita resurssitekijöitä kuvailtiin ensisijaisesti portfolioiden käyttöönottoa rajoittavina tekijöinä. Resurssitekijöiden onkin todettu olevan ensisijaisia esteitä teknologian käyttöönotolle varhaiskasvatuksessa (Liu & Pange 2015).

Voidaan ajatella, että resurssitekijät ovat sellaisia, joihin varhaiskasvattajat eivät suoraan pysty itse vaikuttamaan. Toisaalta, jos koko kunnan varhaiskasvatuksessa on päätetty lähteä toteuttamaan digitaalista portfoliotyöskentelyä, olisi myös tarvittavat resurssit työskentelyn laadukkaalle toteutukselle taattava. Tässä yhteydessä keskeisessä roolissa on se, miten päiväkodin johtaja ja kunta pyrkivät tarjoamaan päiväkoteihin riittävät resurssit. Usean varhaiskasvattajan näkemys resursseista hankepäiväkodeissa kiteytyy seuraavaan lastenhoitajan kokemukseen:

VILMA: Kyl mun mielestä nää resurssit on aika tiukat yleensä

Seuraavaksi tarkastelemme mitä nämä eri resurssitekijät ovat varhaiskasvatuksessa ja mitä voitaisiin pitää vähimmäisvaatimuksena sille, että portfoliotyöskentelystä voisi tulla toimiva osa päiväkotien arkea.

Tietotekniset resurssit. Monessa maassa digitalisaatiota on viety eteen päin hankkimalla kouluihin ja päiväkoteihin uutta tietotekniikkaa (Blackwell et al. 2015). OAJ:n Askelmerkit digiloikkaan (2016) -selvityksen mukaan varhaiskasvatuksen digitalisaatio oli vuonna 2015 Suomessa valtakunnallisella tasolla vasta alkuvaiheessa. Suuresta osasta päiväkoteja puuttuivat selvityksen mukaan tarvittavat ja riittävät digitaaliset laitteet sekä niiden käyttöä helpottavat langattomat verkot. Vastaavasti tämän tutkimuksen aikana kävi useampaan kertaan ilmi, että osassa päiväkodeista oli riittämätön määrä tietoteknisiä laitteita tai olemassa olevat laitteet olivat vanhoja tai muulla tavoin riittämättömiä digitaalisten portfolioiden tekemiseen. Toisaalta, muutamien lapsiryhmien kasvattajat kokivat tietoteknisten resursien olevan riittävät ja jopa hyvät.

Digitaalisten portfolioiden käytössä useimmin käytetyt laitteet syksyn 2017 lopussa olivat ryhmäkohtaiset tablettitietokoneet (erityisesti Apple iPad) ja kannettavat tie-

tokoneet sekä päiväkotikohtaiset suuret näytöt, kuten älytaulu, videotykki tai AppleTV (kuvat 7 ja 8). Suurempia näyttöjä käytettiin esimerkiksi portfolion katseluun ja esittelytilanteisiin suuremmissa ryhmissä. Lisäksi portfolion sisältöjen dokumentointiin käytettiin ajoittain myös älypuhelinia ja digikameroita. Tutkimuskunnissa oli vaihtelevat lähtökohdat digitaalisten portfolioiden käyttöönotolle tietotekniikan osalta: yhdessä kunnista ei ollut tabletteja päiväkodeissa ennen tätä hanketta, kun taas toisessa kunnassa ne olivat olleet jo jonkin aikaa osa arkea. Kaiken kaikkiaan tabletteja oli hankkeeseen osallistuneissa lapsiryhmissä keskimäärin kolme, keskimääräisen määrän vaihdellessa kuntien välillä kahdesta viiteen. Tablettien määrä vaihteli jonkin verran myös lapsiryhmien välillä jokaisessa kunnassa. Suurin vaihtelu oli erään 3-5-vuotiaiden lasten ryhmän ja saman kunnan esiopetusryhmien välillä: 3-5-vuotiaiden ryhmästä löytyi vain kaksi tablettia, kun lähes jokaisessa esiopetusryhmässä niitä oli seitsemän.

Kuvat 7 ja 8. Tutkimuksen päiväkotien tietoteknisiä resursseja

Varhaiskasvattajien mukaan digitaalisen portfoliotyöskentelyn sujumisen vähimmäisedellytyksenä 21 lapsen ryhmässä on kolme tablettia. Tällöin jokainen laite pystytettiin nimeämään seitsemän lapsen pienryhmän omaksi. Parhaimmillaan tabletteja olisi kuitenkin yksi kolmea lasta kohden. Hankkeen alkuvaiheessa yli 60% kasvattajista koki heillä olevan käytössään tarvitsemansa tietotekniset välineet (Alanko & Kankaanranta 2018). Vastaavasti vuoden 2018 lopussa yli puolet kyselyyn vastanneista kasvattajista koki tietoteknisten laitteiden määrän olevan sellainen, että se on helpottanut heidän portfoliotyöskentelyä. Hyvällä suunnittelulla ja yhteistyöllä vähäisetkin laitteet oli joissakin ryhmissä saatu riittämään työskentelyyn, eikä niiden puutetta siten tuotu esille erityisenä haasteena.

Vaikka enemmistö kasvattajista ilmoitti heillä olevan käytössään riittävästi laitteita, monessa päiväkodissa koettiin tietotekniikan ajoittain hidastaneen työskentelyä. Työskentelyä hidastivat huonosti toimiva verkkoyhteys tai vanhentuneet laitteet. Peräti puolet vuoden 2018 lopussa kyselyyn vastanneista kasvattajista koki tietoteknisten laitteiden toimivuuden vaikeuttaneen portfoliotyöskentelyä. Tietoteknisiltä resursseilta toivottiinkin internet-yhteyksien toimivuutta, mutta myös parempaa laitteiden yhteensopivuutta. Seuraavat varhaiskasvatuksen opettajien vastaukset kehittämistehtävään havainnollistavat, miten huono verkkoyhteys voi haitata portfolioiden tekemistä.

Tänäänkin lisäilin vierasverkon avulla kuvia retkestämme ryhmän sivulle ja

sain lähes kirjoitettua pitkän pedagogisen kuvauksen siitä, mitä retkellä tehtiin, niin kappas vain - verkkoyhteys katkesi, ja jouduin tekemään koko homman lyhennettynä uudelleen.

-- videoiden lisääminen tuntuu erittäin hankalalta ja yli puolet kerroista saa lisätä videon monta kertaa ennenkuin se onnistuu. Varsinkin pienten kanssa lasten kiinnostus menee kun odotetaan viisi minuuttia että video latautuisi ja sitten tulee se "error" ruutu näytölle.

Digitaalisten portfolioiden kokoamisessa ja esittelyssä on lapsilla olennainen rooli, koska kyseessä on lapsilähtöinen dokumentointi- ja arviointimenetelmä. Tällöin on olennaista ymmärtää missä määrin alle kouluikäiset pystyvät hyödyntämään teknologiaa. On arvioitu, että jo 2-3-vuotiaat voivat oppia käyttämään tablettitietokoneita (Nacher, Jaen, Navarro, Catala & González 2015) ja käyttää niitä yllättävänkin taidokkaasti (Geist 2012, 33–34), joskin pyyhkäisy- ja painallusliikkeitä edistyneemmät ohjausliikkeet omaksutaan vähitellen (Vatavu, Cramariuc & Schipor 2015). Tätä nuoremmilla eli alle kaksivuotiailla on todettu olevan enemmän haasteita älylaitteiden käytössä: niin konkreettisesti käytössä kuin myös hahmottamisessa (Merchant 2015; Barr 2013). Kahta ikävuotta voidaankin pitää lapsen taitojen näkökulmasta rajana, jonka jälkeen lapsi voi oppia rakentamaan itse omaa kasvun kansiotaan älylaitteiden avulla. Tämä kuitenkin edellyttää, että portfolioiden käyttöliittymä ei olisi tekstipohjainen vaan lapsi pystyisi navigoimaan itsenäisesti hyödyntäen esimerkiksi yksinkertaisia symboleita.

Digitaalisten resurssien näkökulmasta haasteita ilmeni hankkeessa käytetyn alustan käytössä. Hankkeen jälkeisessä kyselyssä alusta osoittautui muita resursseja olennaisemmaksi tekijäksi portfoliotyöskentelyn jatkamisessa digitaalisessa muodossa. Vaikka kasvattajilla olisi riittävät ja toimivat tietotekniset resurssit, ei portfolioita pystytä tekemään, jos niiden tekemiselle ei ole kunnassa käytössä työskentelyyn sopivaa sähköistä alustaa. Haasteita myös tuottaa, jos alusta ei tue riittävästi lapsen osallisuutta työskentelyssä.

Aika. Uusien pedagogisten toimintatapojen ja käytänteiden käyttöönotto päiväkodeissa edellyttää vanhojen käytänteiden ja tottumusten uudelleen tarkastelua. Uuden asian, tässä tapauksessa digitaalisten portfolioiden, käyttöönotto, vaatii erityisesti alkuvaiheessa aikaa työskentelyn suunnitteluun ja arjen uudelleen järjestykseen. Aikaa vievät erityisesti uusien taitojen opettelu ja portfolioprosessin eri vaiheiden harjoittelu. Varhaiskasvattajien mukaan kiire ja ajan riittämättömyys olikin hyvin yleinen haaste päiväkotien arjessa (Alanko ym. 2019). Erityisesti erilaisten materiaalien - kuten valokuvien - lisäämiselle tuntui olevan vaikea löytää riittävästi aikaa, kuten eräs varhaiskasvatuksen opettaja kuvaa seuraavassa kehittämistehtävävastauksessaan:

Välillä tuntuu tässä arjen pyörteissä 22 lapsen ryhmässä ettei ole ollut aikaa siirtää kaikkea materiaalia kansioihin mutta edetään pikku hiljaa.

Myös kahdenkeskisen ajan löytyminen portfolion kokoamiselle yksittäisen lapsen kanssa oli haasteellista johtuen esimerkiksi vastuukysymyksistä: yhden kasvattajan tulisi olla päiväkodin arjessa vastuussa raportin kirjoittamisen hetkellä voimassa olevan lain mukaan kahdeksasta yli kolmevuotiaasta lapsesta samanaikaisesti (Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 753/2018 1 §).

Tällä hetkellä haastavimmalta projektissa tuntuu konkreettisesti ajan löytäminen kansioiden työstämiseen. Materiaalin tuottaminen on helppoa, mutta siirtäminen lasten kanssa kansioon on haastavaa. Pienryhmässä on lapsia lähes aina läsnä seitsemän kappaletta ja he kaikki vaativat huomiota pienryhmä aikaan. Suurin osa lapsista nukkuu, jolloin nukkariaikaakaan ei useinkaan voi hyödyntää lasten kanssa työskentelyyn. On vaikeaa irrottautua ryhmästä työstämään kansiota yhden lapsen kanssa, kun kuitenkin on saman aikaisesti vastuussa myös muiden lasten oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvattajien tulee tehdä ratkaisuja sen suhteen, mistä olemassa olevasta voidaan luopua tai kuinka sitä voitaisiin muokata, jotta portfoliotyöskentely olisi mahdollista. Jälleen on kyse siitä, että silloin kun portfoliotyöskentely on päätetty kunnassa toteuttaa, pitäisi siihen myös arjessa löytyä aikaa. Yhtenä myönteisenä kuntakohtaisena esimerkkinä tuli esille se, että kunnassa on erikseen määrätty tietty aika varhaiskasvatuksen opettajan sak-ajasta (suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika) käytettäväksi pelkästään digitaalisiin portfolioihin, kuten varhaiskasvatuksen opettaja Pipsa kertoo.

PIPSA: Mun mielestä on kiva, että se on nyt niinkun kunnan tasolla merkattu sinne suunnitteluun, niin se antaa tavallaan enemmän lupaa ottaa aikaa sille asialle

Kaikilla tiimeillä päiväkodista riippumatta on yhtä paljon aikaa päiväkodin toimintaan, se miten se käytetään ja kuinka siihen suhtaudutaan, tekee todellisen eron tiimien välille. Kasvattajien mielestä on tarpeen kokeilla erilaisia käytänteitä, jotta löydetään parhaalla mahdollisella tavalla toimivat tavat portfoliotyöskentelylle. Tämä edellyttää myös joustavuutta käytänteiden muuttamiselle tarpeen mukaan.

KATARIINA: Toi aikakin on just niinkun, et sehän on välillä kortilla. Mutta just se, että me ei jätetä hommia, vaan niinkun -- yleensä tiimissä sit vaan sanotaan, että nyt ei vaan aika riitä. No sit me keksitään joku muu tapa ja kokeillaan sitä, että jos sitten sais enemmän sitä aikaa.

MILLA:-- Se ei kumminkaan vie niin montaa hetkeä, et jos joku vaikka laite- taan

JUTTA: Ei ne oo oikeestaan koskaan jäänyt laittamatta, jos joku lapsi on oikeesti halunnut. Sit me tehään se aika sille.

Varhaiskasvatuksen opettaja Jutan kommentti osoittaa hänen ja hänen tiiminsä päättäväisyyttä saada portfoliotyöskentely toimimaan. Ajan tekeminen tarpeen esiintyessä osoittaa myös varhaiskasvattajien sitoutuneisuutta työskentelyyn.

Henkilöstöresurssit. Aiemmin kuvasimme, kuinka ihmisiin liittyvät tekijät, kuten asenne, tietotaito ja osallisuus, ovat merkityksellinen tekijä käyttöönottoprosessissa. Resurssien näkökulmasta ihmisiin liittyen haasteita tuottavat henkilökunnan poissaolot esimerkiksi sairaslomien vuoksi, vaihtuvat sijaiset sekä ajoittaiset henkilökuntamitoituksesta poikkeamiset. Esimerkiksi kasvattajien yllättävät poissaolot vaikuttavat kasvattajien mukaan siihen, kuinka työskentelyä voidaan tehdä: kun kasvattajia on tarpeeksi, onnistuu esimerkiksi tuumaustaukojen pitäminen yksittäisten lasten kanssa helpommin. Osa kasvattajista esitti toiveita, että päiväkodissa lapsiryhmässä olisi yksi työntekijä enemmän kuin nykyään on.

Paremmiin portfoliota voisi toteuttaa, jos lapsiryhmässä olisi yksi käsipari enemmän joko siirtämään kuvia yhdessä lapsen kanssa tai valvomaan muita lapsia.

Ne tiimit, joissa varhaiskasvatuksen opettajan ja kahden lastenhoitajan lisäksi oli ryhmäavustaja, kokivat ryhmäavustajan olemassaolon tukeneen työskentelyn sujuvuutta. He myös kertoivat työskentelyn hidastuneen, kun avustaja oli ollut poissa. Osa tiimeistä toivoikin avukseen avustajaa, jonka tuella portfoliotyöskentelyä olisi helpompi toteuttaa haastavaksikin koetussa lapsiryhmässä.

Sijaiset koettiin haasteeksi portfoliotyöskentelylle sen vuoksi, etteivät he olleet sitoutuneita portfoliotyöskentelyyn, eikä heillä välttämättä ollut myöskään niiden tekoon liittyvää osaamista. Tämä oli haaste erityisesti käyttöönoton alkuvaiheessa, kun tiimin vakituisetkin työntekijät vasta harjoittelivat portfolioiden tekemistä.

Muut institutionaaliset resurssitekijät. Resursseihin liittyy tietotekniikan, ajan ja henkilöstön lisäksi muita institutionaalisia tekijöitä, jotka haastavat tai tukevat portfoliotyöskentelyn käyttöönottoprosessia. Tällaisia ovat esimerkiksi käytettävissä olevat tilat, muut sähköiset järjestelmät tai työskentelyyn liittyvät muutokset ja päiväkodin vuoden kulkuun liittyvät asiat kuten vaihtuvat tiimikokoonpanot ja lapsiryhmät.

Kasvattajilla tulisi olla käytössään tiloja, jotka mahdollistavat lapsiryhmän jakamisen pienempiin ryhmiin, sekä rauhallisia tiloja, joissa lapsen kanssa pystyisi yhdessä katsomaan portfoliota. Näiden lisäksi tarvitaan esimerkiksi tiloja, joissa portfolion esittelytilanteet olisivat mahdollisia koko lapsiryhmän kesken.

Tässä hankkeessa erityisiä haasteita osassa kuntia toivat uuden sähköisen järjestelmän, Päikyn, yhtäaikainen käyttöönotto digitaalisen portfoliotyöskentelyn kanssa. Käyttöönottoprosessin sujuvuuden kannalta olisikin tärkeää, ettei kasvattajia kuormitettaisi useammalla samanaikaisesti käyteenotettavalla uudella asialla, tai tällaisessa tilanteessa kasvattajille tarjottaisiin riittävästi tukea, koulutusta ja aikaa uusiin toimintatapoihin perehtymiseen.

Varhaiskasvatuksen vuoden kulkuun kuuluvat tyypillisesti muutokset lapsiryhmän ja tiimien kokoonpanossa. Erityisesti syksy koettiin käyttöönottoprosessin kannalta haasteelliseksi ajaksi, sillä osa kasvattajista aloitti täysin uuden lapsiryhmän kanssa, jolloin portfolioiden käyttöönotto ja käyttö koettiin haasteelliseksi. Haasteita koettiin erityisesti silloin, jos lapsilla ei ollut aiempaa kokemusta digitaalisten portfolioiden käytöstä. Käyttöönotto toteutui eri tavoin myös silloin, jos lapsiryhmässä oli runsaasti päiväkodissa aloittavia lapsia. Tällöin kasvattajien mukaan arjessa keskitettiin ryhmäytymiseen ja tekemään lasten olon mukavaksi sekä turvalliseksi. Koska kasvattajat itse olivat vasta aloittamassa portfoliotyöskentelyä, he eivät hyödyntäneet portfolioita apunaan tässä lasten hoidon aloituksessa.

Lapsiryhmän lisäksi tiimien kokoonpanot voivat muuttua, jolloin erityisesti syksyisin aikaa menee yhteisten työskentelytapojen muodostumiseen ja tiimin jäsenten keskinäiseen tutustumiseen. Uudessa tiimissä voi olla myös vaihtelevaa kokemusta ja osaamista digitaalisten portfolioiden tekemisestä, mikä jo aiemmin tuotiin esiin yhtenä kasvattajien näkemänä haasteena. Lapsiryhmään ja tiimiin liittyvät haasteet voivat olla vähäisiä silloin, kun digitaalinen portfoliotyöskentely on vakiinnuttanut

paikkansa kasvattajien ja päiväkotien työskentelytapana. Kun se on esimerkiksi ulkoilun tavoin olennainen ja luonnollinen osa päiväkotien arkea, pystytään sitä jopa hyödyntämään lapsiryhmän ja tiimin ryhmäytymisessä.

4.3 Portfoliotyöskentelyn käytänteet

Portfoliotyöskentelyn käytänteet arvioitiin sekä edistävänä että haastavana tekijänä. Se sisälsi käytännön järjestelyt, portfolioprosessin, suunnittelun sekä kuvausluvut. Käytännön järjestelyissä kuvattiin, miten portfoliokäytänteet integroidaan osaksi päiväkodin arkea. Osa kasvattajista olikin löytänyt erilaisia hyviä käytänteitä, kun taas jotkut kasvattajat toivat esille, etteivät olleet vielä löytäneet toimivaa käytäntöä. Portfolioprosessin vaiheista kasvattajat kokivat haasteellisemmiksi näytöiden valinnan ja reflektoinnin. Hyvän suunnittelun nähtiin edistävän portfoliotyöskentelyä.

Digitaalisten portfolioiden käyttöönotossa ja käytössä toimivaksi todettiin työskentelyn kehittämiselle avoin ja keskusteleva ilmapiiri. Kasvattajat kertoivat kokeilleensa lapsiryhmässään erilaisia toimintatapoja. He olivat myös muokanneet portfoliotyöskentelyä huomatessaan, ettei jokin asia toimi. Tällainen erilaisten työskentelymallien kokeilu vaatii myös suunnittelua.

HILMA: Me suunnitellaan tosi paljon yhdessä, kehitetään ja mietitään koko aika meidän tätä arkea ja miten me tehdään näitä asioita, ja yritetään kuulosella toisiltamme, että no oliko se vaikeeta vai helppoo vai tarviiks jotain muuttaa vai ei. Ollaan tehtykin, ei semmosii, että niinkun koko ajan muutettaisiin asioita, vaan silleen, että "hei nyt, tähän tarvii tulla muutos ja et kokeillaan", ja sit me ollaan kokeiltu ja no sit me arvioidaan sitä, ja että sitä me ollaan tosi paljon tehty. Ja se on mun mielestä vienyt hirveesti niinkun paljon eteen päin ja sit me ollaan opittu.

Kuitenkaan kaikissa ryhmissä työskentelyä ei oltu suunniteltu, vaan kasvattajat kertoivat portfolioprosessin eri vaiheiden toteutuneen arjessa vaihtelevasti esimerkiksi mukaillen lasten mielenkiintoa.

JUTTA: -- Mä totesin jo viime vuonna, kun mä tein näitä, niin semmonen, että on joku tietty aika päivässä, kun näitä tehdään, niin se ei toimi. Et se pitää olla, että me järjestetään se aika siinä hetkessä, kun lapsi haluaa ottaa sen kuvan -- Ei oo siihen mitään tiettyä sellasta aikaa, että nyt on Pedanet-hetki, vaan sekin tulee ehkä siitä lapsen halusta, että nyt mä haluaisin katsoa ja nyt mä haluaisin näyttää

Tämä kuitenkin edellytti kasvattajilta taitoa joustaa ja reagoida nopeasti muuttuviin tilanteisiin arjessa. Lisäksi tällainen toimintatapa edellyttää, että päiväkodin arjessa on tilaa ja aikaa yllättävillekin muutoksille. Tällaista aikatauluttomuutta toteutettiin erityisesti alle 3-vuotiaiden lapsiryhmissä, joissa hetkeen tarttumisen koettiin korostuvan entisestään. Kuitenkin sitä kerrottiin hyödynnettävän myös esiopetuksessa.

Portfoliotyöskentelyyn liittyy vanhempien lapsilleen myöntämät kuvausluvut. Monesti lupa-asiat tuotiin esille kielteisessä valossa. Erityisesti haastetta toi, jos lapsiryhmän kaikilla lapsilla ei ollut myönnetty lupaa näkyä kuvissa tai toisten lasten portfolioissa. Seuraavassa varhaiskasvatuksen opettaja avaa lupiin liittyvää pohdintaa.

Haasteellista tässä kaikessa on ensinnäkin se että kaikilla lapsilla ei ole lupia. Toisilla on sitten kielletty että lapsi saa näkyä tunnistettavasti toisen kansiossa. Missä menee tunnistettavuuden raja? Jos vaikka oot ryhmän ainoa erivärinen niin hänet kyllä tunnistaa joka kuvasta oli se kuva edestä tai takaa päin otettu. Miten jakaa lasten yhdessä tekemiä asioita jos aina jonkun täytyy poistua kuvasta, tai joku ei saa näkyä toisen kuvissa. Monet kivat yhteiskuvat jäävät jakamatta perheille koska ensinnäkin kuvien muokkaaminen työllistää ja onko kiva vanhempien katsoa kuvia jossa joku on peitetty? Onko lapsen itse kiva katsoa yhteiskuvaa jossa oma naama on peitetty.

Osassa lapsiryhmiä kasvattajat kertoivat keskustelleensa ja perustelleensa vanhemmille, mitä se käytännössä tarkoittaa, jos lapselle ei myönnetä lupaa näkyä kuvissa. Tämän selvityksen myötä kyseisessä lapsiryhmässä oli kaikki vanhemmat myöntäneet luvat lapsilleen olla kuvattavana ja näkyä muiden lasten portfolioissa. Toisissa lapsiryhmissä keskusteluista huolimatta osa vanhemmista ei antanut lupaa lapselleen näkyä kuvissa. Tällöin lapsiryhmissä oli päädytty laatimaan listoja, joista kasvattajat pystyivät nopeasti tarkistamaan, kenellä lapsella lupa on ja kenellä ei. Työskentelyn edetessä kasvattajat alkoivat muistaa, kuka lapsi sai näkyä kuvissa ja kuka ei, mikä helpotti työskentelyä. Usein ajan myötä myös lapset itse muistivat, jos he eivät saa näkyä kuvassa. Tästä työskentelyn helpottumisesta huolimatta kasvattajat pohtivat säännöllisesti, miten he voivat samanaikaisesti mahdollistaa muille lapsille iloitseminen omista kuvista ja dokumenteista, sekä estää kuvausluvatonta lasta kokemasta itseään ulkopuoliseksi.

4.4 Kehittämishankkeeseen liittyvät tekijät

Olennaisessa osassa digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa tähän tutkimukseen osallistuneissa kunnissa oli kuntien yhteinen kehittämishanke, jonka aikana erityisesti varhaiskasvatuksen opettajille tarjottiin coaching-koulutusta ja heidän koko tiimilleen nopeasti saatavilla olevaa pedagogista ja teknistä lähitukea. Koulutuksia järjestettiin jo puoli vuotta ennen digitaalisen portfoliotyöskentelyn aloittamista päiväkodeissa. Koulutuksissa keskityttiin vahvistamaan varhaiskasvatuksen opettajien pedagogisen johtajuuden osaamista, reflektiivisen vuorovaikutuksen taitoja sekä perehdyttiin digitaalisten portfolioiden taustalla olevaan pedagogiikkaan ja portfoliotyöskentelyn pedagogiseen malliin. Koulutuksissa käytettiin myös aikaa portfoliotyöskentelyn käyttöönoton ja käytön suunnitteluun.

Koulutusten myötä kasvattajien asenteet muuttuivat epävarmuudesta, skeptisyydestä ja kielteisyydestä innostukseen ja myönteisiin tunteisiin, kuten kasvattajat kuvaavat seuraavissa kommentteissaan:

-- Myös oman asenteen muuttuminen positiivisemmaksi on helpottanut uu-

sien asioiden omaksumista. Hankkeen alussa koin digitaaliseen kasvun kansioon siirtymisen tosi haastavaksi ja työlääksi. Nyt ajattelen, että opin kyllä tekemisen ja portfoliotyöskentelystä tulee vielä toimiva väline ryhmäämme.

Hankkeesta olen oppinut, ettei tarvinnutkaan olla guru kun tähän alkaa. Voi, saa, ja pitää opetella ja ihmetellä yksin ja yhdessä lasten/työkamujen kanssa. Eikä tää nyt niin vaikeeta oookkaan kun kääntää omat aivot vastaanottaviksi.

Hankkeessa tehty valinta siitä, että koulutustilaisuuksia järjestetään ensisijaisesti vain varhaiskasvatuksen opettajille, osoittautui hankkeen alkuvaiheessa ratkaisuksi, joka saattoi vaikeuttaa digitaalisen portfoliotyöskentelyn käyttöönottoa lapsiryhmissä. Lastenhoitajat, joille ei ollut järjestetty hankkeen puitteissa erillisiä koulutustilaisuuksia, kokivat esimerkiksi eräässä lapsiryhmässä jääneensä jopa pimentoon tarvittavalta tiedolta. Moni muukin lastenhoitaja koki, että hankkeen koulutuksiin aktiivisimmin osallistuneet opettajat olivat paljon muita edellä työskentelyssä.

Käyttöönottoprosessissa saatu tuki koettiin työskentelyn aloittamista helpottavaksi tekijäksi (Alanko ym. 2019). Erityisesti lähelle tuodun ja helposti saatavilla olevan käytännön tuen koettiin edistävän työskentelyä ja sen aloittamista, kuten Pipsa kertoo saamastaan tuesta seuraavassa esimerkissä:

PIPSA: --että vaikka meillä on ollut paljon koulutusta, niin tuki on ollut niin-kun tosi sellanen käytännönläheinen nytten. -- on voinut soittaa kesken päivän, että hei mulla on tässä tällanen tekninen ongelma, autatko? Tai sit laitan whatsapp-viestiä ja sieltä tulee sit aika nopeesti vastaus mun ongelmaan. Ihan tollasiin teknisiin asioihin niinkun tukea.

Työskentelyä on tukenut parhaiten myös se, jos esimerkiksi tiimin opettaja on pysynyt antamaan teknistä ja pedagogista tukea tiimin muille jäsenille.

KATARIINA: Mä en ainakaan olis tässä pisteessä, jos ei Hilmalla [ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja] olis niin hyvä tietotaito just näistä jutuista. Kun hän on ollut just niin paljon tässä mukana, että sehän on ollut ainakin itelle tosi suuri onni. -- et se on niinkun ollut meidän tiimin etu, että Hilma tietää tosi paljon.

Tämän lisäksi merkityksellisiksi nostettiin päiväkodin muut osaavat henkilöt, jotka olivat tukeneet ja opastaneet digitaalisten portfolioiden käytössä.

Kouluissa rehtorilla on todettu olevan tärkeä rooli uuden teknologian käyttöönotossa. Rehtorin tulisi ohjata ja pyrkiä helpottamaan muutosta varmistamalla, että opettajilla on riittävät resurssit ja tarvitsemansa tuki uuden teknologian käyttöönottoon (Glazer, Hannafin & Song 2005; Staples, Pugach & Himes 2005). Vastaavasti päiväkodin pedagogisen toimintakulttuurin muutoksessa on päiväkodin johtajalla merkittävä rooli. Vasun (OPH 2018) mukaan johtajan tulisikin edistää, rohkaista ja tukea työyhteisöä kehittyvään ja innovatiiviseen toimintakulttuuriin. Viime kädessä johtajalla on vastuu siitä, että päiväkodin yhteisiä työkäytäntöjä toteutetaan ja niitä myös havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti.

Lähes jokainen kyselyyn vastanneista kasvattajista (95 %) kertoi päiväkodin johtajan tukeneen digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa päiväkodissaan. Johtajan kerrottiin mahdollistaneen kasvattajan osallistumisen koulutuksiin, hankkineen

kasvattajille tarvittavia tietoteknisiä resursseja sekä kannustaneen digitaalisten portfolioiden käyttöön. Osan johtajista kerrottiin myös ottaneen asian puheeksi yhteisissä palaverissa ja kehityskeskusteluissa. Kuitenkaan kaikki johtajat eivät olleet yhtä aktiivisia digitaalisten portfolioiden käytön tukemisessa, vaan osa kasvattajista koki, että olisi voinut saada enemmänkin tukea johtajalta. Haastatteluissa johtajan asemaa käyttöönotossa ei tuotu juurikaan esille. Ainoastaan yhden lapsiryhmän kasvattajat kuvasivat, kuinka johtaja oli ollut osana päiväkodissa tehtävää muutosta esimerkiksi ohjaamalla koko työyhteisöä harjoittelemaan työskentelyssä vaadittavan tietotekniikan käyttöä erilaisin tehtävin.

4.5 Erilaiset tiimit

Kuten edeltä on jo käynyt ilmi, kuntien, päiväkotien ja niiden työntekijöiden lähtökohdat digitaalisten portfolioiden käyttöönotolle olivat hyvin vaihtelevat toiminnan (mm. kasvun kansioden teko, tieto- ja viestintäteknologian käyttö), kasvattajien taitojen ja asenteen (mm. kokemus kasvun kansio -työskentelystä, tv-taidot) sekä resurssien osalta (mm. tietotekninen infrastruktuuri). Hankkeen koulutusten ja tuen myötä erot kaventuivat jonkin verran kaikilla osa-alueilla. Tästä huolimatta ensimmäisen hankevuoden jälkeen digitaalisten portfolioiden käyttöönotossa oli havaittavissa kasvattajien kehittämistehtävien perusteella erilaisia tiimejä.

Seuraavaksi esittelemme digitaalisten portfolioiden käyttöönotossa ilmenneitä erilaisia tiimejä kooten yhteen kasvattajien omia kokemuksia vuoden 2017 viimeisistä kahdesta kehittämistehtävästä. Nämä tiimikuvaukset ovat yhdistelmä samankaltaisesti edenneiden tiimien kerronnasta, eivätkä ne siten kuvaa täysin jotakin yhtä tiettyä tiimiä. Eri tavoin työskentelyssä edenneitä tiimejä muodostui kehittämistehtävien pohjalta tehdyssä analyysissä yhteensä viisi. Nämä viisi tiimityyppiä nimettiin niitä kuvaavasti (taulukko 1). Eniten tiimejä kuului keskimmäisiin ryhmiin eli vaihtelevasti edeten ja harkituin askelin -tyyppeihin, ja raja näiden kahden tiimityypin välillä on häilyvä. Lisäksi löytyi muutamia kummankin ääripään tiimityyppejä: ylikuormittuneita ja heikosti sitoutuneita sekä tiimejä, joissa toiminta oli alkanut tulla suunnitelmallisesti osaksi arkea. Vähiten tiimeistä oli ylikuormittuneita tai heikosti sitoutuneita.

Taulukko 1. Tiimityypit digitaalisen portfolio työskentelyn käynnistämisessä

Käynnistymisvaikeuksia (n = 10)			Edistystä tapahtuu (n = 19)	
Heikko suunnittelu tai suunnitelmien toteutus			Suunnitelmallista	
			Haasteita on pystytty voittamaan	
Ylikuormittunut	Heikosti sitoutunut	Vaihtelevasti edeten	Harkituin askelin	Suunnitelmallisesti osaksi arkea

Ylikuormittuneet. Osalla tiimeistä työskentelyn käynnistymisessä oli ollut runsaasti haasteita, eikä työskentely ollut edennyt paljoa syksyn aikana. Työskentelyä haastaneet tekijät kuitenkin vaihtelivat tiimien välillä. Yhteistä näille tiimille oli se, että työskentelyä ei joko ollut suunniteltu osaksi toimintaa, suunnitelmissa ei ollut haasteista johtuen pystytty pitäytymään, tai suunnitelman muuttuessa digitaalisesta portfoliotyöskentelystä oli uudelleen suunnittelun sijaan luovuttu.

Osaa käynnistymisvaikeuksia kokeneista tiimeistä voisi kuvata jopa ylikuormittuneiksi. Ylikuormittuneella tiimillä koko syksyn työ oli alkanut tuntua erilaisten haasteiden vuoksi taistelulta päivästä toiseen. Koska päiväkodin perustehtävien toteuttaminenkin tuntui muun muassa työntekijöiden sairastumisten ja lapsiryhmää kohdanneiden haasteiden vuoksi raskaalta, ei tiimillä ollut syksyllä ollut voimavaroja löytää tapaa ottaa käyttöön digitaalista portfoliotyöskentelyä. Tällaisissa tiimeissä työskentelyä oli haastanut erityisesti puutteelliset resurssitekijät, kuten henkilöstön runsaat poissaolot ja niistä johtuvat vaihtuvat sijaiset sekä ajoittainen henkilöstövaje, jotka tuottivat arkeen tunnetta ajan puutteesta.

Loppusyksyn vastauksissa ylikuormittuneessa tiimissä ei enää tuotu esille työskentelyä tukevia tekijöitä, vaikka niitä oli mainittu useita kesällä työskentelyyn valmistautuessa. Lähtökohtaisesti tiimillä oli ollut vahva positiivinen asenne ja halu saada otettua digitaalinen portfoliotyöskentely osaksi toimintaansa. Lukuisten haasteiden ja jopa uupumuksen vuoksi myös portfoliotyöskentely oli muodostunut arkea painostavaksi ja mieltä ahdistavaksi asiaksi, johon ei haluttu kiireen ja korkeiden stressitasojen keskellä palata lainkaan.

Heikosti sitoutuneet. Toisille käynnistymisvaikeuksia kokeneille tiimeille suurin haaste vaikutti resurssitekijöiden sijaan olevan tiimin varhaiskasvattajien oma asenne digitaalista portfoliotyöskentelyä kohtaan. Tällaiset tiimit määrittelemme heikosti sitoutuneeksi.

Heikosti sitoutuneissakin tiimeissä portfoliotyöskentelyä estäväksi tekijäksi mainittiin ajanpuute. Toisin kuin ylikuormittuneessa tiimissä, heikosti sitoutuneessa tiimissä ajanpuutteen kuvattiin johtuvan muun muassa siitä, että päiväkodissa on monenlaista muutakin toimintaa, johon kuluu arjesta aikaa. Näin ollen portfoliotyöskentely nähdään ylimääräisenä toimintana, joka pitäisi lisätä lapsiryhmän ohjelmaan kaiken muun toiminnan lisäksi. Portfoliotyöskentelyä ei ole myöskään suunniteltu osaksi esimerkiksi lapsiryhmän viikko- tai kuukausisuunnitelmaa, vaan sitä pyritään tekemään ”kun keretään ja aina kun on aikaa”.

Heikosti sitoutuneissa tiimeissä portfoliotyöskentelyä ei priorisoitu suunnittelussa kovinkaan korkealle. Toisaalta sitä ei myöskään pyritty yhdistämään muuhun toimintaan. Tällaisessa tiimissä oli asenteen ja suunnittelemattomuuden lisäksi muita haasteita, jotka omalta osaltaan myös muodostivat tiimille haasteita digitaalisen portfoliotyöskentelyn käyttöönotolle, kuten uudet työkaverit eli työtiimi ja uudet lapset eli lapsiryhmä.

Vaihtelevasti edenneet. Vaihtelevasti edenneet tiimit ovat kohdanneet runsaasti haasteita, jotka ovat laannuttaneet varhaiskasvattajien alkuinnostusta. Eteneminen käyttöönotossa on tiimityypin nimen mukaisesti ollut vaihtelevaa; portfoliotyöskentely on jäänyt ajoittain jopa täysin taka-alalle.

Vaihtelevuutta työskentelyyn ovat tuoneet esimerkiksi kattavasta vanhempien informoimisesta huolimatta viivästynyt työskentelyn aloitus ja projektien onnistuneen dokumentoinnin päätteeksi kohdatut tekniset haasteet. Erilaiset tekniset haasteet ja niiden tuomat viivytykset työskentelyyn ovat ohjanneet kasvattajia työskentelemään portfolioiden kanssa silloin ”kun on aikaa”.

Kasvattajien mielestä portfoliotyöskentelyn voisi suunnitella paremmin osaksi lapsiryhmän arkea. Tämä osoittaa, että vaihtelevasti edenneillä tiimeillä on heikosti sitoutuneita tiimejä enemmän motivaatiota portfoliotyöskentelyyn, mutta sen jalkauttaminen on vielä vaiheessa. Portfoliotyöskentely näyttäytyy yhä osittain muusta työskentelystä irrallisena osana, jolle ei arjessa tunnu löytyvän aikaa. Työskentelyssä päällimmäiseksi haasteeksi nostetaankin ajan puute. Vaihtelevasti edenneissä tiimeissä ajanpuutteen kuvataan kuitenkin pääasiassa johtuvan teknisistä ongelmista, kuten haasteista käytetyn alustan kanssa. Vaihtelevasti edenneet tiimit kokevat saaneensa tukea muun muassa hankkeen omilta tietoteknisiltä tukihenkilöiltä sekä omasta positiivisesta ja innostuneesta asenteesta.

Harkituin askelin edenneet. Erot vaihtelevasti edenneiden ja harkituin askelin edenneiden tiimien välillä eivät ole suuria. Vaihtelua oli kuitenkin siinä, miten kasvattajat kuvasivat työskentelyä ja sen etenemistä pidemmällä ajanjaksolla. Harkituin askelin edenneet kasvattajat kertoivat edenneensä työskentelyssä harkitusti suunnitelman mukaisesti ja kertoivat, miten heidän olisi tarkoitus edetä työskentelyssä seuraavaksi.

Usein harkituin askelin edenneessä tiimissä työskentelylle oli suunniteltu oma aikansa toiminnasta, ja tässä suunnitelmassa oli pystytty lähes poikkeuksetta pitäytymään. Tämäkään tiimityyppi ei ollut päässyt työskentelemään ilman haasteita, mutta vaikutti siltä, että toisin kuin vaihtelevasti edennyt tiimi, harkituin askelin edennyt tiimi oli kyennyt löytämään ratkaisuja kohtaamiinsa haasteisiin suunnitelmalla, arvioimalla ja kehittämällä toimintaansa.

Työskentelyä edistäneiksi asioiksi kuvattiin muun muassa oma ja koko tiimin positiivinen asenne, hankkeen tietotekniset tukihenkilöt, hyvä suunnittelu ja vertaistuki. Harkituin askelin edenneistä tiimeistä suuressa osassa perehtyminen hankkeeseen oli tehty lasten ja koko tiimin yhteisvoimin, joskin osassa tiimeistä perehtymistä oli tehty myös kasvattajien oma oppiminen edellä.

Suunnitelmallisesti osaksi arkea työskentelyssä edenneet. Tiimeille, joissa työskentely oli edennyt suunnitelmallisesti osaksi arkea, oli tyypillistä hyvä suunnittelu ja suunnitelman toteutus. Toisaalta myös joustava pedagoginen osaaminen oli kuvaavaa näille tiimeille: toimintaa suunniteltiin, arvioitiin ja kehitettiin jatkuvasti sekä suunnitelmista pystyttiin tarvittaessa joustamaan.

Suunnitelmallisesti osaksi arkea -tiimissä kaikki tiimin kasvattajat olivat sitoutuneet toimintaan, ja he olivat lähteneet ennakoluulottomasti kokeilemaan ja harjoittelemaan työskentelyä lasten kanssa. Toiminta oli suunniteltu heti alusta alkaen osaksi päiväkodin päivärytmiä, ja suunnitelmia oli muokattu erilaisten työskentelytapojen kokeilun jälkeen lapsiryhmälle sopivammiksi löytäen lopulta juuri omalle lapsiryhmälle sopivimpia tapoja toimia.

Hyvän suunnittelun lisäksi työskentelyä edistivät muun muassa koko tiimin oma asenne, vahva kokemus perinteisestä kasvun kansio -työskentelystä, yhteisöllisyys, lapsilähtöisyys ja pedagoginen osaaminen. Tällaisissa tiimeissä hankkeen vanhempien perehdytys oli hoidettu suunnitelmallisesti ja onnistuneesti. Lasten vanhemmat olivatkin lähteneet hyvin mukaan hankkeeseen. Työskentelyyn oli tutustuttu yhdessä tiimin ja lasten kanssa kokeillen erilaisia tapoja tehdä portfolioita lapsilähtöisesti.

Mikään tiimi ei kuitenkaan ollut edennyt haasteita. Suunnitelmallisesti osaksi arkea -tiimit olivat kohdanneet esimerkiksi teknisiä haasteita, puutteita laiteresursseissa ja tiimin tietoteknisissä taidoissa. Lisäksi joissakin tiimeissä haastavan lapsiryhmän kuvattiin asettavan haasteita myös digitaaliselle portfoliotoinnalle. Haasteet oli kuitenkin otettu näissä tiimeissä yhteiseen tarkasteluun heti niiden ilmaantuessa ja niihin oli pyritty löytämään yhdessä ratkaisuja. Lähtökohtana suunnitelmallisesti osaksi arkea -tiimeille oli suunnitella portfoliotyöskentely osaksi arkea, ja muokata olemassa olevia käytänteitä niin, että portfoliotyöskentely saatiin sopimaan niiden kanssa yhteen. Tiimeissä nähtiin portfoliotyöskentelyn potentiaali, joka haluttiin tavoittaa omassa lapsiryhmässä.

5 Tilanne hankkeen jälkeen

Suosittelen! Tämä on hauskaa, innostavaa, palkitsevaa, arkea helpottavaa, antoisaa... sekä loistava tukitoimi yksilöllisellä tasolla.

Portfolio tekee lapsen näkyväksi, kuvaa hänen oppimisprosessiaan. Lapsi oppii arvioimaan omaa oppimistaan.

Alkuun saattaa tuntua hankalalta. Lasten innostus palkitsee, ja jos vanhemmat saadaan mukaan portfolioiden työstämiseen, se on kiva lisä yhteistyöhön.

Varhaiskasvattajia pyydettiin noin vuosi hankkeen päättymisen jälkeen arvioimaan portfoliotyöskentelyn etenemistä ja sen hetkistä portfolioiden käyttöä. He myös pohtivat, mitä haluaisivat kertoa portfoliotyöskentelystä henkilölle, joka harkitsee digitaalisten portfolioiden käytön aloittamista. Pääosassa pohdinnoista varhaiskasvattajat näkivät portfolioiden käytön myönteisenä, ja he suosittelivat käytön aloittamista. Toisaalta monet toivat esille varovaisuuden, huolellisuuden ja vähitellen etenemisen käyttöönotossa. Yksi varhaiskasvattaja suositteli pysymistä perinteisissä paperiperustaisissa kasvun kansioissa. Hänen mielestään lasten arjessa on jo muutenkin liian paljon digitaalisuutta.

Jos vaan on mahdollista, niin pitäytykää paperiversioissa. Liikaa pädihössöstystä nykyajan lapsilla muutenkin

Myönteistä oli se, että digitaalisen portfolion käyttö oli jatkunut kehittämishankkeiden jälkeenkin. Kahdessa kunnassa kaikki tai lähes kaikki (97 %) kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat käyttivät lapsiryhmissään edelleen digitaalisia portfolioita. Puolestaan kolmannessa kunnassa digitaalisia portfolioita lapsiryhmässään teki vain viidesosa kasvattajista. Syynä tähän oli se, ettei kunnassa oltu jatkettu portfolioalustana käytetyn Peda.netin käyttöä, vaan pyrittiin siirtymään toisen palvelun käyttöön, joka ei kuitenkaan vielä ollut digitaaliseen portfoliotyöskentelyyn täysin soveltuva.

Hanke päättyi keväällä -19. Ja mitään uutta alustaa ei vaikuttavasti ole otettu kunnassa käyttöön tai ainakaan meidän ryhmään ei ole tullut opastusta.

Peda.net oli viime vuonna käytössä, jolloin tehtiin digitaaliset portfoliot. Peda.netin käyttö kunnassa lopetettiin eikä ole korvaavaa. Kuvia ja videoita otetaan padille ja niitä sitten katsotaan lasten kanssa tai tehdään videoita esim. projekteista ja näytetään toivottavasti vanhemmille jossain kohtaa. Tehtäviä, piirustuksia ym. kerätään tällä hetkellä mappikansioon.

Tässä kolmannessakin kunnassa osa varhaiskasvattajista kuitenkin dokumentoi edelleen toimintaa tableteilla. Kommenteista välittyi mielikuva siitä, että tässäkin kunnassa olisi haluttu jatkaa portfoliotyöskentelyä. Vastaukset vaikuttivat jopa pettyneiltä, koska portfoliotyöskentelyyn perehtymiseen ja aloittamiseen oli käytetty kahden vuoden ajan runsaasti aikaa ja työskentelytapa koettiin ryhmässä hyödylliseksi. Kysymykseen, miksi digitaaliset portfoliot eivät ole käytössä lapsiryhmässä, vastasi eräs kasvattaja "Sitä mietin itsekin..."

Varhaiskasvattajat myös arvioivat, minkälaisessa vaiheessa portfoliotyöskentely oli tiimityypeittäin kuvattuna. Myönteistä on se, että suurin osa varhaiskasvattajista näki työskentelyn etenevän, jopa 14 % varhaiskasvattajista koki portfoliotyöskentelyn jo muodostuneen suunnitelmalliseksi osaksi lapsiryhmän arkea ja 21 % kertoi etenemisen sujuvan harkituin askelin. Lähes puolet (47 %) arvioi tiimensä työskentelyn olevan vaihtelevasti etenevää. Toisaalta osassa lapsiryhmiä sitoutuminen portfolioiden käyttöön oli heikkoa (10 %) tai varhaiskasvattajat kokivat tiimensä olevan ylikuormittunut (8 %).

Portfoliotyöskentely näyttäytyi vielä ensisijaisesti aikuislähtöisenä toimintana, johon tyypillisimmin paneuduttiin viikoittain tai tätä harvemmin. Noin 77 % varhaiskasvattajista dokumentoi toimintaa ja 62 % lisäsi dokumentteja lapsen kansioon omasta aloitteestaan vähintään viikoittain. Varhaiskasvattajista yli puolet teki dokumentointia myös yhdessä lapsen kanssa vähintään viikoittain. Aikuisen ja lapsen kahdenkeskisiä keskusteluja raportoi 37 % varhaiskasvattajista käytävän viikoittain ja 38 % kuukausittain ennen tai jälkeen portfolion täydentämistä.

Portfolioiden esittelyjä tehtiin vielä suhteellisen harvoin. Portfolion esittelyä ohjautusti lapsiryhmässä toteutettiin tyypillisimmin kerran kuussa tai tätäkin harvemmin. Vain pieni osuus (4 %) kertoi, ettei tällaisia tilanteita järjestetty lainkaan. Lasten omatoimista kansion katselua tai esittelyä toisille tapahtui vain vähän. Yli puolet (54 %) varhaiskasvattajista kertoi, ettei tällaista itseohjautuvaa portfolion käyttöä tapahtunut ollenkaan ja 34 % mielestä harvemmin kuin kerran kuussa. Käytännön työskentelyn aikuislähtöisyydestä huolimatta varhaiskasvattajat mielsivät portfoliot lapsilähtöiseksi - lapsen kasvua ja oppimista näkyväksi tekeväksi - menetelmäksi. Eräs varhaiskasvattaja kertoi itseohjautuvien esittelytilanteiden toteutuneen paremmin paperiperustaisten kasvun kansioiden käytössä. Samaa luontevuutta ei vielä ollut syntynyt digitaalisten portfolioiden käytölle.

Portfoliot on ihana työväline varhaiskasvatuksessa. Itselläni on kokemusta paperisten kasvun kansioiden käytöstä varhaiskasvatuksessa. Toivoisin, että sähköisten portfolioiden kanssa pääsisimme samaan tilanteeseen, joka oli paperisten kansioiden kanssa. Eli lapset esittelivät spontaanisti toisilleen ja vierailijoille. Kansioita tutkimaan kokoontui useinkin ryhmä lapsia. Tällä hetkellä emme ole saaneet digitaalisia kansioita toimimaan samalla tavalla. Mutta odotan mielenkiinnolla, mitä tapahtuu vuosien myötä.

Erityisen lupaavaa on se, että 65 % varhaiskasvattajista kertoi digitaalisen portfoliotyöskentelyn olevan suunniteltu säännölliseksi osaksi lapsiryhmän toimintaa ja noin puolet koki työskentelyn olevan luonteva osa päiväkodin arkea. Portfoliotyöskentely oli rakentunut yhteisölliseksi toiminnaksi, sillä 76 % varhaiskasvattajista koki portfolioiden tekemisen toteutuvan yhteisvastuullisesti lapsiryhmissä. Yllättävän paljon oli kuitenkin lapsiryhmiä, joissa kaikki työntekijät eivät osallistuneet portfolioiden käyttöön. Noin puolet vastaajista raportoi tästä tilanteesta. Digitaalisen portfolion hyödyntämisessä lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetussuunnitelma-keskustelun osana oli vaihtelua. Lähes puolet kasvattajista kertoi hyödyntämisestä. Digitaaliset portfoliot näyttivät toimivan monessa lapsiryhmässä myös ryhmän arvionnin välineenä.

6 Johtopäätökset

Digitaalisten portfolioiden avulla lapsen toiminnan ja oppimisen dokumentointi helpottuu ja niitä on helppo hyödyntää yhteistyössä huoltajien kanssa. Digipofoja voi hyödyntää luvanvaraisesti myös moniammatillisessa yhteistyössä. -- Digipofojen käyttö kannattaa ehdottomasti suunnitella osaksi varhaiskasvatuksen arkea.

Tutkimuksessa seurattiin kahden vuoden ajan digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa kolmessa eteläsuomalaisessa kunnassa. Kirkkonummen kunnan koordinoimaan kehittämishankkeeseen osallistuneet päiväkodit olivat alkuvaiheessa hyvin erilaisessa tilanteessa portfolioiden ja myös tietotekniikan käytössä osana päiväkodin arkea. Yhdessä kunnassa kasvun kansio -työskentely oli jo pitkään toiminut lapsilähtöisenä kasvun ja oppimisen dokumentoinnin ja pohtimisen välineenä. Kahdessa muussa kunnassa oli huomattavasti vähemmän kokemuksia kasvun kansioiden käytöstä. Myös tietotekniikan hyödyntäminen vaihteli päiväkotien välillä ja myös päiväkotien sisällä. Kehittämishanke tarjosi päiväkodeille ennen kaikkea vahvan alkusysäyksen tämän uuden teknologis-pedagogisen käytänteen juurruttamiseksi kiinteäksi osaksi arjen käytänteitä.

Digitaalisten portfolioiden käyttöönotossa nousi esille erilaisia käyttöönottoa edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Tällaisia päävaikuttimia olivat ihmisiin ja käytössä oleviin resursseihin liittyvät tekijät. Näiden lisäksi kasvattajat toivat esille portfolioikäytänteitä ja kehittämishankkeeseen osallistumisen mukanaan tuomia asioita, jotka vaikuttivat portfoliotyöskentelyn etenemiseen. Monet näistä tekijöistä näyttäytyivät osalle tiimeistä portfolioiden käyttöä edistävänä tekijä, ja toisille työskentelyä rajoittavana. Tutkimus osoitti monipuolisen teknisen ja pedagogisen tuen helpottavan uudenlaisen teknologis-pedagogisen käytänteen käyttöönottoa. Parhaimmillaan lapsiryhmäkohtaiset tiimit ovat alusta alkaen mukana kehittämisprosessissa.

Tarkastelu digitaalisten portfolioiden käyttöönotosta ja käytöstä osoitti erilaisten tiimien tunnistamisen sen suhteen, miten käyttöönotto eteni. Tällaisia tiimejä olivat kielteisellä puolella ylikuormittuneet, heikosti ja vaihtelevasti etenevät tiimit ja myönteisellä puolella harkituin askelin ja suunnitelmallisesti etenevät tiimit. Ääripäin ylikuormittuneet ja suunnitelmallisesti etenevät erosivat mm. siinä, miten he kohtasivat portfoliotyöskentelyn haasteita. Esille nousevien haasteiden keskellä ylikuormittuneet olivat vähitellen jopa luopumassa portfolioiden käytöstä. Sen sijaan suunnitelmallisesti etenevät olivat onnistuneesti integroineet portfolioiden käytön luonnolliseksi osaksi päiväkotiarkea.

Kehittämishankkeen päätyminen oli kriittinen vaihe portfoliotyöskentelyn jatkumiselle. Kunnissa olikin vaihtelua sen mukaan, miten varmistettiin uuden digitaalisen työskentelytavan jatkuvuus, levittäminen ja siirrettävyys. Yksilöiden ja päiväkotien lisäksi sitoutumista ja panostusta työskentelyyn vaaditaan kuntatasolla. Onnistuneen portfoliotyöskentelyn varmistaa se, että toiminta määritetään olennaiseksi osaksi varhaiskasvatustyötä. Perusedellytyksenä on, että tarvittavat resurssit - kuten ajalliset ja tietotekniset - taataan lapsiryhmille. Tutkimus osoitti, että työskentelyn jatkuvuuden kannalta olennaisin resurssitekijä on sähköisen portfolioalustan

suhteen tehtävät päätökset kuntatasolla. Portfolioita on mahdoton tehdä, jos aiemmin käytetty alusta poistetaan käytöstä tarjoamatta korvaavaa tilalle. Lisäksi tulisi huolehtia, että päiväkodeilla on riittävästi toimivia laitteita portfolioiden tekoon. Teknologian lisäksi tärkeää on huomioida portfolio työskentelyyn vaadittava aika kuntatasolla esimerkiksi määriteltäessä varhaiskasvatuksen opettajien sak-ajan (suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aika) kohdentamista.

Tutkimus vahvisti käsitystä digitaalisista portfolioista varhaiskasvatukseen soveltuvana varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisena teknologis-pedagogisena käytänteenä, jolla voidaan parhaimmillaan tukea lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä monin tavoin. Lisäksi se täydensi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia tuoden lapsen mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä päiväkodin pedagogisen toiminnan näkyväksi. Portfoliot muuttuivat lapsen kasvaessa ja rakentuivat kullekin lapselle yksilöllisesti, vaikkakin kansioden jäsentämistä ohjasivat osittain aikuisen luoma kansiorakenne ja osittain myös aikuisen valitsema dokumentit.

Monet lapsiryhmät olivat kehittämishankkeen aikana ja sen jälkeen onnistuneet nivomaan portfolio työskentelyn osaksi päiväkodin arkea. Portfolioiden kokoaminen näyttäytyi vielä ensisijaisesti aikuislähtöisenä toimintana vaikkakin portfoliot pääasiassa miellettiin lapsilähtöiseksi dokumentointi- ja itsearviointivälineeksi. Seuraava kehitysaskel onkin siinä, miten saada lapset nykyistä itseohjautuvammin dokumentoimaan oman päiväkotiarjen tärkeitä asioita sekä käyttämään ja esittelemään säännöllisesti omaa digitaalista portfolioitaan aikuisille ja toisille lapsille. Nyt tämä toteutui jo monessa lapsiryhmässä aikuisen ja lapsen yhteisenä dokumentointina. Myös vanhempien roolia olisi hyvä vahvistaa entisestään. Digitaalisten portfolioiden tutkimuksessa voisi olla tarve tarkastella luotettavin mittarein digitaalisten portfolioiden käytön yhteyttä lapsen kehitykseen ja oppimiseen. Tässä julkaisussa esitetyt yhteydet perustuvat täysin kasvattajien tekemiin havaintoihin ja kokemuksiin.

Lähteet

- Ackers, J. 1994. "Why involve me". Encouraging children and their parents to participate in the assessment process. Teoksessa L. Abbott & R. Rodger (toim.) Quality education in the early years. Buckingham: Open University Press.
- Alanko, M. & Kankaanranta, M. 2019. Digitaalisen portfoliotyöskentelyn tutkimuslähtöistä kehittämistä. Teoksessa Diggaa mun digimatkaa - digitaalisen portfoliotyöskentelyn jatkokehittäminen Kirkkonummella, Keravalla ja Tuusulassa. Diggaa mun digimatkaa -hankkeen 2. loppuraportti, 64-82.
- Alanko, M. & Kankaanranta, M. 2018. Lapsen päiväkotiarkea näkyväksi tekemässä: Digitaalisten portfolioiden käyttöönotto varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Diggaa mun digimatkaa - Digga min digiresa - digitaaliset portfoliot varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin kehittämisessä. Diggaa mun digimatkaa -hankkeen 1. loppuraportti, 20-30.
- Alanko, M., Kankaanranta, M. & Kenttälä, V. 2019. Implementation of Digital Portfolios in Early Childhood Education. Teoksessa J. Theo Bastiaens (toim.), Proceedings of EdMedia + Innovate Learning (s. 313-321). Amsterdam, Netherlands: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Viitattu 29.9.2019. <https://www.learntechlib.org/primary/p/210018/>
- Alanko, M., Kankaanranta, M., Smeds, K. & Purola, K. 2018. Digitaalisen portfolion pedagoginen malli. Teoksessa Diggaa mun digimatkaa - Digga min digiresa - digitaaliset portfoliot varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin kehittämisessä. Diggaa mun digimatkaa -hankkeen 1. loppuraportti, s. 16-19.
- Alila K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H.-M., Polvinen, M., Laaksonen, R. & Lamberg, K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12.
- Barr, R. 2013. Memory constraints on infant learning from picturebooks, television, and touchscreens. Child Development Perspectives, 7: 205–210.
- Barrett, H. 2007. Researching electronic portfolios and learner engagement: The REFLECT Initiative. Journal of adolescent & adult literacy 50 (6), 436-449
- Beaumont-Bates, J.R. 2017. E-portfolios: supporting collaborative partnerships in an early childhood center in aotearoa/new zealand. New Zealand Journal of Educational Studies 52(2), 347-362.
- Blackwell, C. K., Lauricella, A. R. & Wartella, E. 2014. Factors influencing digital technology use in early childhood education. Computers and education (77), 82 - 90.
- Blackwell, C. K., Wartella, E., Lauricella, A. R., & Robb, M. 2015. Technology in the lives of educators and early childhood programs: Trends in access, use and professional development from 2012 to 2014. Center on Media and Human Development at Northwestern University, Evanston, IL.

- Diggaa mun digimatkaa - Digga min digiresa - digitaaliset portfolioit varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintakulttuurin kehittämisessä. 2018. Diggaa mun digimatkaa -hankkeen 1. loppuraportti. Viitattu 29.9.2019. <https://indd.adobe.com/view/9ce1fc00-a197-48e0-851f-c0d88ee6b402>
- Diggaa mun digimatkaa - digitaalisen portfolio työskentelyn jatkokehittäminen Kirkkonummella, Keravalla ja Tuusulassa. 2019. Diggaa mun digimatkaa -hankkeen 2. loppuraportti. Viitattu 29.9.2019. https://peda.net/hankkeet/dmd/dmdhl:file/download/21118ff17bcb8d3eeec3764e5a831bd0157056ae/Loppuraportti_muok.pdf
- Ebbeck, M. & Waniganayake, M. 2003. Early childhood professionals. Leading today and tomorrow. Australia: Elsevier
- Fonsén, E. & Parrila, S. 2016b. Johtajuuden käsitteet ja lähtökohdat. Teoksessa S. Parrila & E. Fonsén (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Jyväskylä: PS-kustannus, 23–41.
- Geist, E. A. 2012. A qualitative examination of two year-olds interaction with tablet based interactive technology. Journal of Instructional Psychology, 39(1), 26–35.
- Graham-Clay, S. 2005. Communicating with parents: Strategies for teachers. School Community Journal, 15(1), 117-129
- Glazer, W., Hannafin, M. J., & Song, L. 2005. Promoting technology integration through collaborative apprenticeships. Educational Technology Research & Development, 53 (4), 57-57.
- Hillyer, J., & Ley, T.C. 1996. Portfolios and second graders' self-assessments of their development as writers. Reading Improvement, 133, 148–159.
- Hämäläinen, E. 2005. Kasvun kansio alkuopettajan työn tukena. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Ingleby, E. 2015. The impact of changing policies about technology on the professional development needs of early years educators in England. Professional Development in Education, 41 (1), 144–158.
- Jones, J. 2012. Portfolios as 'learning companions' for children and a means to support and assess language learning in the primary school. Education 3-13, 40:4, 401-416.
- Kale, U., & Goh, D. 2014. Teaching style, ICT experience and teachers' attitudes toward teaching with Web 2.0. Education and Information Technologies, 19 (1), 41-60.
- Kankaanranta, M. 2002. Developing digital portfolios for childhood education. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kankaanranta, M. 1998. Kertomuksia kasvusta ja oppimisesta. Portfolioit siltana päiväkodista kouluun. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

- Knauf, H. 2015. Styles of documentation in German early childhood education. *Early Years*, 35 (3), 232-248.
- Kola-Torvinen, P. 2005. Digitaalinen kasvun kansio kasvatuskumppanuuden tukena. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 18.11.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-200630>.
- Kotilainen, V. 2019a. Klik! Kävisipä se helposti ja nopeasti! Huoltajien osallisuuden tukeminen digiportfoliotyöskentelyn avulla. Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 18.11.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019060214078>
- Kotilainen, V. 2019b. Huoltajien osallisuuden syventäminen digitaalisessa portfoliossa. Teoksessa Diggaa mun digimatkaa - digitaalisen portfoliotyöskentelyn jatkokehittäminen Kirkkonummella, Keravalla ja Tuusulassa. Diggaa mun digimatkaa -hankkeen 2.loppuraportti, 49-55.
- Liu, X. & Pange, J. J. 2015. Early childhood teachers' perceived barriers to ICT integration in teaching: a survey study in Mainland China. *Computers in Education*, 2 (1), 61-75.
- Makki, T. W., O'Neal, L. J., Cotten, S. R., & Rikard, R. V. 2018. When first-order barriers are high: A comparison of second and third-order barriers to classroom computing integration. *Computers & Education*, 120, 90-97.
- McLeod, J. K., & Vasinda, S. 2009. Electronic portfolios: Perspectives of students, teachers and parents. *Education and Information Technologies*, 14(1), 29-38.
- Merchant, G. 2015. Keep taking the tablets: iPads, story apps and early literacy. *Australian Journal of Language and Literacy*, 38(1), 3-11.
- Meyer, E. J., Abrami, P. C., Wade, A. & Scherzer, R. 2011. Electronic portfolios in the classroom: factors impacting teachers' integration of new technologies and new pedagogies. *Technology, Pedagogy and Education*, 20 (2), 191-207.
- Nacher, V., Jaen, J., Navarro, E., Catala, A. & González, P. 2015. Multi-touch gestures for pre-kindergarten children. *International Journal of Human-Computer Studies* 73, 37-51.
- NAEYC & The Fred Rogers Center. 2012. Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. Viitattu 6.9.2019. http://www.naeyc.org/files/naeyc/PS_technology_WEB.pdf.
- Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a.
- Opetushallitus 2016. Esiopetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1.
- Parette, H. P., Quesenberry, A. C. & Blum, C. 2010. Missing the boat with technology usage in early childhood settings - a 21st century view of developmentally appropriate practice. *Early Childhood Education Journal*, 37 (5), 335-343.

- Parnell, W. & Bartlett, J. 2012. iDokument: How smartphones and tablets are changing documentation in preschool and primary classrooms. *Young Children Journal*, 67 (3), 50-57.
- Paulson, F. L., Paulson, P. R. & Meyer, C. A. 1992. What makes a portfolio a portfolio? Teoksessa K. Wetzel (toim.) *Computers and writing process. Teacher's guide to organizing and evaluating student writing*. International society for technology in education, 87-90.
- Purola, K. & Smeds, K. 2018. Huoltajien kokemukset ja osallisuus digitaalisten portfolioiden kehittämisessä ja kokeilemisessä. Teoksessa Diggaa mun digimatkaa - digitaalisen portfoliotyöskentelyn jatkokehittäminen Kirkkonummella, Kera-valla ja Tuusulassa, 42-46.
- Radetić-Paić, M. & Ružić-Baf, M. 2012. Use of ict and inappropriate effects of computer use - Future perspectives of preschool and primary school teachers. *Psychology of Language and Communication*, 16 (1), 29-38.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa - Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Julkaisut 15:2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Rinaldi, C. 2006. In *Dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching, and Learning*. New York: Routledge.
- Rintakorpi, K., Lipponen, L. & Reunamo, J. 2013. Documenting with parents and toddlers: a Finnish case study. *Early years: An international research journal*, 34 (2).
- Schallhart, E. & Wieden-Bischof, D. 2010. Working with e-portfolios in kindergarten institutions. Teoksessa N. Buzzetto-More (toim.) *The E-Portfolio Paradigm: Informing, Educating, assessing, and Managing with E-Portfolios*. Santa Rosa, California: Informing Science Press, 141-159.
- Seitz, H. & Bartholomew, C. 2008. Powerful portfolios for young children. *Early Childhood Education Journal*, 36 (1), 63-68.
- Staples, A., Pugach, M.C., & Himes, D. 2005. Rethinking the technology integration challenge. Cases from three urban elementary schools. *Journal of research on technology in education* 37 (3), 285-311.
- Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta 753/2018. Annettu 1.9.2018. Viim.muutos 1.1.2019. Viitattu 23.10.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180753>
- Vatavu, R-D., Cramariuc, G. & Schipor, D. M. 2015. Touch interaction for children aged 3 to 6 years: Experimental findings and relationship to motor skills. *International Journal of Human-Computer Studies* 74, 54-76.
- Wade, A., Abrami, P.C. and Sclater, J. 2005. An electronic portfolio for learning. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 31: 33-50.

Liitteet

Liite 1. Tutkimuksen toteutus

1 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen tarkoituksena oli luoda kokonaisvaltainen kuva digitaalisten portfolioiden käyttöönotosta ja käytöstä osana suomalaista kunnallista varhaiskasvatusta. Tutkimus oli luonteeltaan laadullinen kehittämistutkimus, johon yhdistyy tapaustutkimuksen piirteitä. Tutkimus toteutettiin samanaikaisesti portfoliotyöskentelyn käyttöön ja käyttöönottoon keskittyneen kehittämishankkeen kanssa.

Tutkimusta ohjasi seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Mikä on digitaalisen kasvun kansion rooli ja merkitys päiväkodin arjessa?
2. Miten digitaalisen kasvun kansion käyttöönotto ja ns. portfoliotyöskentely etenee kasvattajien ja lasten kokemana?
3. Mitkä tekijät ovat yhteydessä - edistään tai estään - digitaalisen kasvun kansioiden käyttöä? Millaisia ovat digitaalisen kasvun kansion käytön hyvät käytänteet?
4. Miten digitaalinen kasvun kansio tekee varhaiskasvatussuunnitelmaa näkyväksi? Mikä on digitaalisen kasvun kansion yhteys varhaiskasvatussuunnitelmaan?

1.1 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistui Kirkkonummen, Keravan ja Tuusulan kunnallisen varhaiskasvatuksen päiväkotien työntekijöitä ja lapsia. Osallistujat valikoituivat sen perusteella, että heidän lapsiryhmänsä osallistui Diggaa mun digimatkaa -kehittämishankkeeseen. Kehittämishanke toteutui kahtena toisinaan seuranneena hankkeena kahden vuoden ajanjaksolla. Hankkeen ensimmäiseen vaiheeseen osallistui noin 159 varhaiskasvattajaa yhteensä 50:stä lapsiryhmästä yhteensä 22:sta päiväkodista. Hankkeen toisessa vaiheessa kehittämistyön fokus rajattiin portfoliotyöskentelyn kehittämiseen alle 3-vuotiaiden ryhmissä, eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kanssa sekä esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyössä. Nämä fokusryhmät rajautuivat seuraavasti: Kirkkonummella alle 3-vuotiaat, Keravalla eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset ja Tuusulassa esi- ja alkuopetuksen yhteistyö. Näin ollen osallistujajoukko rajautui toisena hankevuotena pienemmäksi ollen yhteensä 20 päiväkotia ja neljän koulun alkuopetuksen opettajat. (ks. Diggaa mun digimatkaa 1. ja 2. loppuraportti 2018 & 2019)

Kaikki tutkimukseen osallistujat eivät osallistuneet hankkeen kaikkiin vaiheisiin; osa työskenteli hankepäiväkodissa ainoastaan osan vuodesta, osa osallistui kehittämishankkeeseen ainoastaan jompana kumpana vuotena, osa molempina. Osallistujien määriä tutkimukseen esitellään tarkemmin aineistokohtaisesti seuraavassa, aineistoa kuvaavassa, alaluvussa.

1.2 Aineisto

Tutkimusaineisto kerättiin kyselyillä, kehittämistehtävillä ja haastatteluilla varhaiskasvatuksen henkilöstöltä sekä haastatteluilla lapsilta (taulukko 1). Kyselyjen avulla luotiin kokonaiskuvaa kuntien ja kasvattajien tilanteesta portfolioiden ja tietotekniikan käytössä hankkeen eri vaiheissa. Kehittämistehtävävastausten avulla seurattiin kasvattajien tekemää kehittämistyötä lapsiryhmässään ja saatiin tietoa käyttöönottoprosessiin yhteydessä olevista tekijöistä. Lasten ja kasvattajien haastatteluilla pyrittiin saamaan tapaustutkimukselle tyypillistä yksityiskohtaisempaa tietoa digitaalisten portfolioiden käytöstä varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi täydentävänä aineistona käytettiin havainnointia.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto

Aineistotyyppi	Aineiston osa	Aikataulu
Kyselyt	Kysely 1	2017
	Kysely 2	2018
	Kysely 3	2018
	Kysely 4	2018
	Kysely 5	2019
Kehittämistehtävät	1.hankkeen kehittämistehtävävastaukset	2017
	2. hankkeen kehittämistehtävävastaukset	2018
Kasvattajien haastattelut	Päiväkoti 1 (alle 3-vuotiaat ja esiopetus)	2018
	Päiväkoti 2 (esiopetus)	2018
	Päiväkoti 3 (3-5-vuotiaat)	2019
Lasten haastattelut	Kasvattajien haastattelemat, yksilö ja ryhmä (kehittämistehtävä 5.1.)	2017
	Päiväkoti 1 (alle 3-vuotiaat)	2018
	Päiväkoti 2 (esiopetus)	2018
	Päiväkoti 3 (3-5-vuotiaat)	2019
Hankeaikataulu, koulutusmateriaalit, muistiinpanot tapaamisista		2017 & 2018
Havainnointimuistiinpanot päiväkodilta haastattelukäynneiltä		2018 & 2019

Kyselyt. Kehittämishankkeen aikana toteutettiin yhteensä neljä kyselyä varhaiskasvatuksen henkilöstölle siten, että kumpanakin hankevuonna toteutettiin kaksi kyselyä (taulukot 1 ja 2). Viides kysely toteutettiin syksyllä 2019 kartoittamaan digitaal-

listen portfolioiden käytön nykytilannetta. Ensimmäinen ja toinen kysely toteutettiin osittain osana Kirkkonummen kunnan omaa varhaiskasvatuksen tvk-kyselyä, minkä vuoksi kyselyn sisällöissä yhdistyivät sen sekä hankkeen eri osapuolten laatimat kysymykset. Tästä syystä ensimmäiseen kahteen kyselyyn vastasi Kirkkonummella myös kasvattajia, jotka eivät osallistuneet lapsiryhmänsä kanssa kehittämishankkeeseen. Viides kysely lähetettiin hankekuntien kaikkiin päiväkoteihin kuntien varhaiskasvatusjohtajien välityksellä.

Hankkeen aikana teetetyillä kyselyillä tiedusteltiin työntekijöiden taustatietojen lisäksi heidän kokemusta kasvun kansio -työskentelystä, digitaalisten portfolioiden sekä tietotekniikan käytöstä osana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arkea, työyhteisön ilmapiiriin, asenteisiin tietotekniikan hyödyntämistä kohtaan ja tarjoamaan tukeen sekä portfolion käyttöönottoon ja käyttöön liittyvistä muista tekijöistä, kuten tutkittavan tietoteknisestä osaamisesta ja asenteeseen liittyvistä tekijöistä. Vastaajien määrät vaihtelivat kyselyiden välillä, eikä sama vastaaja välttämättä vastannut useampaan peräkkäiseen kyselyyn (taulukko 2).

Taulukko 2. Vastaajien määrät kyselyihin

Vastaajat	Kysely 1		Kysely 2		Kysely 3		Kysely 4		Kysely 5	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Varhaiskasvatuksen opettaja	86	45 %	61	42 %	17	47 %	21	54 %	63	64 %
Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja	76	40 %	64	44 %	15	42 %	17	44 %	29	30 %
Muu	30	15 %	22	14 %	4	11 %	1	3 %	6	6 %
Yhteensä	192*	100 %	147 *	100 %	36	100 %	39	100%	98*	100%

* Kyselyyn 1, 2 ja 3 vastasi myös muita kuin hankkeeseen osallistuneita kasvattajia

Kehittämistehtävät. Varhaiskasvatuksen henkilöstö vastasi osana kehittämistyötä kehittämissuhteisiin kirjoitettujen tai äänitettyjen vastausten muodossa (taulukot 3 - 5). Kehittämissuhteen käyttöön osana tutkimusta pyydettiin osallistujilta erikseen suostumus. Vuonna 2017 varhaiskasvattajille ohjeistettiin yhteensä viisi tehtävää, joista kaksi oli kaksiosaisia sisältäen tehtävän haastatella lasta. Näitä haastatteluita kuvataan tarkemmin lasten haastatteluiden yhteydessä. Vuoden 2018 aikana kehittämissuhteitä ohjeistettiin kussakin kunnassa neljä. Kaikkien kehittämistehtävien ohjeistukset julkaistiin hankkeen kehittäjäryhmän omalla Peda.net-sivulla, ja osa ohjeistettiin kasvattajille hankkeen koulutustilaisuuksissa. Kasvattajat

palauttivat vastauksensa kirjoittaen tai äänittäen Peda.net-alustan tehtäväkansioon. Äänitetyt vastaukset litteroitiin ennen niiden analysointia.

Hankkeen ensimmäisenä vuonna kaikille hankkeeseen osallistujille kasvattajille ohjeistettiin yhteensä viisi kehittämistehtävää (taulukko 3).

Taulukko 3. Kehittämistehtävät kolmessa kunnassa vuoden 2017 aikana

Nro	Tehtävä	N
1	Käsitykset kasvun kansio työskentelystä ja sen roolista varhaiskasvatuksen arjessa	82
2	Digitaalisuuden lisäarvo ja unelmien digitaalinen kasvun kansio	25
3	Oman oppimisen reflektointi ja katse kohti pilotointia	35
4.1	Työskentelyn käyttöönoton sujuminen	32
4.2	Lapsen kanssa työskentely: reflektiivinen keskustelu	(12)
5.1	Lapsen näkemys digitaalisesta portfoliotyöskentelystä (lapsen haastattelu)	31
5.2	Digitaalinen portfoliotyöskentely omassa lapsiryhmässä	(21)
Yhteensä		205

Ensimmäinen kehittämistehtävä sisälsi neljä kysymystä, joilla tiedusteltiin varhaiskasvattajien ajatuksia kasvun kansioista ja niiden käytöstä lapsiryhmässään. Toinen tehtävä koostui vastaavasti neljästä kysymyksestä, joissa kasvattajien tuli pohtia mitä lisäarvoa digitaalisuus tuo kasvun kansio työskentelyyn, sekä kuvaamaan omaa unelmiensa digitaalista kasvun kansiota. Kolmas kehittämistehtävä ohjasi seitsemällä kysymyksellä kasvattajat refleктоimaan omaa oppimistaan hankkeen kevään koulutusten jälkeen, antamaan palautetta hankkeen kevään toteutuksesta sekä suuntaamaan katset kohti syksyn pilotointia odotusten ja pelkojen muodossa. Neljäs kehittämistehtävä jakautui kahteen erilliseen tehtävään, joista ensimmäisessä kasvattajia pyydettiin kuvaamaan digitaalisen portfoliotyöskentelyn käynnistymistä ja sujumista omassa lapsiryhmässään. Toisessa osassa kasvattajia ohjeistettiin harjoittelemaan reflektiivistä keskustelua lapsen kanssa. Ensimmäisen hankevuoden viimeinen kehittämistehtävä koostui myös kahdesta osasta, joista ensimmäisessä kasvattajia neuvottiin haastattelemaan lapsiryhmänsä lasta kokemuksista portfoliotyöskentelystä. Toisessa osassa kasvattajia pyydettiin kertomaan digitaalisesta portfoliotyöskentelystä lapsiryhmässään. Kertomuksen lisäksi kasvattajat vastasivat neljään lyhyeen kysymykseen käytössä olevista digitaalisista laitteista, portfoliotyöskentelyn edellytyksistä laitteistolle sekä digitaalisuuden lisäarvosta.

Toisena hankevuotena kussakin kunnassa oli oma kehittämisfokuksensa, joka muokkasi myös kehittämistehtävien ohjeistuksia siten, että alle 3-vuotiaisiin ja eri kieli- ja kulttuuritaustaisiin lapsiin keskittyvissä kunnissa tehtävien ohjeistukset olivat lähes identtiset sekä esi- ja alkuopetuksen yhteistyöhön keskittyvässä kunnassa omanlaisensa (taulukot 4 ja 5).

**Taulukko 4. Kehittämistehtävät kahdessa kunnassa vuoden 2018 aikana: Tee-
mana alle 3-vuotiaat ja eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset**

Nro	Tehtävä	n
1 a	Orientoituminen digitaaliseen portfoliotyöskentelyyn: 7 omien ajatusten reflektointi	
1 b	Orientoituminen digitaaliseen portfoliotyöskentelyyn: 8 teoriaan tutustuminen ja reflektio	
2	Digitaalisen portfolio esi- ja alkuopetuksen nivelvai- 16 heessa: tarkoitus ja hyöty	
3	Digitaalinen portfolio nivelvaiheen yhteistyöpäivissä 6	
Yhteensä		37

**Taulukko 5. Kehittämistehtävät yhdessä kunnassa vuoden 2018 aikana: tee-
mana esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyö**

Nro	Tehtävä	N
1	Portfoliotyöskentelyn pedagoginen malli ja meidän ryhmän malli	31
2	Case: Kohderyhmän lapsen portfolioprosessi ja kehittämisen kohteet	17
3	Case-työskentely: kehittämissuunnitelma	16
4	Case-työskentelyn kautta löydetty hyvät käytänteet	16
Yhteensä		80

Kehittämistehtävien ohjeistukset muotoiltiin kehittämishankkeen aikana, sillä niiden tavoitteena oli - aineistonkeruun lisäksi - aktivoida varhaiskasvattajien ajattelua, ohjata heitä itserefleksioon sekä tukea heidän lapsiryhmässään tekemää kehittämistyötä. (Alanko & Kankaanranta 2018; 2019.)

Henkilöstön haastattelut. Henkilöstön haastatteluihin valittiin osallistujat yhteensä neljästä ikäjakaumaltaan eri tyyppisestä lapsiryhmästä (1-3-vuotiaat, 2-5-vuotiaat ja kaksi esiopetusryhmää). Yhteensä haastateltavia varhaiskasvattajia oli kahdeksan. Haastattelut toteutettiin yksilö- ja ryhmähaastatteluina. Haastatteluiden tavoitteena oli aineistonkeruun lisäksi tarjota samalla työntekijöille aika ja paikka kokemusten reflektoinnille yhdessä tiiminsä kanssa. Haastattelu tarjosi tiimeille myös mahdollisuuden löytää kehittämiskohteita työskentelyssään. Haastattelu toteutettiin seuraten haastattelurunkoa (liite 6). Varhaiskasvattajia pyydettiin mm. kuvaamaan digitaalista portfolioa henkilölle, joka ei tiedä, mistä on kyse. Heitä myös pyydettiin kertomaan digitaalisesta portfoliotyöskentelystä omassa lapsiryhmässään sekä di-

gitaalisten portfolioiden hyödyntämisestä osana vasu-prosessia. Haastattelun lopuksi varhaiskasvattajia pyydettiin peilaamaan aiemmin hankkeessa löydettyjä työskentelyyn vaikuttavia tekijöitä (ks. Alanko, Kankaanranta & Kenttälä 2019) oman lapsiryhmän portfoliotyöskentelyyn ja portfolioiden käyttöönottoon.

Lasten haastattelut. Lasten haastattelut toteutettiin kahdessa osassa. Ensimmäisessä kasvattajat haastattelivat lapsia osana viidettä kehittämistehtäväänsä syksyllä 2017 (Taulukko 4). Näihin haastatteluihin osallistui yhteensä 31 lasta. Kasvattajat järjestivät rauhallisen keskusteluhetken lapsen kanssa ohjaten lasta kertomaan ajatuksistaan ja tunteistaan liittyen digitaaliseen portfolioon ja sen tekemiseen. Apukysymyksinä kasvattajat käyttivät tutkijoiden laatimaa haastattelurunkoa. Lapsilta tiedusteltiin muun muassa heidän näkemystään digitaalisesta kasvun kansioista - sen tarkoituksesta ja käyttötavoista. Lapsia pyydettiin myös pohtimaan, minkälainen oma digitaalinen kasvun kansio olisi parhaimmillaan. Kasvattajat videoivat haastattelut ja välittivät ne tutkijoille Peda.net-alustan kautta. Haastatteluiden aluksi lapsille kerrottiin, että haastattelu tehdään myös tutkimusta varten. Jokaisella haastatellulla lapsella oli myös vanhempien lupa osallistua tutkimukseen ja videon jakamiseen tutkimustarkoituksessa.

Toisessa osassa tutkija tarkasteli yhdessä lasten kanssa heidän digitaalisia portfolioita syksyllä 2018 ja keväällä 2019. Haastatteluihin osallistui yhteensä 15 lasta, jotka olivat iältään 2-6 -vuotiaita. Lapsille kerrottiin haastatteluiden aluksi, että kyseessä on tutkimus ja kysyttiin lapsen halukkuutta osallistua tutkimukseen esittelemällä omaa portfolioaan tutkijalle. Lisäksi jokaisen haastatteluun osallistuneen lapsen vanhempi oli antanut lapselle luvan osallistua tutkimukseen. Haastattelut videoitiin, haastatteluaineistot litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöisesti laadullisin menetelmin. Keskustelu eteni pääasiassa kasvattajien käyttämän haastattelurungon mukaisesti (liite 7). Lapset kuvasivat digitaalisen portfolioon tekemistä. Lisäksi heitä pyydettiin esittelemään omaa portfolioitansa.

1.3 Tutkimuksen eettisyys

Olemme noudattaneet koko tutkimuksen teon ajan hyvän tieteellisen käytänteen eettisiä periaatteita. Ennen tutkimuksen tekoa tiedusteltiin tutkimuseettiseltä neuvottelukunnalta tarvetta eettiselle ennakkoarvioinnille, sitä ei tarvittu.

Tutkimuksen eettisyyttä tukee se, että sen tavoitteista ja toteutuksesta on viestitty avoimesti tutkimukseen osallistuville koko tutkimuksen teon ajan. Tutkimusta varten on laadittu Tieteellisen tutkimuksen tietosuojaseloste ja anottu tutkimusluvat tutkimuskunnilta. Lisäksi varhaiskasvattajilta ja haastateltujen lasten vanhemmilta kerättiin kirjalliset tutkimusluvat, joissa tutkittavat antoivat suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Kyselyiden alussa tutkittaville tarjottiin tieto kyselyn ja tutkimuksen tavoitteista ja tarkoituksesta sekä aineiston käsittelystä. Aineistoa on käsitelty ja tulokset raportoitu täysin anonymisti. Tässä julkaisussa käytettävät kasvattajien ja lasten nimet on muutettu.

Liite 2. Kysely 1.

Kyselystä on kuvattuna kyselyn osa-alueiden otsikot, sekä kysymyskohtaisesti ne kysymykset, joita tässä tutkimuksessa on hyödynnetty. Kyselyssä hyödynnettiin Kirkkonummen kunnan varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintätekniikan kyselyä, minkä vuoksi sen teknisestä toteutuksesta vastasi Kirkkonummen kunta.

* -merkillä merkityissä kysymyksissä vastausasteikkona 5-portainen Likert-asteikko

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = Ei eri eikä samaa mieltä
- 4 = Jokseenkin samaa mieltä
- 5 = Täysin samaa mieltä

Taustatiedot

1. Valitse kunta, jossa työskentelet
 - 1 = Kerava
 - 2 = Kirkkonummi
 - 3 = Tuusula
2. Valitse oma yksikkösi listasta
3. Toimenkuvasi nykyisessä tehtävässäsi
 - 1 = Erityislastentarhanopettaja
 - 2 = Lastentarhanopettaja
 - 3 = Lähihoitaja
 - 4 = Ryhmäavustaja
 - 5 = Päiväkotiapulainen
 - 6 = Jokin muu
 - 7 = Päiväkodin johtaja

Teknologiaosaaminen *

4.-17. & 26.-34.

Tekijänoikeudet, verkkoturvallisuus, mediakasvatus, medialeikki *

18.-25.

Teknologian käyttö, tekninen tuki, teknologia työyhteisössä *

35.-40.

41. Olen saanut käyttöni tarvitsemani TVT-välineet

42. Saan riittävästi ja riittävän nopeasti teknistä tukea TVT:n käyttöön omassa yksikössäni

Kasvun kansio

43. Miten pitkään olet käyttänyt perinteistä kasvun kansiota lapsiryhmässäsi?

1 = en lainkaan

2 = Aloittanut syksyn 2016 aikana

3 = 1-3 vuotta

4 = 3-6 vuotta

5 = yli 6 vuotta

44. Mikä on mielestäsi kasvun kansion merkitys? Mainitse 3-5 omasta mielestäsi tärkeää asiaa.

Avoin

45. Mitä lisäarvoa digitaalisuus tuo mielestäsi porfoliotoiminnalle (kasvun kansioiden kokoamiselle)?

Avoin

46. Mihin asioihin koet tarvitsevasi koulutusta digitaalisen kasvun kansion kokoamisessa?

Avoin

Pedagoginen johtajuus *

47.-51.

Kasvun kansio (jatkuu)

52. Kuinka usein ajattelet vanhempien katsovan lapsensa 'perinteistä' kasvun kansiota?

1 = Päivittäin

2 = Viikoittain

3 = Muutaman kerran kuukaudessa

4 = Noin kerran kuukaudessa

5 = Noin kerran puolessa vuodessa

6 = Noin kerran vuodessa

53. Vanhemmat osallistuvat lapsensa kasvun kansion tekemiseen jollain tavoin

1 = Kyllä

2 = Ei

54. Lapsen kasvun kansio siirtyy lapsen mukana nivelvaiheissa (varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai esiopetuksesta alkuopetukseen)

1 = Kyllä

2 = Ei

Coaching-työkalut *

55.

Liite 3. Kysely 2.

Kyselystä on kuvattuna kyselyn osa-alueiden otsikot, sekä kysymys kohtaisesti ne kysymykset, joita tässä tutkimuksessa on hyödynnetty. Kyselyssä hyödynnettiin Kirkkonummen kunnan varhaiskasvatuksen tv-t-kyselyä, minkä vuoksi sen teknisestä toteutuksesta vastasi Kirkkonummen kunta.

* -merkillä merkityissä kysymyksissä vastausasteikkona 5-portainen Likert-asteikko

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = Ei eri eikä samaa mieltä
- 4 = Jokseenkin samaa mieltä
- 5 = Täysin samaa mieltä

Taustatiedot

1. Valitse kunta, jossa työskentelet
 - 1 = Kerava
 - 2 = Kirkkonummi
 - 3 = Tuusula
2. Valitse oma yksikkösi listasta
3. Toimenkuvasi nykyisessä tehtävässäsi
 - 1 = Eriytislastentarhanopettaja
 - 2 = Lastentarhanopettaja
 - 3 = Lähihoitaja
 - 4 = Ryhmäavustaja
 - 5 = Päiväkotiapulainen
 - 6 = Jokin muu
 - 7 = Päiväkodin johtaja
4. Työskenteletkö esiopetusryhmässä?
 - 1 = Ei
 - 2 = Kyllä
5. Työskentelen ryhmässä, joka on ollut mukana Digga mun digimatkaa -hankkeessa
 - 1 = Kyllä
 - 2 = Ei

Tietosuoja

6.-10.

Teknologiaosaaminen*

11.-24. & 35.-47.

Tekijänoikeudet, sähköisten materiaalien hyödyntäminen, verkkoturvallisuus *

25.-27.

Mediakasvatus ja medialeikki*

28.-34.

Teknologian käyttö

48.-62.

Työyhteisön asenne ja ilmapiiri tietotekniikkaa kohtaan *

63.-71.

Kasvun kansio *

72. Lapset keräävät kasvun kansioonsa myös sähköistä materiaalia

Teknologian käyttö*

73. -74.

75. Olen saanut käyttööni tarvitsemiä TVT-välineitä

76. Käytössäni olevat laitteet ja ohjelmistot toimivat hyvin kokonaisuutena

77. Käytössäni olevat laitteet ja ohjelmistot ovat ajanmukaisia

78. Saan riittävästi ja riittävän nopeasti teknistä tukea TVT:n käyttöön omassa yksikössäni

79. Yksikössäni on käytössä riittävän nopea ja vakaa internet-yhteys

80. Yksikössäni on nopea ja vakaa langaton verkko

Teknologiaosaaminen

81. Mikä kuvaa parhaiten omaa TVT-osaamistani

1 = Osaamisessani on puutteita

2 = Minulla on perustason TVT-taidot

3 = Minulla on kehittyneet pedagogiset TVT-taidot

4 = Olen monipuolinen TVT-osaaja ja toimin usein vertaistukena

5 = Olen TVT:n asiantuntija, joka jakaa omaa osaamistaan yhteisön käyttöön ja kehittää työyhteisön osaamista

Kasvun kansio

82. Miten pitkään olet käyttänyt "perinteistä" kasvun kansiota lapsiryhmässäsi?

1 = En lainkaan

2 = Aloittanut syksyn 2016 aikana

3 = 1 - 3 vuotta

4 = 4 - 6 vuotta

5 = yli 6 vuotta

83. Mikä on mielestäsi kasvun kansion merkitys? Mainitse 3 - 5 omasta mielestäsi tärkeää asiaa.

Avoim

84. Mitä lisäarvoa digitaalisuus tuo mielestäsi portfoliotoinnalle (kasvun kansioiden kokoamiselle)?

85. Mihin asioihin koet tarvitsevasi koulutusta digitaalisen kasvun kansion kokoamisessa?

Pedagoginen johtajuus *

86.-90.

Kasvun kansion käyttö ja yhteistyö vanhempien kanssa

91. Kuinka usein ajattelet vanhempien katsovat lapsensa "perinteistä" kasvun kansiota?

1 = Päivittäin

2 = Viikoittain

3 = Muutaman kerran kuukaudessa

4 = Noin kerran kuukaudessa

5 = Noin kerran puolessa vuodessa

6 = Noin kerran vuodessa

92. Vanhemmat osallistuvat lapsensa kasvun kansion tekemiseen jollain tavoin

1 = Kyllä

2 = Ei

93. Lapsen kasvun kansio siirtyy lapsen mukana nivelvaiheissa (esim. varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai esiopetuksesta alkuopetukseen)

Liite 4. Kysely 3.

* -merkillä merkityissä kysymyksissä vastausasteikkona

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = Jokseenkin samaa mieltä
- 4 = Täysin samaa mieltä
- 5 = En osaa sanoa/ en halua vastata

Kyselyn teknisestä toteutuksesta vastasivat hankkeen koordinaattori ja tv-tuki-henkilö.

Taustatiedot

1. Kunta

- 1 = Kirkkonummi
- 2 = Kerava
- 3 = Tuusula

2. Työskentely-yksikkö

3. Työskentelynimike

- 1 = Erityislatentarhanopettaja
- 2 = Lastentarhanopettaja
- 3 = Lähihoitaja
- 4 = Ryhmäavustaja
- 5 = Päiväkotiapulainen
- 6 = Päiväkodinjohtaja
- 7 = Jokin muu, mikä?

4. Ikä vuosina

5. Työkokemus vuosina

6. Työskentelen ryhmässä, joka oli mukana Diggaa mun digimatkaa -hankkeessa vuonna 2017

- 1 = ei
- 2 = kyllä

7. Osallistuin itse viime vuonna (2017) DMD-hankkeeseen

8. Päiväkotini osallistuu Diggaa mun digimatkaa -hankkeeseen vuonna 2018

9. Työskentelen ryhmässä, joka osallistuu Diggaa mun digimatkaa -hankkeeseen vuonna 2018

Portfolioiden käyttö

10. Lapsiryhmässäni on käytössä lasten omat digitaaliset portfolioit

11. Jos ei, miksei?

Avoin

12. Miten pitkään olet käyttänyt perinteistä kasvun kansiota lapsiryhmässäsi?

1 = En lainkaan

2 = aloittanut syksyn 2017 aikana

3 = 1 - 3 vuotta

4 = 3 - 6 vuotta

5 = yli 6 vuotta

13. Miten pitkään olet käyttänyt digitaalista portfolioa lapsiryhmässäsi?

Työyhteisön ominaisuudet *

14. Työyhteisössäni on helppo lähteä kehittämään uusia toimintatapoja

15. Työyhteisössäni on järjestetty mahdollisuuksia jakaa vinkkejä tietotekniikan pedagogisesta käytöstä

16. Saan muilta tukea ja vinkkejä omaan tietotekniikan käyttöön työssäni

17. Työyhteisölläni on yhteisesti sovittu tavoite tietotekniikan hyödyntämisestä kasvatustyössä

18. Työyhteisöni on tukenut digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa

19. Työnantajani tukee tietotekniikkakoulutuksiin osallistumista

20. Esimieheni suhtautuu myönteisesti Diggaa mun digimatkaa -hankkeeseen

Saatu tuki

21. Esimieheni on tukenut digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa päiväkodissamme

1 = Ei

2 = Kyllä

22. Jos kyllä, miten?

Avoin

23. Saan riittävästi ja riittävän nopeasti teknistä tukea tietotekniikan käyttöön omassa yksikössäni*

24. Saan riittävästi ja riittävän nopeasti tukea tietotekniikan pedagogiseen käyttöön omassa yksikössäni*

Tvt-laitteet

25. Mitä tietoteknisiä laitteita lapsiryhmälläsi on käytössään? Kuinka monta kutakin laitetta on?

Avoin

26. Olen saanut käyttööni tarvitsemani tietotekniset laitteet*

27. Tietotekniset laitteet ovat lasten saatavilla

1 = ei

2 = kyllä

28. Käytössäni olevat laitteet ja ohjelmistot toimivat hyvin kokonaisuutena*

29. Käytössäni olevat laitteet ja ohjelmistot ovat ajanmukaisia*

30. Yksikössäni on käytössä riittävän nopea ja vakaa internet-yhteys*

31. Minulla on mahdollisuuksia vaikuttaa yksikköni tietotekniikkahankintoihin*

Tvt-osaaminen

32. Mikä kuvaa parhaiten omaa tietoteknistä osaamistasi?

- 1 = Osaamisessani on puutteita
- 2 = Minulla on perustason TVT-taidot
- 3 = Minulla on kehittyneet pedagogiset TVT-taidot
- 4 = Olen monipuolinen TVt-osaaja ja toimin usein vertaistukena
- 5 = Olen TVT:n asiantuntija, joka jakaa omaa osaamistaan yhteisön käyttöön ja kehittää työyhteisön osaamista

33.- 50.

Tietotekniikan käyttö

51. -60.

Digitaaliset portfoliot

61. Digitaalisista portfolioista on hyötyä omassa työssäni*

62. Minkälaisia?

63. Digitaaliset portfoliot eivät kuulu päiväkotiin*

64. Digitaalisuus tuo lisäarvoa kasvun kansio työskentelyyn*

65. Digitaalinen portfoliotyöskentely on suunniteltu säännölliseksi osaksi lapsiryhmäni toimintaa*

66. Portfoliotyöskentely toteutuu lapsiryhmässäni suunnitellusti*

67. Lapset työskentelevät digitaalisten portfolioiden parissa ohjatusti tai itsenäisesti

- 1 = Ei koskaan
- 2 = Harvemmin
- 3 = Noin kerran kuussa
- 4 = Viikoittain
- 5 = Päivittäin

68. Kuinka usein aikuiset dokumentoivat toimintaa omasta aloitteestaan?

69. Kuinka usein aikuiset dokumentoivat toimintaa lasten aloitteesta?

70. Kuinka usein lapset dokumentoivat omasta aloitteestaan?

71. Kuinka usein lapset dokumentoivat aikuisen aloitteesta?

72. Kuinka usein aikuiset ja lapset dokumentoivat yhdessä toimintaa?

73. Kuinka usein aikuiset lisäävät materiaalia lapsen kansioon ilman lapsen tekemää valintaa?

74. Kuinka usein lapsi valitsee itsenäisesti materiaalia portfolioonsa?

75. Kuinka usein lapsi valitsee ohjatusti materiaalia portfolioonsa?

76. Portfolio toimii ryhmän toiminnan suunnittelun välineenä

77. Portfolio toimii ryhmän arvioinnin välineenä

78. Lapset saavat vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

79. Kuinka usein lapset katselevat tai esittelevät itsenäisesti digitaalista portfolioaan (esim. vapaan leikin lomassa)?

80. Kuinka usein lapsella on mahdollisuus esitellä omaa portfolioaan ohjatusti muille (esim. aamupiiri, syntymäpäivät)?
81. Oletko hyödyntänyt digitaalisia portfolioita osana varhaiskasvatus- /esiopetus-suunnitelma-keskusteluita?
- 1 = Ei
2 = Kyllä
82. Jos kyllä, miten?
83. Jos et, mikset?
84. Jos et, miten voisit hyödyntää?
85. Oletko hyödyntänyt portfolioita osana perheen hoidonaloituskeskustelua?
- 1 = Ei
2 = Kyllä
86. Jos kyllä, miten?
87. Jos et, mikset?
88. Jos et, miten voisit hyödyntää?
89. Osallistuvatko vanhemmat lapsensa digitaalisen portfolion tekemiseen?
- 1 = Ei
2 = Kyllä
90. Jos kyllä, miten?
91. Jos ei, miksei?
92. Miten voisit lisätä vanhempien osallisuutta?
93. Millä eri tavoilla huoltajia on tiedotettu ja otettu mukaan portfolio työskentelyyn?
94. Mitkä toimintatavat ovat innostaneet huoltajia mukaan eniten?
95. Millaista palautetta olette saaneet kansiotyöskentelystä vanhemmilta?

Digitaalisten portfolioiden käyttö

96. Valitse kussakin kohtaa, onko kyseinen asia 1 = vaikeuttanut vai 2 = helpottanut digitaalisten portfolioiden käyttöä. Jos kyseinen tekijä ei ole ollut olennainen käytön kannalta, valitse 3 = ei olennainen.

	1	2	3
Tietoteknisten laitteiden määrä			
Tietoteknisten laitteiden toimivuus			
Peda.net -alusta			
Omat tietotekniset taidot			
Tiimin tietotekniset taidot			
Oma rohkeus tai sen puute käyttää tietoteknisiä laitteita			
Tiimin rohkeus tai sen puute käyttää tietoteknisiä laitteita			
Oma asenne tietotekniikan käyttöä kohtaan			
Tiimin asenne tietotekniikan käyttöä kohtaan			
Oma sitoutuminen digitaalisten portfolioiden käyttöön			
Tiimin sitoutuminen digitaalisten portfolioiden käyttöön			

Vanhempien asenne digitaalisia portfolioita kohtaan
Lapsiryhmän koko
Lapsiryhmän ikä
Suunnittelun määrä
Kunnan tarjoama tietotekninen tuki
Päiväkodin tarjoama tietotekninen koulutus
Muu koulutus
Vertaistuki päiväkodin sisällä
Yhteistyö päiväkodin sisällä
Muu, mikä?

Liite 5. Kysely 4.

* -merkillä merkityissä kysymyksissä vastausasteikkona

- 1 = Täysin eri mieltä
- 2 = Jokseenkin eri mieltä
- 3 = Jokseenkin samaa mieltä
- 4 = Täysin samaa mieltä
- 5 = En osaa sanoa/ en halua vastata

Kyselyn teknisestä toteutuksesta vastasivat hanke koordinaattori, Kirkkonummen ict-vastaava ja hankkeen tv-t-tukihenkilö.

Taustatiedot

1. Työskentelykuntani
 - 1 = Kirkkonummi
 - 2 = Kerava
 - 3 = Tuusula
2. Työskentely-yksikköni
3. Työskentelynimikkeeni
 - 1 = Erityislastentarhanopettaja
 - 2 = Lastentarhanopettaja/ varhaiskasvatuksen opettaja
 - 3 = Lähihoitaja / lastenhoitaja
 - 4 = Ryhmäavustaja
 - 5 = Luokanopettaja
 - 6 = Jokin muu
4. Työkokemukseni vuosina
 - 1 = alle 1 vuotta
 - 2 = 1 - 2 vuotta
 - 3 = 2 - 5 vuotta
 - 4 = 5 -10 vuotta
 - 5 = yli 10 vuotta
5. Olen osallistunut DMD hankkeen 1.vaiheeseen
 - 1 = Kyllä
 - 2 = Ei
6. Minulla on kokemusta ns. perinteisten kasvun kansioiden käytöstä
 - 1 = alle 1 vuotta
 - 2 = 1- 2 vuotta
 - 3 = yli 2 vuotta
 - 4 = ei lainkaan
 - 5 = 2 - 5 vuotta
 - 6 = yli 5 vuotta

Digitaalisten portfolioiden käyttöönotto

7. Esimieheni on tukenut digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa päiväkodissamme
 - 1 = kyllä
 - 2 = ei
8. Jos vastasit edelliseen KYLLÄ, miten esimiehesi on tukenut?
9. Digitaalisen portfolioin käyttöönoton haasteet ryhmässäni/luokassani
10. Digitaalisen portfolioin käyttöönotossa toimivat käytänteet

Laitteet ja digitaalisuus

11. Portfoliotyöskentelyyn liittyvät laitteet ovat lasten saatavilla
 - 1 = Kyllä
 - 2 = Ei
12. Yksikköni internet-yhteys on riittävä portfoliotyöskentelyn toteuttamiseen*
13. Yksikköni internet-yhteys on riittävä portfoliotyöskentelyn toteuttamiseen*

Digitaaliset portfoliot

14. Digitaalisista portfolioista on hyötyä omassa työssäni*
15. Minkälaista?
16. Digitaalisuus tuo lisäarvoa kasvun kansio työskentelyyn*
17. Digitaalinen portfoliotyöskentely on suunniteltu säännölliseksi osaksi lapsiryhmäni / luokkani toimintaa*
18. Portfoliotyöskentely toteutuu lapsiryhmässäni / luokassani suunnitellusti*
19. Valitse seuraavista omat vahvuutesi suhteessa portfoliotyöskentelyn pedagogiseen malliin
 - Vasu/esiopes/ops -lähtöisyys
 - Dokumentointi
 - Tuumailu
 - Esittely
 - Hyödyntäminen arvioinnissa ja kehittämisessä
 - Lapsen osallisuus
 - Vanhempien osallisuuden vahvistaminen
 - Eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset ja perheet
 - Alle 3-vuotiaat
 - Esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheen yhteistyö
 - Jokin muu, mikä?
20. Kuinka usein aikuiset dokumentoivat toimintaa omasta aloitteestaan?
 - 1 = Ei koskaan
 - 2 = Harvemmin
 - 3 = Noin kerran kuussa
 - 4 = Viikoittain
 - 5 = Päivittäin
21. Kuinka usein aikuiset ja lapset dokumentoivat yhdessä?

22. Kuinka usein aikuiset lisäävät materiaalia lapsen kansioon ilman lapsen tekemää valintaa?
23. Kuinka usein lapsi valitsee itsenäisesti materiaalia portfolioonsa?
24. Kuinka usein lapsi valitsee ohjatusti materiaalia portfolioonsa?
25. Portfolioita hyödynnetään ryhmäni/luokkani toiminnan arvioinnin välineenä
26. Miten digitaalisia portfolioita hyödynnetään ryhmän/luokan toiminnan suunnittelussa?
27. Kuinka usein lapset katselevat tai esittelevät itsenäisesti digitaalista portfolioaan (esim. vapaan leikin lomassa)?
 - 1 = Ei koskaan
 - 2 = Harvemmin
 - 3 = Noin kerran kuussa
 - 4 = Viikoittain
 - 5 = Päivittäin
28. Kuinka usein lapsella on mahdollisuus esitellä omaa portfolioaan ohjatusti muille (esim. aamupiiri, syntymäpäivät)?
29. Olen hyödyntänyt digitaalisia portfolioita eops-, vasu- tai aloituskeskusteluissa
 - 1 = Ei
 - 2 = Kyllä
30. Jos kyllä, miten?

Huoltajien osallisuus (avoimet vastaukset)

31. Miten huoltajat ovat suhtautuneet portfolio työskentelyn aloitukseen
32. Mitkä tekijät vaikeuttavat huoltajan osallisuutta digitaalisessa portfolioissa tällä hetkellä?
33. Mitkä toimintatavat ovat innostaneet huoltajia mukaan eniten?

Digitaalisten portfolioiden käyttö

34. Valitse seuraavista tekijöistä, ovatko ne vaikeuttaneet (1) vai helpottaneet (2) digitaalista portfolio työskentelyä omassa lapsiryhmässäsi. Mikäli tekijä ei ole olennaisesti vaikuttanut työskentelyyn digitaalisten portfolioiden kanssa lapsiryhmässäsi, voit myös valita vaihtoehdon (3) ei olennainen.

1 2 3

Tietoteknisten laitteiden määrä

Tietoteknisten laitteiden toimivuus

Peda.net-alusta

Omat tietotekniset taidot

Tiimin tietotekniset taidot

Oma rohkeus tai sen puute käyttää tietoteknisiä laitteita

Tiimin rohkeus tai sen puute käyttää tietoteknisiä laitteita

Oma asenne tietotekniikan käyttöä kohtaan

Tiimin asenne tietotekniikan käyttöä kohtaan
Oma sitoutuminen digitaalisten portfolioiden käyttöön
Tiimin sitoutuminen digitaalisten portfolioiden käyttöön
Vanhempien asenne digitaalisia portfolioita kohtaan
Lapsiryhmän koko
Lapsiryhmän ikä
Suunnittelun määrä
Päiväkodin tarjoama tietotekninen tuki
Kunnan tarjoama tietotekninen koulutus
Muu koulutus
Vertaistuki päiväkodin sisällä
Yhteistyö päiväkodin sisällä

35. Mikä kuvaa parhaiten omaa tietoteknistä osaamistani?

1 = Osaamisessani on puutteita

2 = Minulla on perustason TVT-aidot

3 = Minulla on kehittyneet pedagogiset TVT-aidot

4 = Olen monipuolinen TVt-osaaja ja toimin usein vertaistukena

5 = Olen TVT:n asiantuntija, joka jakaa omaa osaamistaan yhteisön käyttöön ja kehittää työyhteisön osaamista

36. Miten hanke on tukenut portfolio työskentelyä ja minkälaista tukea toivot jatkossa?

37. Vapaa palaute liittyen Diggaa mun digimatkaa hankkeeseen

Liite 6. Kysely 5.

Digitaaliset portfolioit varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa

Lämpimästi tervetuloa vastaamaan Jyväskylän yliopiston kyselyyn koskien digitaalisten portfolioiden käyttöä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa!

Tämä kysely on lähetetty Kirkkonummen, Tuusulan kuntien sekä Keravan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle, sillä heillä oli mahdollisuus osallistua digitaalisten portfolioiden kehittämishankkeeseen "Digga mun digimatkaa" vuosina 2017-2018. Kyselyllä kartoitetaan digitaalisten portfolioiden käytön tilannetta näin vuosi viimeisen hankkeen loppumisen jälkeen. Toivomme, että vastaat kyselyyn, vaikka et olisi työskennellyt nykyisessä työtehtävässasi vuosina 2017-2018, osallistunut kyseiseen hankkeeseen tai et käyttäisi digitaalisia portfolioita työssäsi.

Kysely on osa Kunnallisalan kehittämissäätiön rahoittamaa tutkimusprojektia, jossa tutkimme digitaalisten portfolioiden käyttöä ja käyttöönottoa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Tutkimus koostuu useammasta tutkimusaineistosta, joiden tulokset raportoidaan kootusti Kunnallisalan kehittämissäätiön sivuilla julkaistavassa tutkimusraportissa vuoden 2020 aikana. Tällä kyselyllä tavoitteenamme on täydentää raporttia lyhyellä katsauksella siihen, mikä tilanne digitaalisten portfolioiden käytössä on tällä hetkellä hankkeeseen osallistuneissa kunnissa.

Vastaaminen on vapaaehtoista, eikä vastaamatta jättämisestä koidu vastaajalle minkäänlaisia seuraamuksia. Tutkimus toteutetaan ehdottoman luottamuksellisesti. Vastaukset kerätään nimettöminä, eikä tutkimuksen raportoinnista voida tunnistaa yksittäisiä vastaajia. Tutkimustulokset julkaistaan Kunnallisalan kehittämissäätiön sivuilla osana kaikkien saatavissa olevaa ja julkista tutkimusraporttia. Tutkimusraportin saa ladata itselleen maksutta internetistä (pdf-julkaisu).

Tutkimukseen on saatu tutkimuslupa Kirkkonummen ja Tuusulan kunnilta sekä Keravan kaupungilta. Tutkimuksen yhteyshenkilönä toimii projektitutkija Mimmu Alanko. Sen vastuullisena johtajana toimii tutkimusprofessori Marja Kankaanranta.

Vastausaikaa kyselyyn on 24.11.2019 saakka. Vastaaminen kestää noin 5 minuuttia.

Vastauksistanne etukäteen suuresti kiittäen

Mimmu (ent. Maria) Alanko
Projektitutkija
Informaatioteknologian tiedekunta, Jyväskylän yliopisto

1. Olen ymmärtänyt tutkimuksen tarkoituksen ja haluan osallistua kyselyyn. Annan luvan vastausteni käyttöön edellisen sivun kuvauksen mukaisesti. *

- ☐ Kyllä
☐ Ei

VASTAAJAN TAUSTATIEDOT

2. Työskentelykuntasi *

- ☐ Kerava
☐ Kirkkonummi
☐ Tuusula

3. Lapsiryhmäsi ikäjakauma *

- ☐ 1-3-vuotiaat
☐ 2-5-vuotiaat
☐ 3-5-vuotiaat
☐ 5-6-vuotiaat
☐ Esiopetus
☐ Muu, mikä?

4. Työskentelynimikkeesi *

- ☐ Varhaiskasvatuksen opettaja / lastentarhanopettaja
☐ Varhaiskasvatuksen erityisopettaja / erityislastentarhanopettaja
☐ Varhaiskasvatuksen lastenhoitaja / lähihoitaja
☐ Ryhmäavustaja
☐ Päiväkotiapulainen
☐ Jokin muu, mikä?

5. Osallistuitko Diggaa mun digimatkaa hankkeeseen? (työskentelit lapsiryhmässä, jossa otettiin käyttöön digitaaliset portfoliot, ja jonka

tiiminjäsenille tarjottiin koulutusta hankkeen aikana) *

- ☐ Kyllä, ensimmäiseen vaiheeseen vuonna 2017
- ☐ Kyllä, toiseen vaiheeseen vuonna 2018
- ☐ Kyllä, molempiin vaiheisiin (2017 & 2018)
- ☐ En ole osallistunut hankkeeseen

6. Osallistuiko päiväkotia, jossa työskentelet tällä hetkellä, Diggaa mun digimatkaa -hankkeeseen vuosina 2017 ja 2018? *

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

DIGITAALISTEN PORTFOLIOIDEN KÄYTTÖ

7. Onko lapsiryhmässäsi käytössä tällä hetkellä lasten ns. perinteiset paperiset kasvun kansiot? *

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

8. Onko lapsiryhmässäsi käytössä tällä hetkellä lasten omat digitaaliset portfolioit? *

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

9. Miksi digitaaliset portfolioit EIVÄT ole käytössä lapsiryhmässäsi?

10. Kuinka digitaalinen portfolio työskentely sujuu lapsiryhmässänne? Vastaa väittämiin.

	1	2	3	4	5
Aikuiset dokumentoivat toimintaa lasten aloitteesta	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset dokumentoivat toimintaa omasta aloitteestaan	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset dokumentoivat toimintaa aikuisten aloitteesta (esim. tehtävä)	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuiset ja lapset dokumentoivat yhdessä toimintaa	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuinen lisää dokumentteja lapsen kansioon omasta aloitteesta	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuinen lisää dokumentteja lapsen kansioon lapsen aloitteesta	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsi lisää dokumentteja kansioon aikuisen opastuksella	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuinen ja lapsi keskusteleivat dokumenteista kahdestaan (ennen tai jälkeen portfolioon lisäämisen)	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsi esittelee dokumenttejaan portfolioistaan muille lapsille ohjatusti (esim. aamupiiri, lastenkokoukset)	☐	☐	☐	☐	☐
Lapset katselevat tai esittelevät digitaalisia portfolioita toisilleen itsenäisesti	☐	☐	☐	☐	☐

13. Mitä haluaisit kertoa digitaalisten portfolioiden käytöstä henkilölle, joka harkitsee niiden käytön aloittamista päiväkodissaan?

Liite 7. Kasvattajien haastattelurunko.

Kasvattajien haastattelurunko

1 lastentarhanopettaja kerrallaan / tiimi

Haastattelu nauhoitetaan

Teemahaastattelu

1. Esitietolomake: lapsiryhmän ikäjakauma, työskentelynimike
2. Esitietoja haastatellen:
 - Millainen kokemus sinulla on digitaalisten portfolioiden käytöstä lasten kanssa? (kuinka pitkä kokemus)
 - Kauanko olette tehneet portfolioita tässä lapsiryhmässä?

Käsitys digitaalisesta portfolioista	Miten kuvaisit digitaalista portfolioa lyhyesti henkilölle, joka ei tiedä, mistä on kyse? Mikä se on? Miksi sitä tehdään?
Digitaalinen portfolio arjessa	Kerro teidän digitaalisesta portfoliotyöskente- lystä. Kerro kuinka portfoliotyöskentelyn eri vaiheet (dokumentointi, valikointi, reflektointi, esit- tely, itsearviointi) toteutuvat tällä hetkellä lap- siryhmässäsi? Ovatko portfoliot suunniteltu osaksi kuukausi- / viikko-/ päiväsuunnitelmia?
Kokemus digitaalisesta portfolioista	Kerro miltä digitaalisen portfolion käyttämi- nen on tuntunut sinusta? Mitä ajatuksia se herättää? Mitä ilon aiheita? Mitä huolia? Miten digitaalinen portfolio on muokannut ar- keanne? Mitä digitaalinen portfolio on tuonut arkeen- lisää?

	Mistä olette luopuneet sen vuoksi? Mitä hyötyä digitaalisesta portfoliosta on?
Digitaalinen portfolio ja vasu	Kuinka digitaalista portfoliota on hyödynnetty vasu-prosessissa?
Työskentelyyn vaikuttavat tekijät	Viime vuoden hankkeessa esiin nousi neljä päätekijää: - Resurssit - Aika - Laitteet - Henkilöstö - Muu - Ihmisiin liittyvät - Asenne - Tietotaito - Osallisuus - Hankkeeseen liittyvät - Koulutus - Tuki - Portfoliotyöskentelyn järjestely - Suunnittelu - Työskentelyn järjestäminen - Eri vaiheet Mitä ajatuksia tämä tulos herättää? Mitkä näistä tekijöistä ovat näkyneet omassa portfoliotyöskentelyn aloituksessa haasteina tai sitä edistäneinä tekijöinä? Millaista tukea saitte työskentelyn aloittamiseen ja ylläpitämiseen? Millaista tukea olisitte kaivanneet lisää?

Liite 8. Lasten haastattelurunko.

Lasten haastattelurunko

1-2 lasta kerrallaan keskustelemaan portfolioista ja esittelemään omaansa

Ikä 4-6

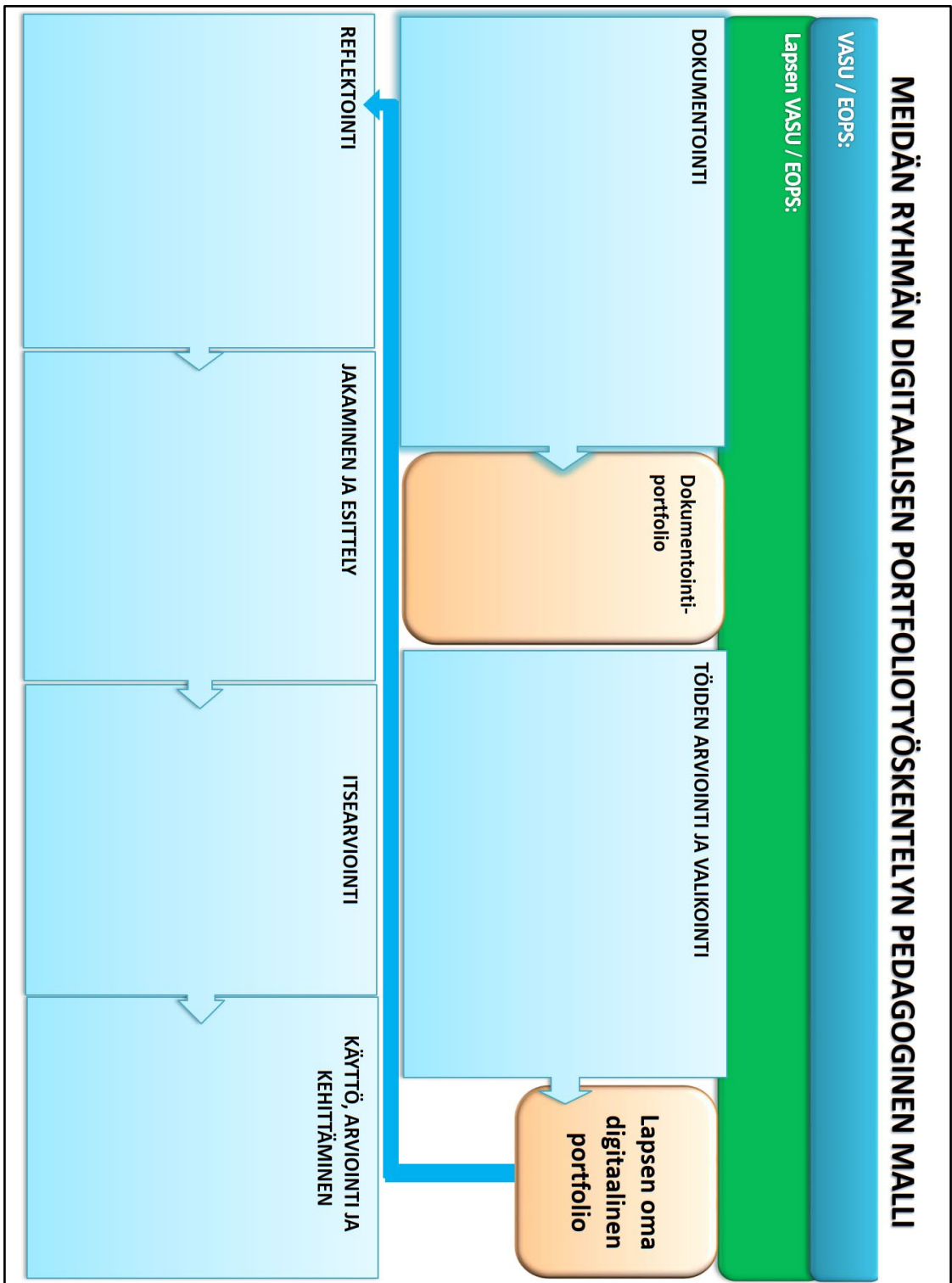
Haastattelut nauhoitetaan

ESITIEDOT: Lapsen ikä

Käsitys digitaalisesta portfolioista	Mikä on digitaalinen portfolio? Missä se on? Kenen se on? Miten portfolioa tehdään? Miksi digitaalista portfolioa tehdään?
Kokemus digitaalisesta portfolioista	Miltä portfolion tekeminen tuntuu? Millaista on tehdä omaa portfolioa? Onko se ollut helppoa? Mikä on ollut helpointa? (Miksi) Onko se ollut vaikeaa? Mikä on ollut vaikeinta? (Miksi) Milloin sitä tehdään? Kenen kanssa sitä tehdään? Kuka päättää, mitä portfolioon laitetaan? Saatko katsella portfolioa milloin haluat? Oletko esitellyt portfoliotasi päiväkodissa muille? Miltä se on tuntunut? Oletko tehnyt portfolioa kotona? Oletko esitellyt sitä kotona? Miltä se on tuntunut?

Oma digitaalinen portfolio	Lapsi esittelee portfolioaan aikuiselle Esittelisitkö sinun portfoliotasi minulle? Mitä siellä on? Mikä on kaikista kivoin juttu sun portfolio- liossa? Miksi se on kivoin? Mistä sä et niin paljoa tykkää sun portfolio- liossa? Mitä sä haluaisit että olisi enemmän sun portfoliossasi?
-----------------------------------	--

Liite 9. Tyhjennetty pedagoginen malli lapsiryhmän digitaalisen portfoliotyöskente- lyn arvioinnin tueksi.

Kunnallisan kehittämissäätöön Julkaisut-sarjassa ovat ilmestyneet

1 Sami Borg & Sari Pikkala
KUNTAVAALITRENDIT (2017)

2 Toim. Soile Pohjonen & Marika Noso
KANSALAINEN KESKIÖÖN! NÄKÖKULMIA SOTE-UUDISTUKSEEN (2017)

3 Markku Lehto
MIKSI HANKE EI ONNISTUNUT – VAI ONNISTUIKO SE? (2017)

4 Tapio Häyhtiö
OSALLISUUTTA SOTE-PALVELUIHIN PALVELUMUOTOILEIMALLA? (2017)

5 Veera Värtinen
TUTKIJAT JA SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTTÖ (2017)

6 Esko Hussi, Esa Mäkinen & Erkki Vauramo
IKÄÄNTYVÄ VÄESTÖ JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITO (2017)

7 Matti Wiberg (toim.)
FAKTAT JA POLITIIKKA (2017)

8 Antti Mykkänen
VALTUUTETTUIJEN ILMAPUNTARI 2017- KUNNAT, MAAKUNNAT JA YHTEISTYÖ (2017)

9 Sanna Laulainen, Helena Taskinen, Jere Rajaniemi, Erja Rappe, Päivi Topo & Sari Rissanen
KUMPPANUUDELLA KUNTOON-KUNTIEN JA JÄRJESTÖJEN YHTEISTYÖ IÄKKÄIDEN TERVEYDEN EDISTÄMISESSÄ (2017)

10 Auli Valli-Lintu
SOTE- JA KUNTARAKENTEEN PITKÄ KUJANJUOKSU (2017)

11 Esa Ahonen, Maire Ahopelto, Matti Heikkinen, Marjo Huovinen-Tervo & Eeva Mäntymäki
NÄIN TEHDÄÄN SAUMATON SOTE-KAINUUN HILJAINEN TIETO 2003–2017 (2017)

12 Anneli Hujala & Johanna Lammintakanen
PALJON SOTE-PALVELUJA TARVITSEVAT IHMISET KESKIÖÖN (2018)

13 Anita Kangas

AKTIIVISET OSALLISTUJAT – KUNTALAISET KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUJEN KEHITTÄJINÄ (2018)

14 Juha Talvitie

100 VUOTTA KAAVOITUSTA – MUUTTUVA MAANKÄYTTÖ (2018)

15 Erkki Vauramo, Seppo Ranta, Jonna Taegen & Ira Verma

SOTE-PALVELUT MUUTTUVAT UUDISTUKSESTA HUOLIMATTA - KONSORTION TYÖN TULOKSET 2015–2017 JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET (2018)

16 Kaija Saranto, Eija Kivekäs, Sari Palojoki, Ulla-Mari Kinnunen, Olli Sjöblom & Reima Suomi

TIEDONKULUN VAIKUTUS SOTE-PALVELUJEN MAINEESEEN (2018)

17 Jasmin Penttinen

ARVIO KUNTIEN KOTISIVUISTA (2018)

18 Tomi Venho

KABINETIN PUOLELLA

SÄÄTIÖT JA PUOLUERAHOITUS SUOMESSA (2018)

19 Niina Laine, Paula Timonen, Anne Halmetoja, Suvi Hakoinen, Heini Kari & Hanna Kortejärvi

HOIVAYKSIKÖISSÄ LÄÄKEHUOLLON JA -HOIDON PITÄISI OLLA JOUKKUEPELIÄ (2018)

20 Roosa Talvitie, Hannu Rantanen & Eeva Hämäläinen

KUNNAN ROOLI TURVALLISUUDESSA KOROSTUU (2018)

21 Raitio Katja, Sevón Eija & Rönkä Anna

DIGITAALINEN OPPIMISPELI VAUVAPOLKU: VANHEMMUUTEEN VALMISTAUTUMISTA PELILLISEN OPPIMISEN KEINAIN (2019)

22 Hannes Manninen & Tapani Tölli

HELSINKI VS. MUU SUOMI – VASTAKKAINASETTELUSTA YHTEISYMMÄRRYKSEEN (2019)

23 Timo Aro, Susanna Haanpää ja Anna Laiho

YRITYSDYNAMIIKKA KUNTIEN ELINVOIMATEKIJÄNÄ (2019)

24 Jyri Manninen, Anna Karttunen, Matti Meriläinen, Anna Jetsu & Anna-Kaisa Vartiainen

HYVINVOINTIA JA SOSIAALISTA PÄÄOMAA – KANSALAIISOPISTON MERKITYS KUNNALLE JA ALUEELLE (2019)

25 Jorma Niemelä

JÄRJESTÖT SOTE-SUOMEA RAKENTAMASSA (2019)

26 Sakari Möttönen

SOTE-UUDISTAMISEN ANATOMIA. YHTEISKUNTAPOLIITTISIA NÄKEMYKSIÄ SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON REFORMISTA (2019)

27 Auli Valli-Lintu

SOTE- JA KUNTARAKENTEEN PITKÄ KUJANJUOKSU – OSA II (2019)

28 Jukka Pellinen, Vesa Voutilainen, Kari Sippola, Toni Mättö ja Antti Rautiainen
RISKIEN HALLINNAN KÄYTÄNNÖT SUOMEN SUURIMMISSA KAUPUNKIKONSERNEISSA (2019)

29 Erkki Vauramo

SOTE - PYRAMIDISTA PALVELUVERKKOON. IKÄÄNTYMINEN JA NIUKKA TULEVAISUUS (2019)

30 Mimmu Alanko, Marja Kankaanranta & Saana Mehtälä

DIGITAALISET PORTFOLIOT SUOMALAISESSA VARHAISKASVATUKSESSA (2020)

Mimmu Alanko, Marja Kankaanranta
& Saana Mehtälä

DIGITAALISET PORTFOLIOT VARHAISKASVATUKSESSA

Miltä kuulostaa väline, jolla voidaan varhaiskasvatuksessa lisätä lasten osallisuutta oman oppimisensa suunnittelussa ja arvioinnissa, tukea lapsen monipuolista kasvua ja kehitystä sekä edistää päiväkodin ja vanhempien välistä yhteistyötä? Voisiko tällainen lapsilähtöinen työkalu soveltua pedagogiseen dokumentointiin ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen näkyväksi tekemiseen?

Voisiko digitaalinen portfolio parhaimmillaan olla tätä kaikkea ja miten? Jyväskylän yliopiston tutkimuksessa seurattiin kahden vuoden ajan digitaalisten portfolioiden käyttöönottoa ja käyttöä kolmessa eteläsuomalaisessa kunnassa. Käyttöönotto edellytti kunnilta, päiväkodeilta ja varhaiskasvattajilta huomion kiinnittämistä.

kaks.fi
KUNNALLISALAN
KEHITTÄMISSÄÄTIÖ